

Bruxelles, 7.3.2018.
SWD(2018) 209 final

RADNI DOKUMENT SLUŽBI KOMISIJE

**Izvješće za Hrvatsku 2018.
s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih
neravnoteža**

priložen dokumentu

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU,
EUROPSKOJ SREDIŠNJOJ BANC I EUROSKUPINI**

**Europski semestar 2018.: ocjena napretka u provedbi strukturnih reformi te
sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih neravnoteža i rezultati detaljnih
preispitivanja u skladu s Uredbom (EU) br. 1176/2011**

{ COM(2018) 120 final }

SADRŽAJ

Sažetak	1
1. Stanje i izgledi gospodarstva	5
2. Napredak ostvaren u pogledu preporuka za Hrvatsku	10
3. Sažetak glavnih zaključaka detaljnog preispitivanja na temelju postupka zbog makroekonomskih neravnoteža	15
4. Prioriteti reformi	20
4.1. Javne financije* i oporezivanje	20
4.2. Dug privatnog sektora i financijski sektor*	26
4.3. Tržište rada, socijalne politike i obrazovanje*	34
4.4. Konkurentnost i ulaganja*	43
4.5. Javno upravljanje*	51
Prilog A: Tablica	58
Prilog B: Pregled postupka zbog makroekonomskih neravnoteža	64
Prilog C: Standardne tablice	65
Reference	71

POPIS TABLICA

Tablica 2.1.: Napredak u pogledu preporuka upućenih Hrvatskoj	13
Tablica 3.1.: Matrica procjene postupka zbog makroekonomskih neravnoteža	18
Tablica 4.1.1.: Porezni klin u usporedbi s usporedivim gospodarstvima	23
Tablica 4.2.1.: Pokazatelji financijskog zdravlja svih banaka u Hrvatskoj	31
Tablica 4.5.1.: Bolnički kreveti po vrsti, na 100 000 stanovnika, 2015.	56
Tablica B.1.: Pregled postupka zbog makroekonomskih neravnoteža za Hrvatsku (Izvešće o mehanizmu upozoravanja za 2018.)	64
Tablica C.1.: Pokazatelji financijskog tržišta	65
Tablica C.2.: Glavni socijalni pokazatelji	66
Tablica C.3.: Pokazatelji tržišta rada i obrazovanja	67
Tablica C.4.: Pokazatelji socijalne uključenosti i zdravlja	68
Tablica C.5.: Pokazatelji uspješnosti tržišta proizvoda i politika	69
Tablica C.6.: Zeleni rast	70

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1.1.: Rast realnog BDP-a prema komponentama potražnje	5
Grafikon 1.2.: Sastav tekućeg računa, bruto vanjski dug i neto stanje međunarodnih ulaganja	6
Grafikon 1.3.: Inflacija i glavne komponente u Hrvatskoj i EU-u	6
Grafikon 1.4.: Doprinosi stopi promjene godišnjih jediničnih troškova rada	7
Grafikon 1.5.: Rast realnog i potencijalnog outputa	8
Grafikon 2.1.: Razina provedbe preporuka upućenih Hrvatskoj u razdoblju 2014.–2017.	10
Grafikon 4.1.1.: Kretanja duga opće države	20
Grafikon 4.1.2.: Aktivna državna jamstva	21
Grafikon 4.1.3.: Primarni rashodi u usporedbi s usporedivim gospodarstvima u 2016.	21
Grafikon 4.1.4.: Rashodi prema glavnim funkcijama u 2015. u usporedbi s usporedivim gospodarstvima	22
Grafikon 4.2.1.: Sastav duga nefinancijskih korporacija	26
Grafikon 4.2.2.: Promjene u udjelu ukupnog korporativnog duga u BDP-u	26
Grafikon 4.2.3.: Kamatne stope na bankovne kredite korporacijama	27
Grafikon 4.2.4.: Struktura kreditiranja kućanstava	28
Grafikon 4.2.5.: Promjene u udjelu ukupnog duga kućanstava u BDP-u	28
Grafikon 4.2.6.: Kretanja cijena nekretnina	29
Grafikon 4.2.7.: Kretanje loših kredita i koeficijent pokrivenosti	31
Grafikon 4.2.8.: Prodaja loših kredita i ostali tokovi loših kredita	31
Grafikon 4.3.1.: Aktivnost, nezaposlenost, dugotrajna nezaposlenost, nezaposlenost mladih, mladi koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju i stope zaposlenosti	34
Grafikon 4.3.2.: Stopa zaposlenosti prema razini obrazovanja	36
Grafikon 4.3.3.: Promjena zaposlenosti po godinama	37
Grafikon 4.3.4.: Stopa izloženosti riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti i dvije od njezinih sastavnica (SMD, LWI)	38
Grafikon 4.3.5.: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje	39
Grafikon 4.4.1.: Izvoz robe (obujam) u Hrvatskoj, EU15 i skupine CEE10, indeks (2013. = 100)	43
Grafikon 4.4.2.: Rast izvoza robe (po vrijednosti) u razdoblju 2013. – 2016. prema tržištima i vrsti proizvoda	43
Grafikon 4.4.3.: Rezultati Hrvatske i usporedivih gospodarstava u okviru indeksa globalne konkurentnosti	44
Grafikon 4.4.4.: Indeks širokopojasne veze u Hrvatskoj i usporedivim gospodarstvima	46
Grafikon 4.5.1.: Financiranje iz sredstava kohezijske politike kao procijenjeni udio javnih ulaganja, 2015.–2017.	52
Grafikon 4.5.2.: Rashodi za zdravstvo	55
Grafikon 4.5.3.: Bolničko osoblje, 2015.	56

POPIS OKVIRA

Okvir 2.1. Vidljivi rezultati postignuti na temelju potpore EU-a strukturnim promjenama u Hrvatskoj	14
Okvir 4.1.1.: Učinkovitost rashoda u Hrvatskoj	24
Okvir 4.2.1.: Kriza i restrukturiranje Agrokora	33
Okvir 4.3.1.: Praćenje rezultata u pogledu europskog stupa socijalnih prava	35
Okvir 4.4.1.: Uloga turizma u hrvatskom gospodarstvu	45
Okvir 4.4.2.: Izazovi za ulaganja i reforme u Hrvatskoj	50
Okvir 4.5.1.: Istaknuta politika: Izrada cjelovite kurikularne reforme	57

SAŽETAK

Povoljno ekonomsko okruženje pogoduje jačanju napora u provedbu reformi i osiguranju održivog i uključivog rasta. Iako se predviđa da će hrvatski potencijalni rast nešto porasti u srednjoročnom razdoblju, on i dalje neće biti dovoljan da bi se osigurala brža konvergencija. Budući da se broj radno sposobnog stanovništva i dalje smanjuje te da je iskorištenost radne snage trajno niska, izgledi da će Hrvatska ubrzati svoj gospodarski rast ovisit će u velikoj mjeri o njezinim kapacitetima za provedbu strukturnih reformi. Za povećanje potencijalnog rasta potrebne su strukturne reforme koje će omogućiti brži rast produktivnosti, veće sudjelovanje na tržištu rada i poslovno okruženje poticajno za ulaganja ⁽¹⁾.

Budući da se oporavak gospodarstva bilježi već četvrtu godinu zaredom, gospodarski rast i dalje je sveobuhvatan i snažan. Procjenjuje se da je u 2017. rast realnog BDP-a i dalje iznosio 3,2 % nakon što je 2016. zabilježeno znatno ubrzanje rasta. Potrošnja kućanstava i dalje je glavni pokretač rasta zahvaljujući ponovnom rastu plaća, stalnom rastu zaposlenosti i visokom povjerenju potrošača. Bilježi se i oporavak ulaganja iako je sporiji nego što se predviđalo. Kad je riječ o vanjskoj poziciji gospodarstva, izvoz se povećao zahvaljujući velikoj globalnoj potražnji i daljnjim povećanjima tržišnih udjela, no procjenjuje se da je s time povezani rast uvoza robe imao neznatan negativni utjecaj na doprinosi neto izvoza rastu u 2017.

Oporavak bi se trebao nastaviti u sljedeće dvije godine, no s nešto manjim stopama rasta. Veće stope rasta gospodarstva u dugoročnom razdoblju nisu moguće zbog niskog potencijalnog outputa. Nakon što je nezaposlenost prethodnih godina u nekoliko navrata bitno smanjena, predviđa se i daljnje, iako sporije smanjenje nezaposlenosti zbog

očekivanog smanjenja migracijskih odljeva. Očekuje se da će privatna potrošnja i dalje biti pokretač rasta jer se predviđa da će rast plaća kompenzirati učinak rasta inflacije na raspoloživi dohodak. U 2018. i 2019. predviđa se intenzivniji rast ulaganja nakon što se otklone neizvjesnosti povezane s restrukturiranjem Agrokora i povećanje korištenja financijskih sredstava EU-a. Predviđa se nastavak dobrih rezultata u izvozu, dok će uvoz u velikoj mjeri ovisiti o doprinosu neto izvoza rastu. Zahvaljujući svojoj stabilnoj ekspanziji turizam otvara mogućnosti za zapošljavanje i rast. Međutim, da bi taj sektor postao glavni pokretač kontinuiranog gospodarskog rasta, potrebno je suočiti se s izazovima u planiranju politika koji uključuju predviđanje i reagiranje na sve veću i raznolikiju potražnju u turizmu. Općenito se procjenjuje da će se u 2018. realni BDP povećati za 2,8 % te za dodatnih 2,7 % u 2019.

Nastavlja se smanjivanje udjela javnog i privatnog duga, čemu pridonosi trajni gospodarski oporavak i aprecijacija domaće valute. Budući da rastu prihoda pridonosi gospodarska aktivnost koja bilježi oporavak te da su rashodi ograničeni, bilježi se niski deficit opće države i postojano smanjenje udjela javnog duga. Smanjuju se i razine duga u privatnom sektoru, dok se kreditna aktivnost polako povećava. Korporativni dug tek je nešto veći od bonitetnih razina, no izložen je šokovima strane valute. Zbog smanjenja privatnog i javnog duga te stabilnog suficita tekućeg računa očekuje se daljnje smanjenje vanjskog duga.

Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u provedbi preporuka iz 2017. Fiskalna politika potpomognuta povoljnim makroekonomskim uvjetima pridonijela je smanjenju udjela duga, no provedba strukturnih reformi ne napreduje. Nisu doneseni propisi kojima bi se ojačao fiskalni okvir i odustalo se od uvođenja već propisanog periodičnog poreza na nekretnina. Poduzete su određene mjere racionalizacije zdravstvenog sustava, osobito bolnica. Međutim, dospjele nepodmirene obveze u zdravstvu i dalje rastu. Smanjen je opseg mjera predviđenih za sustav socijalnih naknada, dok je provedba paketa reformi mirovinskog sustava do daljnjeg odgođena. Mjere aktivne politike tržišta rada namijenjene niskokvalificiranim i dugotrajno nezaposlenim osobama i dalje su u velikoj mjeri neiskorištene te još nije provedena reforma

⁽¹⁾ U ovom izvješću hrvatsko se gospodarstvo ocjenjuje u kontekstu Godišnjeg pregleda rasta koji je Europska komisija objavila 22. studenoga 2017. U tom pregledu Komisija poziva države članice EU-a da provedu reforme kako bi europsko gospodarstvo postalo produktivnije, otpornije i uključivije. Pri tome bi države članice svoja nastojanja trebala usmjeriti na tri elementa trokuta uspješnosti ekonomske politike, a to su poticanje ulaganja, provedba strukturnih reformi i osiguravanje odgovornih fiskalnih politika. Komisija je istovremeno objavila Izvješće o mehanizmu upozoravanja, kojim je započet sedmi ciklus postupka zbog makroekonomskih neravnoteža. U njemu je utvrđeno da je za Hrvatsku potrebno provesti detaljno preispitivanje, koje se predstavlja u ovom izvješću.

obrazovanja unatoč nekim pozitivnim mjerama. Nema napretka ni u pogledu provedbe glavnih reformi u javnoj upravi. Ostvaren je određeni napredak u provedbi mjera za poboljšanje poslovnog okruženja kad je riječ o smanjenju administrativnog opterećenja i parafiskalnih nameta. Određeni napredak ostvaren je i prodajom manjinskih udjela u poduzećima u državnom vlasništvu i aktivacijom državne imovine, te je neznatno smanjen broj neriješenih sudskih predmeta. Uvedene su određene mjere za rješavanje problema visoke razine loših kredita. Provedena je revizija kvalitete imovine Hrvatske banke za obnovu i razvitak, no rezultati te analize još nisu objavljeni.

Kad je riječ o napretku u ostvarenju nacionalnih ciljeva u okviru strategije Europa 2020., Hrvatska će ostvariti ili je već ostvarila svoje ciljeve u pogledu energetske učinkovitosti, smanjenja emisija stakleničkih plinova, povećanja udjela obnovljive energije (osim u prometu), smanjenja prijevremenog napuštanja školovanja te smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti. Čini se da se do 2020. neće moći ostvariti cilj u pogledu stjecanja visokog obrazovanja, dok se najveći jaz u odnosu na zadani cilj još uvijek bilježi u području ulaganja u istraživanje i razvoj.

Hrvatska se suočava s izazovima u pogledu određenih pokazatelja prema Pregledu socijalnih pokazatelja iz europskog stupa socijalnih prava, koji uključuju jednake mogućnosti, pristup tržištu rada i pravedne radne uvjete. Gospodarski rast pridonio je smanjenju nezaposlenosti, ali stopa zaposlenosti i dalje je relativno vrlo niska. Hrvatska se još uvijek suočava s problemom visoke stope mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju i slabog sudjelovanja u mjerama aktivne politike tržišta rada. U Hrvatskoj je visok udio osoba izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti.

U nastavku slijede glavni zaključci detaljnog preispitivanja iz ovog izvješća i povezani izazovi politika:

- **Predviđa se daljnje smanjenje duga opće države u 2017. zahvaljujući kontinuiranom rastu i fiskalnoj disciplini.** Tijekom dugotrajne krize dug opće države više se nego udvostručio uglavnom zbog deficita i

reklasifikacija duga poduzeća u državnom vlasništvu. Smanjenje udjela duga s najviše zabilježene razine od gotovo 86 % započelo je 2015. te se ubrzalo 2016. Očekuje se da se udio duga u 2017. smanjio na oko 80 % BDP-a i da će se u kratkoročnom razdoblju nastaviti smanjivati. To je smanjivanje potaknuto gospodarskim rastom i smanjenjem rashoda. Javni je dug, međutim, i dalje visok u usporedbi s razinama zabilježenima prije krize i usporedivim zemljama. Iako su u srednjoročnom razdoblju smanjeni, rizici za održivost i dalje su visoki, osobito prema određenim scenarijima u uvjetima stresa. Osim toga, dug je izložen valutnom riziku jer je znatan udio tog duga izdan ili denominiran u stranoj valuti. Pozitivne promjene odnose se na kontinuirano smanjenje troškova servisiranja duga i produljenje rokova dospelosti, što je ostvareno posljednjih godina, te na određena poboljšanja u upravljanju dugom.

- **Nastavljeno je smanjenje duga privatnog sektora, iako je i dalje znatno izložen valutnom riziku.** Intenzivnija gospodarska aktivnost pridonijela je smanjenju duga privatnog sektora. Nadalje, kontinuirana aprecijacija nacionalne valute u odnosu na euro pridonijela je smanjenju vrijednosti nepodmirenih obveza indeksiranih ili denominiranih u stranoj valuti, što je pozitivan trend koji, međutim, odražava valutni rizik. U 2017. usporeno je smanjivanje duga korporativnog sektora i duga kućanstava zbog povećanja neto kreditnih tokova koje je poticajno za ulaganja. Međutim, dug korporativnog sektora koncentriran je u nekoliko segmenata i dalje je visok u odnosu na financijsku imovinu sektora, što može upućivati na potencijalne rizike za solventnost.
- **Neizravni kreditni rizik opterećuje dobro kapitaliziran i sve profitabilniji financijski sektor.** Zahvaljujući boljim makroekonomskim uvjetima i nižim kamatnim stopama povećala se potražnja za kreditima. To je u 2017., u kombinaciji s kontinuiranim poboljšanjem kvalitete imovine banaka i njihove profitabilnosti, dovelo do pozitivnih neto kreditnih tokova. Relativno brzo smanjivanje udjela loših kredita iz 2016. zaustavljeno je 2017. jer je trend smanjivanja djelomično

neutraliziran neto priljevom loših kredita koji se odnose na Agrokoroze neotplaćene kredite. Općenito, neizravni kreditni rizik i dalje je izvor ranjivosti bankarskog sektora, osobito zbog znatne izloženosti stranim valutama njegovih korporativnih i privatnih klijenata.

- **Nastavljaju se poboljšanja na tržištu rada, no sudjelovanje je i dalje na vrlo niskoj razini.** U 2017. stopa nezaposlenosti pala je na 11,1 %. Smanjenju broja radno sposobnog stanovništva pridonijeli su migracijski odljevi i starenje stanovništva, dok su stope aktivnosti i zaposlenosti muškaraca i žena i dalje vrlo niske, djelomično zbog odgovornosti za skrb i mnogobrojnih mogućnosti za prijevremeno napuštanje tržišta rada. Unatoč povećanju zapošljavanja na temelju ugovora na neodređeno vrijeme u 2017., udio ugovora na određeno vrijeme u ukupnoj zaposlenosti i dalje je znatan. Smanjuju se stope nezaposlenosti mladih i dugotrajne nezaposlenosti, iako su još uvijek visoke. Općenito, socijalni dijalog između vlade i socijalnih partnera nije dovoljno razvijen.
- **Restriktivno poslovno okruženje koči konkurentnost i ulaganja.** Ograničeno je funkcioniranje tržišta proizvoda i tržišta kapitala, što sprječava neometanu alokaciju sredstava najproduktivnijim poduzećima i sektorima. Nedovoljno dobri rezultati u području istraživanja, razvoja i inovacija dodatna su prepreka povećanju konkurentnosti hrvatskih poduzeća. Liberalizacija sporo napreduje jer su brojna zanimanja i vodeći sektori izrazito regulirani. I dalje se bilježi određeno narušavanje tržišnog natjecanja u područjima pravnog i poreznog savjetovanja. Parafiskalni nameti i administrativno opterećenje i dalje ograničavaju osnivanje i širenje poduzeća. Kasni se s provedbom strategije suzbijanja korupcije.

Druga ključna strukturna pitanja, koja su analizirana u ovom Izvješću i ukazuju na posebne izazove s kojima se suočava gospodarstvo Hrvatske, opisana su u nastavku:

- **Rascjepkana javna uprava i dalje otežava učinkovitost javnih usluga.** Izražena teritorijalna rascjepkanost i složeni odnosi na

različitim razinama vlasti u Hrvatskoj ne pridonose učinkovitom korištenju resursa i pružanju javnih usluga. Zbog nedostatnih administrativnih kapaciteta otežana je provedba javnih politika i učinkovito korištenje sredstava iz europskih strukturnih i investicijskih fondova. Neusklađen je okvir za određivanje plaća u državnoj upravi i javnim službama. Iako je broj neriješenih sudskih predmeta znatno smanjen zbog manjeg broja novih predmeta, i dalje su potrebne mjere za poboljšanje učinkovitosti i kvalitete pravosudnog sustava. Određeni napredak ostvaren je prodajom manjinskih vlasničkih udjela i dodatno je skraćen vladin popis društava od strateškog i posebnog interesa. Odlučniji napredak u najavljenj privatizaciji poduzeća u državnom vlasništvu tek se mora ostvariti.

- **Iako se smanjuju, razine siromaštva i socijalne isključenosti još su visoke.** To osobito vrijedi za niskokvalificirane radnike, starije osobe i osobe s invaliditetom. Teritorijalne su razlike značajne jer su stope rizika od siromaštva u nekim županijama vrlo visoke. Neujednačeno pružanje socijalnih usluga i rascjepkana pokrivenost stanovništva sustavom socijalne zaštite pridonose postojećim nejednakostima u ishodima na tržištu rada. Duljina radnog vijeka jedna je od najkraćih u Europi, što negativno utječe na adekvatnost postojećih i budućih mirovina i uzrokuje visoki rizik od siromaštva u starosti.
- **Obrazovni i zdravstveni ishodi upućuju na strukturne slabosti.** Pokazatelji uspješnosti obrazovnog sustava stagnirali su ili su se pogoršali u većini relevantnih područja, što potvrđuje da je potrebno provesti reformu. Nedavnim mjerama za provedbu nacionalne Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije trebali bi se, ako se one provedu, riješiti problemi kvalitete i uključivosti. Nastojanja da se poboljša strukovno obrazovanje i osposobljavanje i da se radnoj snazi osigura stjecanje vještina potrebnih na tržištu rada i dalje su nedovoljna. Sudjelovanje odraslih u obrazovanju i dalje je na vrlo niskoj razini. Zdravstveni se ishodi poboljšavaju, ali i dalje su ispod prosjeka EU-a. U 2017. započela je provedba nekih mjera racionalizacije bolničkog

sustava. Bolnice i dalje, međutim, ne raspolažu dovoljnim finansijskim sredstvima i opterećene su dugovima.

1. STANJE I IZGLEDI GOSPODARSTVA

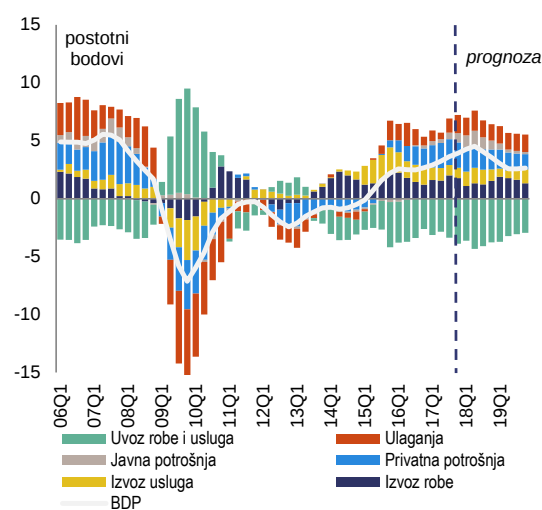
Rast BDP-a

Hrvatsko gospodarstvo oporavlja se od jedne od najdužih i najdubljih recesija u EU-u. U posljednje tri godine snažan i sveobuhvatan gospodarski oporavak prati gospodarski rast solidnih temelja za razliku od kreditima potaknutog rasta prije financijske krize 2008. Domaća potražnja i osobito privatna potrošnja glavni su pokretači rasta u 2017. Rastu je pridonijela i javna potrošnja nakon nekoliko godina njezina negativnog i neutralnog doprinosa. Nakon što su 2015. zabilježila dugo očekivani ponovni rast koji se nastavio i u 2016., ulaganja su u 2017. počela usporavati zbog učinka nižih ulaganja javnog sektora i restrukturiranja operativnog poslovanja i financijskog restrukturiranja Agrokora, najvećeg poduzeća za proizvodnju hrane i maloprodaju (vidjeti okvir 4.2.1.). Izvoz je nastavio bilježiti dobre rezultate jer su izvoznici robe povećali svoje udjele na tržištu i jer su rezultati u turizmu još bolji nego u prethodnoj godini kada je zabilježena njegova najveća stopa rasta. Međutim, velika unutarnja potražnja i relativno visoki uvozni sadržaj u turizmu utjecali su na dodatno povećanje uvoza, zbog čega je ukupni doprinos neto izvoza rastu BDP-a bio negativan (vidjeti 1.1.). Općenito, procjenjuje se da je u 2017. stopa rasta realnog BDP-a iznosila 3,2 %, koliko je iznosila i godinu prije.

Očekuje se da će rast i dalje biti snažan te da će realni BDP u 2019. napokon doseći razinu zabilježenu prije krize. Na gospodarstvo i dalje dobro utječu povoljni vanjski uvjeti, prvenstveno pozitivna kretanja u svjetskoj trgovini i povećana potražnja za hrvatskim izvoznim proizvodima. Kako budu slabjeli učinci nedavno provedene porezne reforme, očekuje se jačanje privatne potrošnje zahvaljujući sporom ali stabilnom rastu zaposlenosti i rastu plaća. U 2018. i 2019. predviđaju se veće stope rasta ulaganja, što će biti potaknuto kontinuiranim povoljnim uvjetima financiranja i većoj apsorpciji sredstava iz fondova EU-a. Općenito, povoljni su makroekonomski izgledi, no kratkoročni su rizici negativni jer strukturni izazovi ovise o dugoročnom potencijalu rasta i jer je ishod restrukturiranja Agrokora još uvijek neizvjestan. U Komisijinoj zimskoj prognozi 2018. procjenjuje se da će rast realnog

BDP-a usporiti i u 2018. iznositi 2,8 % i 2,7 % u 2019.

Grafikon 1.1.: Rast realnog BDP-a prema komponentama potražnje

Izvor: Eurostat.

Vanjski položaj

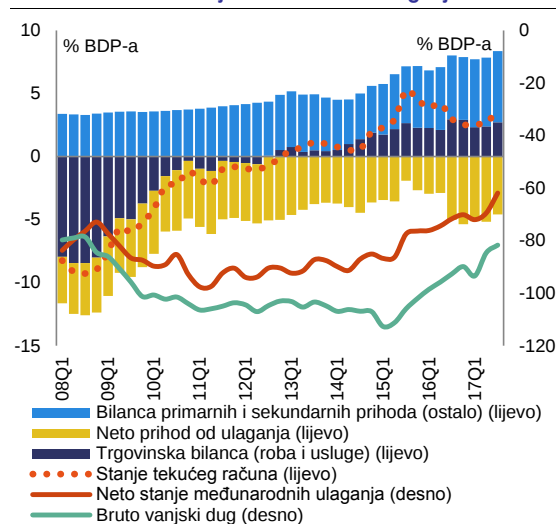
Povećava se suficit tekućeg računa unatoč smanjenju trgovinske bilance. U 2017. došlo je do pogoršanja ukupne trgovinske bilance robe i usluga zbog smanjenja neto izvoza u kombinaciji s lošijim trgovinskim uvjetima. Međutim, procjenjuje se da se u 2017. saldo tekućeg računa povećao na 3,1 %, djelomično zahvaljujući privremenom poboljšanju salda primarnog dohotka zbog smanjenja dobiti bankarskog sektora koji je uglavnom u stranom vlasništvu, do čega je došlo zbog rezerviranja povezanih s Agrokorom. Suficit ciklički prilagođenog tekućeg računa od 4,2 % u 2017. bio je znatno iznad razine od -1,5 % BDP-a procijenjene na osnovi temeljnih pokazatelja⁽²⁾. Predviđa se da će tijekom razdoblja prognoze suficit iznositi oko 2 %.

Zbog kontinuiranog suficita tekućeg računa dodatno se smanjuju vanjske obveze Hrvatske. Do rujna 2017. bruto vanjski dug smanjio se na

⁽²⁾ Standardna referentna vrijednost salda tekućeg računa izračunana je primjenom jednostavnog regresijskog modela u kojem su glavne funkcije štednja i ulaganja, uključujući i osnovne funkcije (Europska komisija, 2017.c).

nešto iznad 81 % BDP-a 2017. te se neto stanje međunarodnih ulaganja poboljšalo na –62 % BDP-a, što je više od 30 postotnih bodova u odnosu na razinu zabilježenu u razdoblju nakon krize (vidjeti grafikon 1.2.). Kontinuirana aprecijacija kune pridonijela je u 2017. smanjenju udjela vanjskog duga, ali je ukazala i na opseg izloženosti hrvatskog duga valutnim šokovima. Očekuje se daljnje smanjenje udjela neto vanjskog duga u skladu s kontinuiranim rastom i suficitima tekućeg računa.

Grafikon 1.2.: Sastav tekućeg računa, bruto vanjski dug i neto stanje međunarodnih ulaganja

Bruto vanjski dug izražen je u apsolutnim vrijednostima.
Izvor: Eurostat, Hrvatska narodna banka.

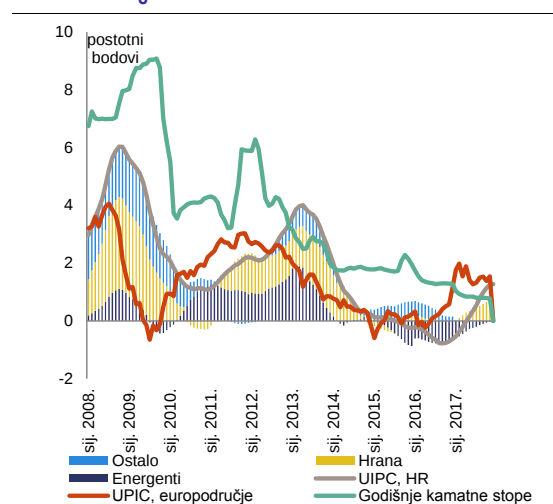
Inflacija i kamatne stope

Pritisak na plaće i veće cijene energenata uzrokuju blagi rast inflacije. U 2017. i 2018. predviđa se rast cijene rada zbog pooštavanja uvjeta na tržištu rada i rasta plaća u javnom sektoru. To je u 2017., u kombinaciji s rastom cijena energenata, dovelo do rasta inflacije na 1,3 % nakon što je dulje od tri godine dinamika cijena bila negativna ili stagnirajuća. Predviđa se nastavak blagog rasta stope ukupne inflacije, dok bi rast stope temeljne inflacije trebao biti brži i povećati se krajem 2019.

Kontinuirano visoka likvidnost financijskog sustava i smanjenje premije rizika za Hrvatsku pridonose daljnjem smanjenju kamatnih stopa. Smanjuju se kamatne stope na sve nove kredite kućanstvima i nefinancijskim društvima, prvenstveno na stambene kredite indeksirane u

eurima. Ta povoljna kretanja kamatnih stopa trebala bi se nastaviti jer se poboljšava percepcija državnog rizika zahvaljujući stabilnim izgledima gospodarstva i boljim stanjem javnih financija. Konkretno, znatno se smanjila premija rizika za Hrvatsku, što je vidljivo u činjenici da se razlika prinosa na hrvatski državni dug i prinosa na njemačke obveznice smanjila sa 390 postotnih bodova, koliko je iznosila sredinom 2016., na oko 200 postotnih bodova krajem 2017. no i dalje je veća od razlike prinosa za većinu država članica EU-a.

Grafikon 1.3.: Inflacija i glavne komponente u Hrvatskoj i EU-u

Izvor: Eurostat.

Javne financije

Dodatno se smanjuje deficit opće države jer prihodi rastu, a rashodi se ne povećavaju. Deficit opće države smanjio se sa 3,3 % BDP-a, koliko je iznosio 2015., na 0,9 % BDP-a u 2016., zbog čega je 2017. za Hrvatsku zaključen postupak u slučaju prekomjernog deficita. Do rasta prihoda došlo je zbog povećanja gospodarske aktivnosti, osobito potrošnje kućanstava, zaposlenosti i dobiti korporativnog sektora. Rast primarnih rashoda bio je ograničen znatno ispod rasta nominalnog BDP-a te su se smanjili rashodi za kamate zbog smanjenja duga i njegova refinanciranja po nižim kamatnim stopama. Predviđa se dodatno smanjenje ukupnog deficita u 2017. unatoč negativnom proračunskom učinku nedavno uvedenih smanjenja poreznih stopa u 2017. Zahvaljujući stabilnim stopama rasta i niskim deficitima dug opće države trebao bi se smanjivati i idućih godina te se procjenjuje da je

njegov udio u 2017. smanjen na ispod 80 % i da će do 2019. pasti ispod 75 %.

Privatna zaduženost

Nastavilo se smanjenje privatnog duga, no ponovno se aktiviralo bankovno kreditiranje kućanstava i korporativnog sektora. Do sredine 2017. konsolidirani dug korporativnog sektora i kućanstava smanjio se na otprilike 67,8 % BDP-a odnosno 34,6 % BDP-a, što je oko 15 odnosno 7 postotnih bodova manje od najviših razina zabilježenih 2010. Udio privatnog duga nastavio se smanjivati u 2017., uglavnom zbog rasta BDP-a i u manjoj mjeri zbog vrijednosnih učinaka jer se nastavila aprecijacija kune u odnosu na euro, što je dovelo do smanjenja vrijednosti nepodmirenih obveza indeksiranih ili denominiranih u stranoj valuti. Smanjenje duga korporativnog sektora tijekom 2016. bilo je potaknuto aktivnim razduživanjem u kombinaciji s blago negativnim ukupnim neto kreditnim tokovima. Međutim, u 2017. stopa kredita koje su domaće kreditne institucije odobrile nebankarskom privatnom sektoru (prilagođena za prodaju kredita i sekuritizaciju) porasla je za 3,4 %, s time da je zabilježeno naglo povećanje novih kredita ugovorenih u kunama s fiksnim stopama, osobito u sektoru kućanstava. Iako su razine duga i dalje visoke, očekuje se da će novo kreditiranje biti potaknuto smanjenim teretom servisiranja duga kućanstava i korporativnog sektora. Stoga se očekuje nastavak rasta udjela privatnog duga, ali sporijom dinamikom nego što je to bio slučaj prethodnih godina.

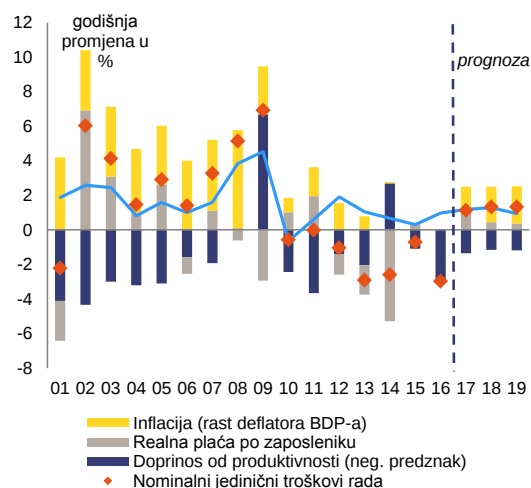
Tržište rada

U 2017. nastavila su se poboljšanja na tržištu rada, no iskorištenost rada i dalje je trajno niska. Unatoč umjerenim poboljšanjima nakon krize stopa aktivnosti i stopa zaposlenosti, koje su u trećem tromjesečju 2017. iznosile 71,7 % odnosno 65,6 % (vidjeti grafikon 4.3.1.), bile su među najnižima u EU-u (prosječno iznose 78,2 % odnosno 72,6 %). Smanjenje radne snage bilo je potaknuto negativnim migracijskim tokovima i starenjem stanovništva, zbog čega se stopa nezaposlenosti brzo smanjivala i procjenjuje se da se smanjila sa 17,6 % početkom 2014. na oko 11,1 % u 2017. Smanjio se i udio mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju, iako je i dalje visok kao i stopa nezaposlenosti mladih i

stopa dugotrajne nezaposlenosti. Predviđa se smanjenje stope nezaposlenosti ispod 8 % u 2019. zbog slabljenja migracijskih odljeva i stabilnog rasta zaposlenosti. U 2017. povećao se broj novih zapošljavanja na temelju ugovora na neodređeno vrijeme, no udio ugovora na određeno vrijeme u ukupnoj zaposlenosti i dalje je velik.

Unatoč niskoj iskorištenosti rada pooštrevanje stanja na tržištu rada dovelo je do ponovnog rasta plaća. Nominalna plaća po zaposleniku smanjivala se svake godine od 2013., no procjenjuje se da je u 2017. porasla za 2,5 %. U kombinaciji s blagim rastom produktivnosti, procjenjuje se da su se jedinični troškovi rada povećali za nešto iznad 1 % (vidjeti grafikon 1.4.). Očekuje se daljnji rast plaća zbog pozitivnih pritiska koji su posljedica zakonski propisanog rasta plaća u javnom sektoru i nedostatka radne snage u nekoliko ključnih sektora, primjerice turizmu i građevinarstvu.

Grafikon 1.4.: Doprimosi stopi promjene godišnjih jediničnih troškova rada

Prognosa: Podaci iz jesenske prognoze Europske komisije.
Izvor: Eurostat, Europska komisija.

Socijalna kretanja

Udio osoba izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti smanjio se u 2016., iako je i dalje visok. Rizici od siromaštva i socijalne isključenosti još su visoki u Hrvatskoj, osobito za neke ranjive skupine, primjerice osobe s invaliditetom i starije osobe (vidjeti odjeljak 4.3.). U Hrvatskoj se bilježe visoki udjeli osoba koje žive u teškoj materijalnoj oskudici i u kućanstvima

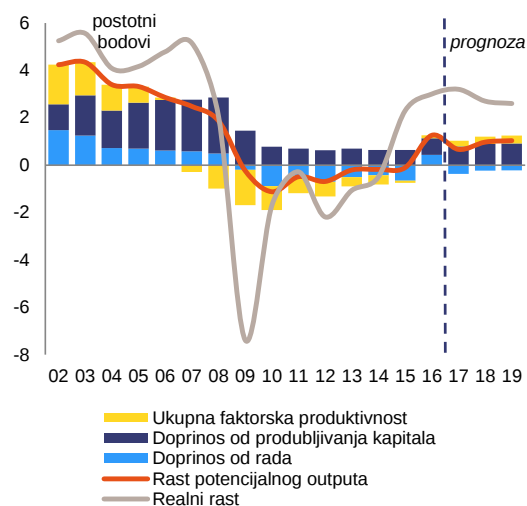
s vrlo niskim intenzitetom rada, s time da ti udjeli premašuju prosjek EU-a za 5 postotnih bodova odnosno 3,2 postotna boda. Udio osoba izloženih riziku od siromaštva koji iznosi 19,5 % veći je od prosjeka EU-a i premašuje udio u većini usporedivih zemalja (podaci o dohotku iz 2015.). Osobito su izražene regionalne razlike jer u nekim županijama stopa udjela osoba izloženih riziku od siromaštva premašuje 40 %.

Dohodovna nejednakost blizu je prosjeka EU-a, no rizici od siromaštva i socijalne isključenosti osobito su visoki među niskokvalificiranim osobama. Dohodak 20 % najbogatijih hrvatskih kućanstava u 2016. bio je 5 puta veći od dohotka 20 % najsiromašnijih kućanstava, što je nešto ispod prosjeka EU-a (podaci iz 2015.). Raspodjela tržišnog dohotka bila je nešto manje neravnomjerna u usporedbi s prosjekom EU-a, dok je učinak socijalnih transfera na smanjenje siromaštva bio ispod prosjeka EU-a u 2016. Koncentracija rizika od siromaštva i socijalne isključenosti među niskokvalificiranim osobama, koje često žive u ruralnim područjima, predstavlja ključne izazove i otežava kapacitet Hrvatske za smanjenje nejednakosti (vidjeti odjeljak 4.3.2.).

Potencijalni rast

Hrvatski rast trenutačno je veći od procijenjenog potencijala. Procjenjuje se da je u 2017. došlo do zatvaranja negativnog jaza outputa te da bi jaz outputa u 2018. trebao biti pozitivan. Stabilan rast ulaganja pridonosi potencijalnom rastu, no i dalje su niski iskorištenost inputa rada i doprinos ukupne faktorske produktivnosti, osobito za jedno sustižuće gospodarstvo. Negativni migracijski tokovi i starenje stanovništva, u kombinaciji s jednom od najnižih stopa aktivnosti u EU-u, pridonose smanjenju broja radno sposobnog stanovništva, što negativno utječe na dugoročne izgledi za rast zaposlenosti. Zbog nedostatka mjera politike kojima bi se potaknuo rast stope sudjelovanja očekuje se da će smanjenje radne snage negativno utjecati na potencijal rasta (vidjeti grafikon 1.5.).

Grafikon 1.5.: Rast realnog i potencijalnog outputa

Potencijalni output: pristup temeljen na proizvodnoj funkciji.
Izvor: Europska komisija, GU ECFIN

Tablica 1.1.: Glavni gospodarski i financijski pokazatelji – Hrvatska

	2004.–2007.	2008.–2012.	2013.–2014.	2015.	2016.	prognoza		
						2017.	2018.	2019.
Realni BDP (godišnja promjena)	4,5	-1,9	-0,4	2,3	3,2	3,2	2,8	2,7
Potencijalni rast (godišnja promjena)	3,0	-0,1	-0,2	0,5	1,2	1,1	1,4	1,9
Privatna potrošnja (godišnja promjena)	4,4	-2,1	-1,7	1,1	3,5	3,6	2,8	2,3
Javna potrošnja (godišnja promjena)	4,5	-0,1	0,7	-0,9	1,9	1,7	1,7	1,0
Bruto investicije u fiksni kapital (godišnja promjena)	6,6	-5,7	-0,7	3,8	5,3	4,2	5,0	6,6
Izvoz robe i usluga (godišnja promjena)	4,9	-1,3	4,6	9,4	5,6	6,2	5,8	5,0
Uvoz robe i usluga (godišnja promjena)	6,2	-4,3	3,1	9,2	6,2	6,9	6,3	5,8
Doprinos rastu BDP-a:								
Domaća potražnja (godišnja promjena)	5,1	-2,6	-1,0	1,2	3,4	3,3	3,0	2,9
Zalihe (godišnja promjena)	0,3	-0,7	0,0	0,8	-0,2	0,0	0,0	0,0
Neto izvoz (godišnja promjena)	-0,9	1,3	0,6	0,3	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2
Doprinos rastu potencijalnog BDP-a:								
Ukupni rad (u satima) (godišnja promjena)	0,7	-0,3	-0,5	-0,8	-0,3	-0,6	-0,4	0,0
Akumulacija kapitala (godišnja promjena)	2,0	1,2	0,7	0,6	0,7	0,7	0,8	0,9
Ukupna faktorska produktivnost (godišnja promjena)	0,4	-1,0	-0,4	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9
Jaz outputa	3,3	-0,4	-4,5	-3,2	-1,5	0,6	2,0	2,8
Stopa nezaposlenosti	12,1	11,8	17,3	16,1	13,4	11,1	9,2	7,5
Deflator BDP-a (godišnja osnova)	3,8	2,5	0,4	0,0	-0,1	1,2	2,1	2,1
Harmonizirani indeks potrošačkih cijena (HIPC, godišnja osnova)	2,8	2,9	1,3	-0,3	-0,6	1,3	1,5	1,6
Nominalna plaća po zaposleniku (godišnja osnova)	4,8	2,1	-3,1	0,4	-0,2	2,5	2,5	2,5
Produktivnost rada (realna, broj zaposlenih, godišnja osnova)	2,4	0,1	-0,4	1,1	2,9	.	.	.
Jedinični troškovi rada (JTR, cijelo gospodarstvo, godišnja osnova)	2,3	2,0	-2,8	-0,7	-3,0	1,1	1,3	1,3
Realni jedinični troškovi rada (godišnja osnova)	-1,5	-0,4	-3,2	-0,7	-2,9	0,0	-0,7	-0,8
Realni efektivni devizni tečaj (JTR, godišnja osnova)	1,9	-1,0	-3,3	-3,2	-3,1	1,8	-0,6	.
Realni efektivni devizni tečaj (HIPC, godišnja osnova)	0,8	-0,7	0,8	-1,5	1,2	-0,1	-0,2	.
Stopa štednje kućanstava (neto štednja kao postotak neto raspoloživog dohotka)	2,2	6,0	.	.	.	.	.	.
Kreditni tok privatnog sektora, konsolidiran (% BDP-a)	14,8	3,6	-0,3	-1,4	-0,1	.	.	.
Dug privatnog sektora, konsolidiran (% BDP-a)	86,5	119,7	118,9	114,4	107,2	.	.	.
od čega dug kućanstava, konsolidiran (% BDP-a)	32,6	40,7	40,5	38,9	35,7	.	.	.
od čega dug nefinancijskih poduzeća, konsolidiran (% BDP-a)	53,9	79,0	78,5	75,5	71,5	.	.	.
Bruto neprihodujući dug (% ukupnih dužničkih instrumenata i ukupnih kredita i predujmova) (2)	.	.	.	12,5	10,1	.	.	.
Poduzeća, neto pozajmljivanje (+) ili neto zaduživanje (-) (% BDP-a)	-3,1	-1,0	.	.	.	.	.	.
Poduzeća, suficit bruto poslovanja (% BDP-a)	20,4	19,3	.	.	.	.	.	.
Kućanstva, neto pozajmljivanje (+) ili neto zaduživanje (-) (% BDP-a)	0,9	3,5	.	.	.	.	.	.
Deflacirani indeks cijena nekretnina (godišnja promjena)	9,8	-5,1	-3,4	-3,5	2,1	.	.	.
Rezidentna ulaganja (% BDP-a)	.	.	.	.	.	.	.	.
Stanje tekućeg računa (% BDP-a), platna bilanca	-5,9	-3,3	1,5	4,9	2,5	3,1	1,9	1,9
Trgovinska bilanca (% BDP-a), platna bilanca	-6,6	-2,4	1,1	2,2	2,8	.	.	.
Trgovinski uvjeti za robu i usluge (godišnja promjena)	1,3	0,5	0,2	0,5	1,4	-0,7	0,6	0,6
Stanje kapitalnog računa (% BDP-a)	0,0	0,1	0,1	0,7	1,1	.	.	.
Neto stanje međunarodnih ulaganja (% BDP-a)	-66,5	-87,4	-86,9	-76,5	-70,0	.	.	.
Neto tržišni vanjski dug (% BDP-a) (1)	-29,1	-47,2	-46,1	-40,9	-29,9	.	.	.
Bruto tržišni vanjski dug (% BDP-a) (1)	68,4	88,4	92,8	90,0	77,7	.	.	.
Izvozni rezultati prema naprednim gospodarstvima (% promjene)	37,3	-4,3	-16,0	-4,4	5,1	.	.	.
Udjel na izvoznom tržištu, roba i usluge (godišnja promjena)	-1,8	-5,3	2,8	2,7	7,8	.	.	.
Neto priljevi izravnih stranih ulaganja (% BDP-a)	-4,7	-3,1	-1,7	-0,6	-4,2	.	.	.
Saldo opće države (% BDP-a)	-3,7	-5,6	-5,2	-3,3	-0,9	-0,9	-0,9	-0,7
Strukturni proračunski saldo (% BDP-a)	.	-5,4	-3,1	-1,8	-0,3	-0,9	-1,9	-2,0
Bruto dug opće države (% BDP-a)	39,6	56,5	83,8	85,4	82,7	80,1	77,3	74,4
Udio poreza u BDP-u (%)	36,6	36,0	36,4	37,0	37,7	37,6	37,2	37,0
Porezna stopa za samca koji zarađuje prosječnu plaću (%)	.	.	30,3	29,1	.	.	.	.
Porezna stopa za samca koji zarađuje 50 % prosječne plaće (%)	.	.	.	21,9	.	.	.	.

(1) Neto stanje međunarodnih ulaganja (NIIP), osim izravnih ulaganja i ulaganja u portfelje vlasničkog kapitala.

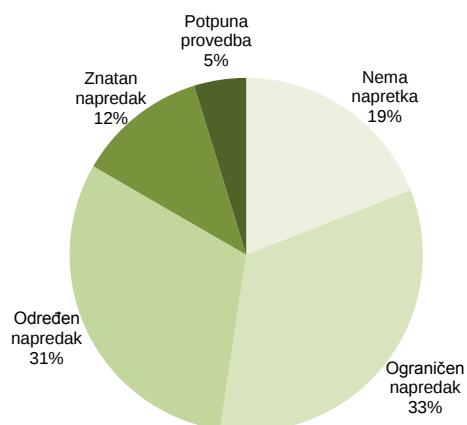
(2) Domaće bankarske grupacije i samostalne banke, društva kćeri i podružnice u stranom vlasništvu u EU-u i izvan EU-a.

Izvor: Eurostat i ESB od 30. siječnja 2018., ako je dostupno; Europska komisija za podatke koji se prognoziraju (Zimska prognoza 2018. za realni BDP i UIPC, za ostalo Jesenska prognoza 2017.)

2. NAPREDAK OSTVAREN U POGLEDU PREPORUKA ZA HRVATSKU

Napredak u pogledu provedbe preporuka upućenih Hrvatskoj 2017. ⁽³⁾ mora se razmatrati u dugoročnoj perspektivi od uvođenja europskog semestra 2014. Ako se u obzir uzme višegodišnja ocjena provedbe preporuka upućenih Hrvatskoj od njihova prvog donošenja, Hrvatska je ostvarila barem „određeni napredak” u pogledu gotovo polovine tih preporuka. U pogledu ostalih preporuka ostvaren je „ograničeni” napredak ili „nema napretka” (vidjeti grafikon 2.1.). Značajan napredak ostvaren je u području reforme tržišta rada i fiskalne politike.

Grafikon 2.1.: Razina provedbe preporuka upućenih Hrvatskoj u razdoblju 2014.–2017.

(1) Ukupna ocjena preporuka koje se odnose na fiskalnu politiku ne uključuje usklađenost s Paktom o stabilnosti i rastu.

(2) U višegodišnjoj ocjeni provedbe preporuka upućenih Hrvatskoj uzima se u obzir provedba u razdoblju od donošenja prvih preporuka upućenih Hrvatskoj do Izvješća za Hrvatsku za 2018.

Izvor: Europska komisija.

Hrvatska je osigurala pravovremeno i trajno smanjenje prekomjernog deficita opće države. Ukupni deficit opće države značajno se smanjio sa 3,3 % BDP-a, koliko je iznosio 2015., na 0,9 % BDP-a u 2016. To naglo smanjenje bilo je potaknuto gospodarskim oporavkom te smanjenjem rashoda. Smanjenje ukupnog deficita u kombinaciji s rastom BDP-a dovelo je do smanjenja udjela duga, koji bi se trebao nastaviti smanjivati. Za Hrvatsku je u lipnju 2017. zaključen postupak u slučaju prekomjernog deficita.

⁽³⁾ Vidjeti odjeljak 4. za više informacija o ocjeni provedbe ostalih reformi u prošlosti.

Hrvatska je posljednjih godina provela mjere za reformu tržišta rada, no još nije riješen problem niskog sudjelovanja na tržištu rada. Fleksibilnost tržišta rada poboljšana je provedbom dviju uzastopnih reformi 2013. i 2014. Konkretno, te su reforme omogućile upotrebu ugovora na određeno vrijeme i fleksibilnih vrsta rada (rad na daljinu, rad u nepunom radnom vremenu, sezonski rad i rad preko agencije) te se na razne načine pojednostavnio postupak otkaza ugovora o radu. Međutim, još nije pronađeno primjereno rješenje problema niske iskorištenosti rada jer još nisu provedene mjere kojima se potiče dulji radni vijek i racionalizacija odredbi o mirovinama. U 2015. usklađena je procjena invaliditeta i njezina je provedba povjerena novoosnovanom Jedinostvenom tijelu vještačenja.

Poduzete su mjere za poboljšanje pravosudnog sustava, poslovnog okruženja i otpornosti financijskog sektora. Stečajni su postupci temeljito revidirani, a reformom karte pravosudnih područja poboljšana je učinkovitost sustava. Smanjen je broj neriješenih sudskih predmeta, no problemi su i dalje prisutni. Smanjeni su određeni parafiskalni nameti i administrativno opterećenje poduzeća. U 2014. sveobuhvatnom provjerom portfelja bankarskog sektora potvrđena je njegova otpornost i otklonjeni su određeni utvrđeni nedostaci. Udio loših kredita još je relativno visok, no dobro su pokriveni rezerviranjima i u posljednje se vrijeme ubrzala njihova prodaja. Provedena je revizija kvalitete imovine Hrvatske banke za obnovu i razvitak (HBOR).

Sporo napreduje provedba reformi zdravstvenog sustava, poduzeća u državnom vlasništvu i korištenja sredstava iz fondova EU-a. U zdravstvu se i dalje gomilaju nepodmirena plaćanja. Nadležna tijela poduzela su, međutim, prve mjere za dugo planiranu funkcionalnu integraciju bolnica. Upravljanje državnom imovinom prebačeno je na novoosnovano ministarstvo te je napredovala prodaja te imovine, no kasni se s najavljenim poboljšanjem korporativnog upravljanja poduzećima u državnom vlasništvu. Posljednjih se godina poboljšala provedba projekata koji se sufinanciraju sredstvima iz fondova EU-a, no i dalje je koče

ograničeni administrativni kapaciteti i strateško planiranje.

Hrvatska je ostvarila ograničeni ⁽⁴⁾ napredak u provedbi preporuka iz 2017. (vidjeti tablicu 2.1.). Razvoj krize u Agrokoru u 2017. doveo je do dugotrajnog razdoblja mirovanja u provedbi reformi u kojem je Hrvatska poduzela ograničene mjere politika. Uvođenje periodičnog poreza na nekretnine najavljeno za siječanj 2018. odgođeno je do daljnjega. Smanjio se opseg mjera reforme u području socijalne zaštite. Znatno se kasni s provedbom najavljenih reformi u područjima kao što su fiskalni okvir, mirovinski sustav, javna uprava i plaće u javnom sektoru.

poslovno okruženje, zdravstvo, obrazovanje i financijski sektor. Konkretno, ta Služba pruža pomoć za provedbu kurikularne reforme; za mjere namijenjene poboljšanju obrazovanja odraslih; za mjere jačanja upravljanja poduzećima u državnom vlasništvu i praćenja planova njihova restrukturiranja; te za učinkovitije i transparentnije socijalne politike.

Sredstva iz strukturnih i investicijskih fondova ključna su za nošenje s ključnim izazovima uključivog rasta i konvergencije u Hrvatskoj, što se ostvaruje poticanjem smanjenja administrativnih postupaka za poduzeća, jačanjem kapaciteta u istraživačkom sektoru i poslovnom sektoru i poboljšanjem suradnje poduzeća i javnih istraživačkih ustanova. Sredstva iz strukturnih i investicijskih fondova ključna su i za rješavanje problema koji se odnose na politiku zapošljavanja i socijalnu politiku ulaganjima u infrastrukturu koja pridonose rastu produktivnosti i poboljšanju pristupa zdravstvenoj skrbi za ranjive skupine i osobe koje žive u ugroženim područjima.

Države članice mogu od Komisije zatražiti tehničku pomoć za pripremu, izradu i provedbu strukturnih reformi kojima se potiče rast. Služba za potporu strukturnim reformama pruža, u suradnji s relevantnim službama Komisije, prilagođenu tehničku pomoć za koju nije potrebno sufinanciranje i koja se pruža na zahtjev države članice. Pomoć se odnosi na prioritete utvrđene u kontekstu procesa ekonomskog upravljanja EU-a (npr. provedba preporuka upućenih pojedinoj državi članici), no širi je opseg pomoći koju pruža dotična Služba jer može obuhvaćati i reforme koje su povezane s drugim prioritetima Komisije ili reformama koje se provode na inicijativu države članice.

Hrvatska je od Službe za potporu strukturnim reformama zatražila tehničku pomoć za provedbu reformi u raznim područjima, primjerice: javna uprava i pravosuđe, rast i

⁽⁴⁾ Tablica iz Priloga sadržava podatke o razini napretka i provedenim mjerama u skladu s mišljenjem o politici za svako potpodručje obuhvaćeno preporukom. U opću ocjenu preporuka nije uključena ocjena usklađenosti s Paktom o stabilnosti i rastu.

Tablica 2.1.: Napredak u pogledu preporuka upućenih Hrvatskoj

Hrvatska	Opća ocjena napretka u pogledu preporuka za Hrvatsku iz 2017.: ograničeni napredak:
Preporuka 1.: Nastaviti s provedbom fiskalne politike u skladu sa zahtjevima preventivnog dijela Pakta o stabilnosti i rastu, što podrazumijeva da bi 2018. trebala i dalje biti u skladu sa svojim srednjoročnim proračunskim ciljem. Do rujna 2017. ojačati proračunsko planiranje i višegodišnji proračunski okvir, među ostalim jačanjem neovisnosti i mandata Povjerenstva za fiskalnu politiku. Poduzeti potrebne mjere za uvođenje vrijednosnog poreza na nekretnine. Ojačati okvir upravljanja javnim dugom, među ostalim godišnjim ažuriranjem strategije upravljanja javnim dugom.	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak (*) u rješavanju problema iz preporuke 1.: - Nema napretka u jačanju proračunskog okvira. - Nema napretka u uvođenju vrijednosnog poreza na nekretnine. - Određeni napredak u jačanju okvira za upravljanje javnim dugom.
Preporuka 2.: Odvracati od ranog umirovljenja, ubrzati prelazak na višu dobnu granicu za zakonsko umirovljenje i uskladiti odredbe o mirovinama za posebne kategorije s općim pravilima za umirovljenje. Poboljšati koordinaciju i transparentnost socijalnih naknada.	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u rješavanju problema iz preporuke 2.: - Nema napretka u reformi mirovinskog sustava. - Ograničeni napredak u poboljšanju sustava socijalnih naknada.
Preporuka 3.: Poboljšati obrazovanje odraslih, osobito starijih radnika, niskokvalificiranih radnika i dugotrajno nezaposlenih. Ubrzati reformu obrazovnog sustava.	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u rješavanju problema iz preporuke 3.: - Ograničeni napredak u poboljšanju obrazovanja odraslih. - Ograničeni napredak u reformi obrazovnog sustava.
Preporuka 4.: Smanjiti rascjepkanost i poboljšati funkcionalnu raspodjelu nadležnosti u javnoj upravi uz istodobno poboljšanje učinkovitosti i smanjenje teritorijalnih nejednakosti u pružanju javnih usluga. Na temelju savjetovanja sa socijalnim partnerima uskladiti okvire za određivanje plaća u javnoj upravi i javnim službama.	Hrvatska nije ostvarila napredak u rješavanju problema iz preporuke 4.: - Nema napretka u reformi javne uprave. - Nema napretka u usklađivanju okvira za određivanje plaća u javnom sektoru.
Preporuka 5.: Ubrzati otuđivanje poduzeća u državnom vlasništvu i ostale državne imovine i poboljšati korporativno upravljanje u sektoru poduzeća u državnom vlasništvu. Znatno smanjiti opterećenje poduzeća koje je posljedica regulatornih troškova i administrativnih opterećenja. Ukloniti regulatorne prepreke koje ometaju pristup reguliranim profesijama i profesionalnim i poslovnim uslugama te njihovo obavljanje. Poboljšati kvalitetu i učinkovitost pravosudnog sustava, osobito smanjenjem trajanja postupaka u građanskim i trgovačkim predmetima.	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u rješavanju problema iz preporuke 5.: - Ograničeni napredak u otuđivanju poduzeća u državnom vlasništvu i poboljšanju korporativnog upravljanja. - Ograničeni napredak u smanjenju administrativnog i regulatornog opterećenja - Ograničeni napredak u uklanjanju prepreka pristupu reguliranim profesijama i uslugama - Ograničeni napredak u poboljšanju kvalitete i učinkovitosti pravosuđa

(*)U to nije uključena ocjena usklađenosti s Paktom o stabilnosti i rastu.

Izvor: Europska komisija.

Okvir 2.1. Vidljivi rezultati postignuti na temelju potpore EU-a strukturnim promjenama u Hrvatskoj

Hrvatska je korisnik znatnih sredstava iz europskih strukturnih i investicijskih fondova, iz kojih joj se do 2020. mogu dodijeliti sredstva u iznosu do 10,73 milijardi EUR. To na godišnjoj razini iznosi oko 3 % BDP-a u razdoblju 2014.–2018. i 80 % javnih ulaganja⁽¹⁾. Procjenjuje se da je do kraja 2017. projektima na terenu dodijeljeno 4,2 milijardi EUR (39 % ukupnog iznosa). Time je omogućeno otvaranje 734 nova radna mjesta u punom radnom vremenu u poduzećima koja su dobila sredstva; zatim potpora održivom turizmu zahvaljujući kojoj je godišnji broj posjeta mjestima kulturne i prirodne baštine i znamenitostima povećan na 314 000 te su povećani kapaciteti za skrb za djecu i obrazovanje za dodatnih 6000 osoba u budućnosti. U okviru sredstava iz EFRR-a iznos od približno 330 milijuna EUR-a dodijelit će se putem financijskih instrumenata, što je novost u usporedbi s razdobljem 2007.–2013. u kojem se nisu koristili financijski instrumenti.

Zahvaljujući sredstvima iz europskih strukturnih i investicijskih fondova rješavaju se problemi strukturnih politika i provode se dane preporuke. Mjere obuhvaćaju, među ostalim, prijelaz na digitalno gospodarstvo i e-sustave kojima se smanjuje opterećenje poduzeća i pridonosi povećanju učinkovitosti i djelotvornosti administrativnih postupaka. Pruža se potpora i poboljšanju djelotvornosti pravosudnog sustava. Ulaganja u infrastrukturu (prvenstveno željezničku, cestovnu, širokopojasnu i energetsku te okolišnu) namijenjena su smanjenju regionalnih razlika, poticanju rasta i povećanju produktivnosti. Sredstva iz strukturnih i investicijskih fondova pomažu u rješavanju problema povezanih sa zapošljavanjem i socijalnim politikama. U Akcijskom planu Strategije razvoja javne uprave za razdoblje od 2017. do 2020. definiraju se strateške, pravne, organizacijske i postupovne mjere za uspostavu sustava kontrole kvalitete, racionalizaciju administrativnih postupaka i provedbu kadrovskih politika kojima se potiče razvoj vještina na svim razinama javne uprave.

Poduzete su različite mjere kao preduvjet za dodjelu sredstava iz strukturnih i investicijskih fondova. Strategija pametne specijalizacije namijenjena istraživanju i inovacijama donesena je u cilju jačanja kapaciteta za istraživanje i razvoj u istraživačkom i poslovnom sektoru i poboljšanju suradnje poduzeća i javnoistraživačkih ustanova. Sveobuhvatna Strategija prometnog razvoja donesena u kolovozu 2017. omogućuje racionalizaciju projekata za sve vrste prijevoza tako što se definiraju i utvrđuju nadnacionalni i nacionalni prioriteti. U Planovima održive gradske mobilnosti na razini funkcionalnih regija naglasak je stavljen na javni prijevoz, vrste prijevoza s niskom/nultom stopom emisija a ti će se planovi nadopunjavati komplementarnim politikama upravljanja prometom. Kako bi se osigurala održiva upotreba vodnih resursa, donesen je Plan upravljanja riječnim slivovima. U zdravstvenom sektoru specifične mjere namijenjene su poboljšanju pristupa zdravstvenoj skrbi u ugroženim područjima i za ranjive skupine; pružanju potpore obrazovanju medicinskog osoblja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i promicanju specijalističkih programa i izrade analitičkih alata u upravljanju zdravstvom.

Hrvatska ostvaruje napredak u apsorpciji sredstava iz Europskog fonda za strateška ulaganja (EFSU). U prosincu 2017. ukupna financijska sredstva za operacije odobrene u okviru EFSU-a iznosila su 187 milijuna EUR, što bi trebalo potaknuti privatna i javna ulaganja ukupne vrijednosti od 745 milijuna EUR. Konkretno, u okviru dijela za infrastrukturu i inovacije Europskog fonda za strateška ulaganja dosad je odobreno 5 projekata (uključujući 2 projekta koja uključuju više država članica) u vrijednosti od 120 milijuna EUR koja će se financirati financijskim sredstvima EIB-a. Predviđa se da će se time potaknuti ulaganja u vrijednosti od gotovo 494 milijuna EUR. U okviru dijela za MSP-ove dosad je odobreno pet sporazuma s financijskim posrednicima. Financijska sredstva iz Europskog fonda za ulaganja koja se pružaju putem EIB-a iznose 67 milijuna EUR, čime bi se trebala mobilizirati ulaganja ukupne vrijednosti veće od 251 milijun EUR. Gotovo 800 malih poduzeća i novoosnovanih poduzeća imat će koristi od te potpore. Energetski sektor prednjači u pogledu odobrenih operacija i iznosa, a slijedi ga sektor MSP-ova.

Uz sredstva iz europskih strukturnih i investicijskih fondova dostupna su i financijska sredstva u okviru Obzora 2020., Instrumenta za povezivanje Europe i ostalih fondova EU-a kojima se izravno upravlja. Hrvatska je do kraja 2017. potpisala sporazume u vrijednosti od 424 milijuna EUR za projekte u okviru Instrumenta za povezivanje Europe.

<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/HR>

⁽¹⁾ Javna ulaganja definiraju se kao zbroj bruto investicija u fiksni kapital, bespovratnih sredstava za ulaganja i nacionalnih rashoda za poljoprivredu i ribarstvo.

3. SAŽETAK GLAVNIH ZAKLJUČAKA DETALJNOG PREISPITIVANJA NA TEMELJU POSTUPKA ZBOG MAKROEKONOMSKIH NERAVNOTEŽA

Ovo izvješće sadržava detaljno preispitivanje hrvatskoga gospodarstva. U proljeće 2017. utvrđeno je da Hrvatska bilježi prekomjerne makroekonomske neravnoteže koje se osobito odnose na visoke razine vanjskog i domaćeg duga, denominiranog uglavnom u stranoj valuti, u kontekstu niskog rasta potencijalnog outputa. U Izvješću o mehanizmu upozoravanja za 2018. (Europska komisija, 2017.b) zaključeno je da bi za Hrvatsku trebalo provesti novo detaljno preispitivanje radi ocjene kretanja povezanih s utvrđenim neravnotežama. Analiza relevantna za preispitivanje opisana je u odjeljku 4.1. o državnom dugu, odjeljku 4.2. o dugu privatnog sektora i financijskom sektoru, odjeljku 4.3. o tržištu rada, odjeljku 4.4. o poslovnom okruženju i ulaganjima te odjeljku 4.5. o upravljanju javnim sektorom ⁽⁵⁾.

Neravnoteže i njihova ozbiljnost

Državni je dug i dalje visok. Udio duga dosegnuo je vrhunac od 85,8 % u 2014., što je bilo uglavnom uzrokovano visokim državnim deficitima i realizacijom nepredviđenih obveza poduzeća u državnom vlasništvu, te se procjenjuje da se u 2017. smanjio na ispod 80 % BDP-a zahvaljujući snažnom nominalnom rastu i smanjenju deficita opće države. Nadalje, zbog aprecijacije kune smanjila se vrijednost visokog udjela duga denominiranog u stranoj valuti. Rizici za održivost hrvatskih javnih financija i dalje su visoki u srednjoročnom razdoblju zbog visoke razine duga. Izvor rizika je i činjenica da je velik udio duga denominiran u stranoj valuti.

Udio privatnog duga u BDP-u nastavlja se smanjivati, no izloženost valutnom riziku i prevelika zaduženost poduzeća izvori su rizika. U drugom tromjesečju 2017. konsolidirani dug korporativnog sektora i dug kućanstava smanjio se na 67,8 % BDP-a odnosno 34,6 % BDP-a, što je oko 15 odnosno 7 postotnih bodova manje od najviših razina zabilježenih 2010. Do sredine 2017. dug privatnog sektora bio je blizu ili manji od bonitetnog praga specifičnog za Hrvatsku i tek

nešto veći od razine utvrđene na temelju temeljnih pokazatelja, što upućuje na to da je u Hrvatskoj i dalje potrebno razduživanje (vidjeti odjeljak 4.2.). Iako se čini da njihova razina duga nije pretjerano visoka, kućanstva i nefinancijska društva i dalje su izložena valutnom riziku. Nadalje, dug nefinancijskih društava visok je u odnosu na bruto financijsku imovinu ili vlasnički kapital, što ukazuje na potencijalne rizike za solventnost korporativnog sektora. Konačno, visoka razina loših kredita opterećuje privatni sektor, osobito visoka razina loših kredita u građevinskom sektoru i sektoru nekretnina, no i u sektorima veleprodaje i maloprodaje te proizvodnje.

Kontinuirani suficiti tekućeg računa dovode do brzog smanjenja neto vanjskih obveza Hrvatske. Zahvaljujući kontinuirano dobrim rezultatima izvoza saldo tekućeg računa u 2016. iznosio je 2,5 % BDP-a te se u trećem tromjesečju 2017. dodatno povećao na 3,8 % BDP-a, uglavnom zbog poboljšanja salda dohotka. Neto stanje međunarodnih ulaganja poboljšalo se te je u 2016. iznosilo –70 % BDP-a te se do trećeg tromjesečja 2017. dodatno smanjilo na –62,1 %, što je 36,5 postotnih bodova više od najniže razine zabilježene u trećem tromjesečju 2011. te se u trećem tromjesečju 2017. dodatno smanjilo na 61,8 % BDP-a. Unatoč tim značajnim poboljšanjima neto stanje međunarodnih ulaganja i dalje je vrlo negativno jer je u 2016. i dalje bilo niže od razine utvrđene temeljnim pokazateljima i bonitetnog praga ⁽⁶⁾. Međutim, sastav vanjskih obveza Hrvatske u pogledu vrste imovine, osobito visok udio izravnih stranih ulaganja i portfeljna ulaganja u vlasničke vrijednosne papire, smanjuje

⁽⁵⁾ Zvezdica označava da je analiza iz ovog odjeljka relevantna za detaljno preispitivanje u okviru postupka zbog makroekonomskih neravnoteža.

⁽⁶⁾ Europska komisija izradila je nove referentne vrijednosti za neto stanje međunarodnih ulaganja specifične za pojedine zemlje kako bi se bolje ocijenila potreba za dodatnom prilagodbom neto stanja međunarodnih ulaganja država članica EU-a. Kad je riječ o bonitetnom pragu za neto stanje međunarodnih ulaganja, ti se pragovi utvrđuju kao pokazatelji vjerojatnosti da će doći do krize bilance plaćanja (vidjeti QREA „Assessing prudent NIIP and current account positions“). U okviru pristupa zasnovanog na temeljnim pokazateljima referentne vrijednosti za neto stanje međunarodnih ulaganja utvrđuju se na temelju akumulacije standardnih vrijednosti tekućeg računa od sredine 1990-ih. Procjenjuje se da su za Hrvatsku u 2016. referentne vrijednosti za bonitetni prag i prag zasnovan na temeljnim pokazateljima iznosile –37 % odnosno –38 % BDP-a.

rizike izloženosti povezane s visokom razinom neto stanja međunarodnih ulaganja.

Niska iskorištenost rada i spori rast produktivnosti koče potencijalni output Hrvatske i njezine kapacitete za prilagodbu.

Unatoč umjerenim poboljšanjima stopa aktivnosti (71,7 %) i stopa zaposlenosti (65,6 %) zabilježene u trećem tromjesečju 2017. bile su među najnižima u EU-u, što upućuje na trajno nisku iskorištenost rada. Rast produktivnosti i dalje je nizak u usporedbi s gospodarstvima EU-a iz srednje i istočne Europe. Ukupna faktorska produktivnost negativno je pridonijela potencijalnom rastu u razdoblju krize i dalje je relativno niska. Velika prisutnost poduzeća u državnom vlasništvu onemogućuje učinkovitiju alokaciju sredstava u gospodarstvu (vidjeti odjeljak 4.5.). Nedostatni administrativni kapaciteti u javnom sektoru i poslovno okruženje obilježeno administrativnim opterećenjem (vidjeti odjeljak 4.4.) negativno utječu na kretanja produktivnosti i na opće kapacitete gospodarstva za prilagodbu.

Kretanja, izgledi i odgovori politike

Predviđa se nastavak smanjenja udjela duga zbog toga što bi primarni saldo i dalje trebao bilježiti suficit jer će se razlika između rasta nominalnog BDP-a i kamatnih stopa, koja je pozitivna, dodatno povećavati zahvaljujući refinanciranju dospjelog duga po nižim kamatnim stopama. Nedavna poboljšanja u upravljanju dugom mogla bi unaprijediti upravljanje fiskalnim rizicima. Nadalje, značajan udio duga koji se prethodno financirao bankovnim kreditima, refinancirao se izdavanjem državnih obveznica, smanjenjem i fiksiranjem kamatne stope, produljenjem roka dospijeća i boljim upravljanjem.

Zbog rasta broja novih kredita očekuje se nastavak rasta udjela privatnog duga, ali sporijom dinamikom nego što je to bio slučaj prethodnih godina. U 2016. smanjenje privatnog duga bilo je uglavnom potaknuto rastom realnog BDP-a i vrijednosnim učincima jer je aprecijacija kune u odnosu na euro dovela do smanjenja vrijednosti nepodmirenih obveza indeksiranih ili denominiranih u stranoj valuti. Dug kućanstava znatno se smanjio zbog velikog broja otpisanih dugova na temelju zakonom uređene konverzije kredita denominiranih u švicarskim francima u kredite denominirane u eurima uvedene krajem

2015. Neznatno povećanje inflacije u 2017. isto je pozitivno utjecalo na smanjenje duga, dok su neznatno pozitivni kreditni tokovi imali suprotan učinak, odnosno usporili su dinamiku smanjenja duga. U 2017. stopa rasta kredita koje su domaće kreditne institucije odobrile nebankarskom privatnom sektoru (prilagođena za prodaju kredita i sekuritizaciju) porasla je za 3,4 %. Rastu kredita u nefinancijskom korporativnom sektoru u najvećoj mjeri doprinio je rast investicijskih kredita i kredita za obrtni kapital, dok je u sektoru kućanstava to bio rast nestambenih kredita.

Financijski sektor općenito je dobro kapitaliziran i od 2016. profitabilnost banaka raste.

Ranjivosti su povezane s velikom izloženosti poduzeća i kućanstava valutnom riziku i u određenoj mjeri kamatnom riziku. U bankarskom sektoru pojavljuju se i ročne neusklađenosti između imovine i obveza, osobito u rastućem segmentu kredita denominiranih u kunama. Rizici povezani s neusklađenostima ograničeni su činjenicom da je, u uvjetima niskih kamatnih stopa, sve češća dugoročna štednja depozitima po transakcijskim računima. Poboljšala se kvaliteta imovine banaka, no udio loših kredita i dalje je visok, osobito u građevinskom sektoru i sektoru nekretnina. Ukupna razina loših kredita smanjila se do lipnja 2017. na 11,7 % (s najviše zabilježene vrijednosti od 14,2 % 2014.) unatoč priljevu kredita koji su klasificirani kao loši nakon krize u Agrokoru početkom godine.

Utjecaj krize u Agrokoru na hrvatsko gospodarstvo dosad je bio ograničen, ali i dalje su prisutni povezani rizici.

Unatoč činjenici da su umanjenja vrijednosti kredita koncerna Agrokor provedena već u prvoj polovini 2017., rizici su i dalje prisutni jer bi restrukturiranje Agrokor moglo utjecati na profitabilnost u preostalom razdoblju 2017. zbog većih iznosa rezerviranja u 2017. i moguće u 2018. Iako je aktivacijom mjera povezanih s postupkom izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja (⁷) spriječen rizik od nepravilnog restrukturiranja,

(⁷) Nakon što su financijski problemi Agrokor izašli na vidjelo, Hrvatski sabor usvojio je u travnju 2017. Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja u cilju održavanja poslovanja i smanjenja rizika kaotičnog restrukturiranja. Zakonom se odobrava izvanredni povjerenik kojeg imenuje sud te pod nadzorom vjerovničkog vijeća vodi postupak operativnog restrukturiranja i pregovore o nagodbi s vjerovnicima i dobavljačima društva.

ishod restrukturiranja Agrokora, osobito ako se ne postigne nagodba, predstavlja značajan negativni rizik za gospodarstvo i bankarski sektor, osobito jer bi moglo doći do financijskih gubitaka i potencijalnih problema s poslovanjem koncerna i njegova opskrbnog lanca.

Suficit tekućeg računa Hrvatske veći je od standardne vrijednosti utvrđene na osnovi temeljnih pokazatelja i referentne vrijednosti za smanjenje neto stanja međunarodnih ulaganja. Kontinuirani suficiti tekućeg računa temelje se na dobrim rezultatima izvoza jer izvoznici povećavaju svoje udjele na tržištu i jer su rezultati u turizmu sve bolji. Saldo tekućeg računa u 2016. premašio je razinu utvrđenu na osnovi temeljnih pokazatelja, tj. standardnu vrijednost salda tekućeg računa koja se procjenjuje na oko $-1,5\%$ BDP-a. Prema Komisijinoj jesenskoj prognozi 2017. suficit tekućeg računa tijekom razdoblja prognoze iznositi će i dalje oko 2% , što je iznad razine potrebne da bi srednjoročno razine neto stanja međunarodnih ulaganja bile održive, odnosno iznad razine utvrđene referentnim vrijednostima za bonitetni prag i prag zasnovan na temeljnim pokazateljima, čak i prema pesimističnom scenariju rasta nominalnog BDP-a. Predviđa se daljnje poboljšanje neto stanja međunarodnih ulaganja.

Rast hrvatskog gospodarstva i dalje je veći od procijenjene stope potencijalnog rasta. Procjenjuje se da je u 2017. došlo do zatvaranja jaza outputa te da bi taj jaz u 2018. trebao biti pozitivan. Očekuje se da će potencijalu rasta pridonijeti snažan rast ulaganja, koji je u određenoj mjeri usporen zbog privremenog smanjenja ulaganja javnog sektora i krize u Agrokoru 2017. Međutim, negativni migracijski tokovi i starenje stanovništva ograničavaju rast radne snage (vidjeti odjeljak 4.3.). Nakon što je sredinom 2013. dosegla najvišu razinu od $17,6\%$, procjenjuje se da se stopa nezaposlenosti u 2017. smanjila na oko 11% te da će se do kraja 2019. smanjiti na razine zabilježene prije krize, čemu će pridonijeti umjereno otvaranje novih radnih mjesta i smanjenje radne snage. Hrvatska i dalje postiže loše rezultate u pogledu mjera za učinkovitost tržišta robe i usluga te je i dalje slab rast ukupne faktorske proizvodnje (vidjeti odjeljke 4.4. i 4.5.).

Opća ocjena

Uklanjanje neravnoteža povezanih s dugom temelji se na snažnom gospodarskom rastu, ali ranjivosti i dalje postoje. Udjeli javnog i privatnog duga u BDP-u nastavljaju se smanjivati, iako su i dalje izvor ranjivosti za gospodarstvo. Unatoč značajnim poboljšanjima javni dug negativno utječe na kreditni rejting države i njezine premije za rizik, dok troškovi povezani sa servisiranjem duga opterećuju proračun. Iako su se potrebe za preostalim razduživanjem privatnog sektora znatno smanjile, one i dalje koče oporavak kreditnih tokova i značajniji rast ulaganja. Velik udio javnog i privatnog duga i dalje je denominiran u stranoj valuti, što upućuje na tečajne rizike. Stopa nezaposlenosti naglo se smanjila, no i dalje je visoka, dok je sudjelovanje na tržištu rada značajno manje od prosjeka EU-a.

Niski potencijalni rast u dugoročnom razdoblju ugrožava uklanjanje neravnoteža povezanih s obvezama. Predviđa se da će gospodarski rast tijekom razdoblja prognoze i dalje biti stabilan, no morat će biti kontinuiran da bi prilagodba bila trajna, čime dolaze do izražaja izazovi koje za potencijalni rast gospodarstva predstavljaju dugotrajno niska iskorištenost rada i slab rast produktivnosti.

Mjere politika nisu još doprinijele rastu dugoročnog potencijala rasta i općim kapacitetima prilagodbe gospodarstva. Zbog nedostatka djelotvornih mjera politike kojima bi se potaknuo rast stope sudjelovanja očekuje se da će dugoročno niska iskorištenost rada negativno utjecati na potencijalni rast. Znatno se kasni s provedbom mjera politika za poboljšanje poslovnog okruženja i modernizaciju upravljanja javnim sektorom, kojima bi se potaknuo rast ukupne faktorske proizvodnje. Provedba strukturnih reformi ključna je kako bi Hrvatska u potpunosti ostvarila koristi od veće monetarne i financijske stabilnosti, te istovremeno ostvarila daljnji napredak u procesu stvarne gospodarske konvergencije.

Tablica 3.1.: **Matrica procjene postupka zbog makroekonomskih neravnoteža**

	Ozbiljnost izazova	Kretanja i izgledi	Djelovanja politike
<i>Neravnoteže (neodrživi trendovi, ranjivosti i povezani rizici)</i>			
Javni dug:	Udio duga smanjio se u 2016. na 82,9 % , što je i dalje znatno više od referentne vrijednosti od 60 % utvrđene Ugovorom. Velik udio duga indeksiran je ili denominiran u stranoj valuti. Analiza održivosti duga upućuje na visoke rizike u srednjoročnom razdoblju, osobito prema nekim scenarijima u uvjetima stresa.	Javni dug se u razdoblju od 2008. do 2014. povećao sa 39,6 % BDP-a na 85,8 % BDP-a, što je bilo uzrokovano visokim državnim deficitima i realizacijom potencijalnih rizika povezanih s poduzećima u državnom vlasništvu. Deficit opće države iznadaujuće se smanjio sa 3,3 % BDP-a na 0,9 % BDP-a u 2016. Očekuje se dodatno smanjenje deficita, što će omogućiti nastavak smanjenja udjela duga. Prema Komisijinoj jesenskoj prognozi 2017. procjenjuje se da se u 2017. udio duga u BDP-u smanjio na 80,3 % BDP-a, a najnoviji podaci upućuju i na manji udio. Očekuje se njegovo daljnje smanjenje u razdoblju prognoze kako se bude smanjivao deficit i povećavao nominalni rast.	Dug se u 2017. nastavio refinancirati po znatno jeftinijim kamatnim stopama, produljenjem rokova dospijeća i nižim troškovima servisiranja duga. Dio duga opće države koji je povezan s kreditima poduzeća u državnom vlasništvu prenesen je u državnu riznicu jer ga je država refinancirala izdavanjem obveznica. Time se <i>de facto</i> proširio opseg upravljanja javnim dugom. Ured za upravljanje javnim dugom postao je samostalna uprava u Ministarstvu financija s povećanim brojem osoblja.
Dug kućanstava i korporativnog sektora i financijski sektor	U drugom tromjesečju 2017. konsolidirani dug korporativnog sektora i dug kućanstava iznosio je 67,8 % BDP-a odnosno 34,6 % BDP-a Sredinom 2017. stopa loših kredita pala je na oko 11,7 %, no i dalje je relativno visoka u korporativnom sektoru (26,3 %) i sektoru kućanstava (8,8 %). Oko 52 % duga kućanstava i približno 75 % (domaćeg i vanjskog) duga korporativnog sektora bilo je sredinom 2017. denominirano u stranoj valuti (uglavnom u eurima).	Dug kućanstava i korporativnog sektora naglo se povećao u prošlom desetljeću te je u 2010. dosegao vrhunac od 41,9 % BDP-a odnosno 83,4 % BDP-a. Na temelju referentnih vrijednosti za bonitetni prag i prag zasnovan na temeljnim pokazateljima što ih je izračunala Europska komisija, u oba sektora u 2016. bilo je potrebno ograničeno razduživanje nakon stabilnog smanjenja njihova duga. Kako se dug nastavio smanjivati u prvoj polovini 2017., smanjivale su se dodatno i potrebe za razduživanjem. Predviđa se usporavanje razduživanja kućanstava i korporativnog sektora jer će u uvjetima nižih kamatnih stopa i veće gospodarske aktivnosti kreditni tokovi biti pozitivni. Unatoč poboljšanjima u oba sektora, i dalje visoka izloženost valutnim rizicima i rast kamatnih stopa mogu ugroziti kapacitete otplate duga kućanstava i nefinancijskih društava, što predstavlja kreditni rizik za bankarski sektor. Razina loših kredita u korporativnom sektoru znatno se smanjila u 2017. zahvaljujući njihovoj prodaji i boljim gospodarskim uvjetima. Brzina smanjenja stope loših kredita donekle se usporila zbog većih rezerviranja za gubitke povezane s Agrokorom. Na bankarski sektor neizravno bi mogla utjecati njegova izloženost Agrokorovim dobavljačima te potencijalni opći učinak krize u Agrokoru na hrvatsko gospodarstvo.	Nadležna tijela omogućila su otpis vrijednosti loših kredita na temelju jednokratnog poreznog priznavanja, no učinak te mjere tek se treba u potpunosti ocijeniti. Revizija propisa o stečaju trgovačkih društava dovela je do zatvaranja tisuće nelikvidnih društava bez imovine već u svojih nekoliko prvih faza. Nadležna tijela planiraju poboljšati i praćenje reformiranog okvira stečaja trgovačkih društava i stečaja potrošača. Hrvatski sabor usvojio je u travnju 2017. Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja, što je omogućilo nastavak poslovanja Agrokoru i spriječio se rizik od stečaja ili kaotičnog restrukturiranja. Ishod restrukturiranja i dalje je neizvjestan, no predviđaju se znatni gubitci za vjerovnike koncerna, uključujući i za određeni broj domaćih banaka.

(nastavak na sljedećoj stranici)

Tablica (nastavak)

Vanjske obveze i trgovinski rezultati	Neto stanje međunarodnih ulaganja poboljšalo se te je u 2016. iznosilo –70 %, no i dalje je niže od razine utvrđene temeljnim pokazateljima i bonitetnog praga. Bruto vanjski dug smanjio se na 81,7 % BDP-a u rujnu 2017. Saldo tekućeg računa u 2016. iznosio je 2,5 % BDP-a te se u trećem tromjesečju 2017. dodatno povećao na 3,8 % BDP-a.	Neto stanje međunarodnih ulaganja nastavilo se poboljšavati u 2017. te se do kraja trećeg tromjesečja 2017. dodatno smanjilo na –61,8 % BDP-a, što je više od 30 postotnih bodova više od najniže razine zabilježene 2010. Predviđa se daljnje poboljšanje neto stanja međunarodnih ulaganja zahvaljujući kontinuiranim suficitima tekućeg računa i rastu BDP-a. Nakon što je u 2008. zabilježio najveći deficit od 9 % BDP-a, tekući račun je u 2013. zabilježio suficit te se procjenjuje da je u 2017. u cjelini iznosio 3,1 % te da će u cijelom razdoblju prognoze bilježiti solidan suficit od 2 % zahvaljujući kontinuirano dobrim rezultatima izvoza. Ponovno su stečeni prethodno izgubljeni tržišni udjeli, a fizički pokazatelji u turizmu iz godine u godinu bilježe rekordne rezultate.	Hrvatska društva i dalje su opterećena skupim administrativnim postupcima. I dalje postoje nedostaci u poslovnom okruženju, zbog čega je Hrvatska manje privlačna za izravna strana ulaganja te su troškovi poslovanja hrvatskih društava veći. Kasni se s provedbom mnogih reformi namijenjenih poboljšanju poslovnog okruženja.
Potencijalni output	Procjenjuje se da se stopa nezaposlenosti u 2017. smanjila na oko 11 %. Međutim, stopa aktivnosti i stopa zaposlenosti, koje su u trećem tromjesečju 2017. iznosile 71,7 % odnosno 65,6 % među najnižima su u EU-u. Nedovoljan je i doprinos ukupne faktorske proizvodnje za jedno sustižuće gospodarstvo. Niska iskorištenost rada i spori rast produktivnosti koče potencijalni rast, što negativno utječe na trajnost procesa prilagodbe.	Nakon što je početkom 2014. dosegla najvišu razinu od 17,6 %, stopa nezaposlenosti i dalje se smanjuje, dok zaposlenost umjereno raste. Velik udio smanjenja nezaposlenosti bio je uzrokovan smanjenjem broja radno aktivnog stanovništva, do čega je došlo zbog negativnih migracijskih tokova i starenja stanovništva. U 2017. broj ugovora na neodređeno vrijeme za nova radna mjesta premašio je broj ugovora na određeno vrijeme, no udio ugovora na određeno vrijeme i dalje je visok u ukupnoj zaposlenosti. Nakon što su u razdoblju prije krize bilježile brze stope rasta, plaće su nakon krize stagnirale ili su se smanjivale, no u 2017. ponovno su počele rasti iako zasada nisu premašile stopu realnog rasta produktivnosti.	Vlada je revidirala okvir za određivanje plaća u općem javnom sektoru (uključujući državna poduzeća), ali dosad nije predložila mjere reforme. Već je više od dvije godine odgođeno donošenje novog zakona o plaćama u javnom sektoru. Mjere aktivne politike tržišta rada i dalje su nedovoljno iskorištene i usmjerene. Poduzete su neke mjere za pojednostavljivanje poslovnog okruženja, uključujući smanjenje parafiskalnih nameta. Međutim, u većini drugih područja znatno se kasni s provedbom mjera.

Očekivani zaključci analize iz detaljnog preispitivanja

- Dug korporativnog sektora i dalje opterećuje gospodarstvo jer ograničava ulaganja. Još uvijek visok dug opće države podrazumijeva visoke rizike za održivost u srednjoročnom razdoblju. Velik udio duga denominiranog u stranoj valuti povećava izloženost potencijalnim valutnim šokovima. Unatoč gubicima koje će pretrpjeti zbog rezerviranja za Agrokoroze kredite, financijski sektor i dalje je profitabilan i dobro kapitaliziran. Iako se neto stanje međunarodnih ulaganja poboljšava, i dalje je na razini koja premašuje bonitetni prag, što pridonosi ranjivosti gospodarstva. Trajno niske stope aktivnosti i smanjenje radne snage negativno utječu na potencijal rasta.
- Predviđa se da će kontinuirani gospodarski rast pridonijeti daljnjem smanjenju udjela privatnog i javnog duga u BDP-u. Tekući račun trebao bi i dalje biti u suficitu, što će pridonijeti daljnjem smanjenju vanjskog duga. Očekuje se usporavanje razduživanja jer će se pojačati intenzitet kreditne aktivnosti kućanstava i korporativnog sektora, što će potaknuti ulaganja.
- Poboljšanja su potrebna radi trajnog smanjenja primarnog salda i stabilnog upravljanja javnim dugom. S ponovnim rastom ulaganja povećanje potencijalnog rasta moglo bi se osigurati poboljšanjem poslovnog okruženja i rješavanjem problema niskih stopa aktivnosti.

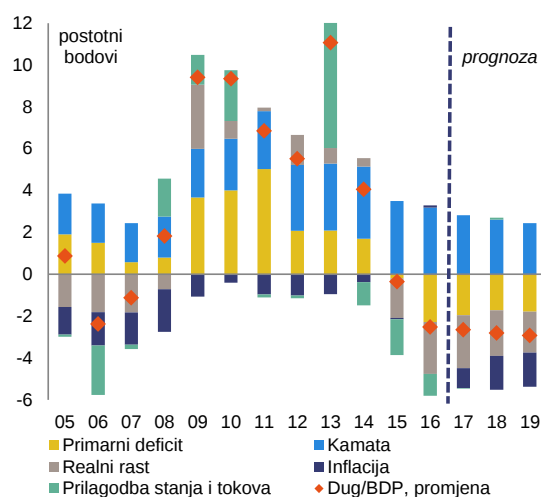
Izvor: Europska komisija.

4. PRIORITETI REFORMI

4.1. JAVNE FINACIJE* I OPOREZIVANJE

Hrvatski deficit značajno se smanjio te se počeo smanjivati i udio duga. Vijeće je u lipnju 2017. odlučilo ukinuti postupak u slučaju prekomjernog deficita za Hrvatsku ⁽⁸⁾ nakon što je deficit opće države u 2016. dosegnuo razinu od 0,9 % BDP-a, što je znatno ispod praga od 3 % utvrđena Ugovorom. Poboljšanju je uglavnom pridonio gospodarski rast koji je potaknuo rast prihoda i ograničio rast rashoda. Niži deficit pridonio je smanjenju udjela duga sa 85,4 % u 2015. na 82,7 % u 2016. Rast nominalnog BDP-a i aprecijacija kune (kojom se smanjila vrijednost velikog dijela duga denominiranog u stranoj valuti) isto su pridonijeli smanjenju udjela duga u BDP-u. Unatoč njegovu kontinuiranom smanjenju u 2017. (na razinu ispod 80 %) udio duga i dalje je visok, osobito u usporedbi s usporedivim gospodarstvima ⁽⁹⁾ te se očekuje njegovo daljnje smanjenje jer primarni saldo i dalje bilježi suficit i povećava se razlika između rasta nominalnog BDP-a i kamatnih stopa, koja je pozitivna, zahvaljujući i refinanciranju dospjelog duga po nižim kamatnim stopama.

Grafikon 4.1.1.: Kretanja duga opće države

Izvor: Eurostat.

Cilj je fiskalne politike da deficit opće države u srednjoročnom razdoblju prijeđe u suficit. Proračun za 2018. usvojen u studenome 2017. u

⁽⁸⁾ Odluka Vijeća (EU) 2017/1191

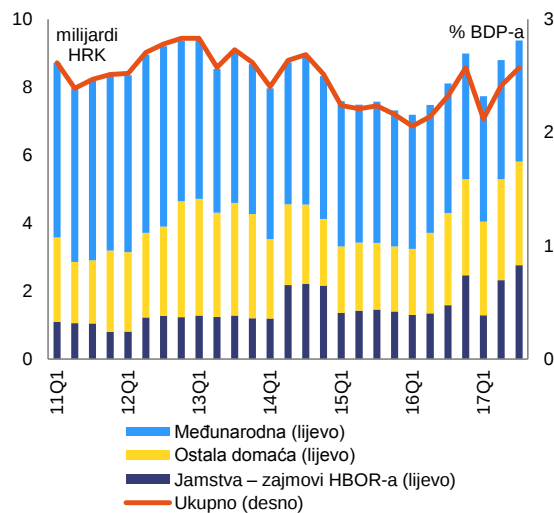
⁽⁹⁾ Slovenija, Mađarska, Češka, Slovačka i Poljska.

skladu je sa smjerom politika iz prethodne dvije godine i Programom konvergencije 2017. Konkretno, planirano je da saldo opće države bude na razini -0,5 % BDP-a u 2018., da u 2019. proračun bude uravnotežen te da se u 2020. postigne suficit od 0,8 % BDP-a. Čini se da je te ciljeve moguće ostvariti ako se u obzir uzmu bonitetna predviđanja rasta prihoda proračuna i činjenica da su smanjenja deficita ostvarena 2016. i 2017. dobra osnova za dodatna poboljšanja. Na temelju najnovijih dostupnih podataka čini se da će deficit u 2017. biti znatno manji nego što se predviđalo. Rizici za javne financije proizlaze iz dugova zdravstvenog sektora (vidjeti odjeljak 4.5.), neriješenih pravnih sporova ⁽¹⁰⁾, jamstava i učinka krize u Agrokoru. Konkretno, razina jamstava koje izdaje država, uglavnom za dug poduzeća u državnom vlasništvu, u stalnom je porastu iako se neznatno smanjila nakon krize. Fiskalni rizici povezani s Agrokorom uključuju nepodmirene kredite koje je HBOR izdao Agrokorovim društvima (otprilike 0,15 % BDP-a) kao i negativni učinci Agrokorovih vjerovnika i dobavljača na porezne prihode.

Čini se da su rizici refinanciranja u kratkoročnom razdoblju niski. Potrebe za državnim financiranjem u 2017. zadovoljene su bez većih poteškoća, zahvaljujući visokoj likvidnosti bankarskog sektora i niskim kamatnim stopama koje se nastavljaju smanjivati. Prinosi na državne vrijednosne papire nastavili su se smanjivati u 2017., te su znatno pridonijeli smanjenju troškova refinanciranja dospjelog duga. Općenito, kratkoročni fiskalni rizici koji proizlaze iz fiskalnih i općih makroekonomskih uvjeta u Hrvatskoj nastavljaju se smanjivati zahvaljujući boljem stanju javnih financija, rastu BDP-a i razduživanju privatnog sektora, te se čine niskima ⁽¹¹⁾. Deprecijacija kune i dalje je ključni rizik jer je 70 % javnog duga denominirano u stranoj valuti, uglavnom u eurima.

⁽¹⁰⁾ Uključujući arbitražne postupke protiv Hrvatske u kojima neke komercijalne banke zahtijevaju naknadu štete za gubitke koje su pretrpjele nakon što je 2015. propisana konverzija kredita denominiranih u švicarskim francima.

⁽¹¹⁾ Kratkoročni fiskalni rizici procjenjuju se primjenom kompozitnog pokazatelja za rano otkrivanje rizika S0 koji se temelji na 28 fiskalnih i makrofinancijskih varijabli za koje je dokazano da ukazuju na buduće fiskalne probleme (Berti et al., 2012.).

Grafikon 4.1.2.: **Aktivna državna jamstva**

Izvor: Hrvatska narodna banka.

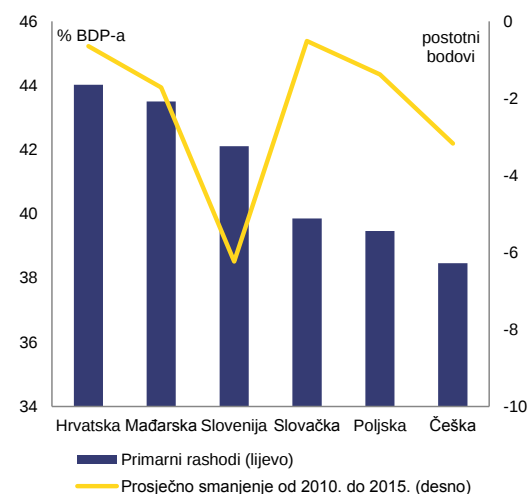
Rizici za fiskalnu održivost niski su u dugoročnom razdoblju, dok su se srednjoročnom razdoblju u određenoj mjeri smanjili. Na temelju ocjene iz jesenske prognoze 2017. srednjoročni fiskalni rizici smanjili su se od proljeća 2017., no i dalje su općenito visoki. Konkretno, poboljšano proračunsko stanje upućuje na to da se smanjio opseg fiskalne prilagodbe primarnog strukturnog salda koja je potrebna da bi se do 2032. dug smanjio na referentnu vrijednost od 60 % utvrđenu Ugovorom. Međutim, analiza osjetljivosti dinamike javnog duga na temelju scenarija prema kojem se povijesna razina strukturnog primarnog salda ne mijenja do 2028. upućuje na visoke rizike za održivost u srednjoročnom razdoblju. Treba napomenuti da bi se rizici za fiskalnu održivost u srednjoročnom razdoblju trebali dodatno poboljšati zahvaljujući boljim rezultatima u pogledu deficita i udjela duga u 2017. u usporedbi s predviđanjima iz jeseni 2017. Dugoročno se Hrvatska suočava s niskim fiskalnim rizicima⁽¹²⁾, koji su uglavnom povezani s predviđenim smanjenjem rashoda za mirovine koji su djelomično neutralizirani većim rashodima za zdravstvo. Poboljšanje državnog rizika vidljivo je u činjenici da je Hrvatskoj prvi put od 2004.⁽¹³⁾

⁽¹²⁾ Dugoročna održivost ocjenjuje se primjenom indikatora S2 kojim se procjenjuje fiskalna prilagodba u strukturnom smislu potrebna za stabilizaciju udjela duga na neodređeno vrijeme, uzimajući u obzir troškove starenja. Međutim, njime se ne definira specifična referentna vrijednost koja podrazumijeva stabilizaciju duga.

⁽¹³⁾ Fitch je u siječnju 2018. podignuo hrvatski kreditni rejting na BB+.

podignut kreditni rejting na jednu razinu ispod investicijske razine.

Budući da se hrvatski deficit smanjuje, bolja kvaliteta rashoda mogla bi pridonijeti održavanju ili poboljšanju kvalitete pruženih usluga. Posljednjih je godina fiskalna politika bila usmjerena na smanjenje deficita u skladu sa zahtjevima iz Pakta o stabilnosti i rastu, što je bilo ključno za ograničavanje rasta javnog duga te je pridonijelo smanjenju udjela duga. Međutim, udio državnih rashoda u BDP-u i dalje je visok u usporedbi s usporedivim zemljama (vidjeti grafikon 4.1.3.), što je u skladu s uočenim snažnim utjecajem države na gospodarstvo.

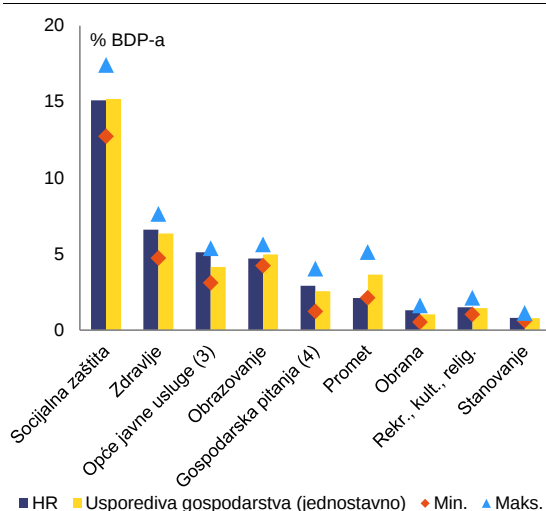
Grafikon 4.1.3.: **Primarni rashodi u usporedbi s usporedivim gospodarstvima u 2016.**

Izvor: Eurostat.

Hrvatska bilježi visoke rashode u javnoj upravi i niske rashode u prometu, obrazovanju i istraživanju i razvoju. Udio rashoda u Hrvatskoj u većini je kategorija sličan udjelu u usporedivim gospodarstvima. Rashodi za socijalnu zaštitu nešto su ispod prosjeka unatoč relativno ozbiljnijoj gospodarskoj situaciji prošlih godina. Čak i kad se isključi trošak servisiranja duga, hrvatski troškovi za opće javne usluge znatno su iznad prosjeka, što je uglavnom povezano s troškovima javne uprave na svim razinama upravljanja. To potvrđuje zaključke analize teritorijalne rascjepkanosti iz Izvješća za Hrvatsku za 2017., u kojoj se navodi da na administrativne funkcije lokalnih upravnih jedinica otpada više od trećine tekućih rashoda, a u nekim slučajevima za financiranje samih upravnih jedinica troši se i do polovine njihovih proračuna.

Istovremeno je potrošnja relativno niska u području prometa te obrazovanja i istraživanja i razvoja, odnosno dvama područjima koji su ključni za održivi rast. Kretanja pokazuju da se udio rashoda za promet i obrazovanje u ukupnim rashodima smanjio u razdoblju od 2008. do 2015., dok su rashodi za zdravstvo stagnerali. Istovremeno su se povećali rashodi za ekonomske poslove te rekreaciju, kulturu i religiju.

Grafikon 4.1.4.: **Rashodi prema glavnim funkcijama u 2015. u usporedbi s usporedivim gospodarstvima**

(1) Rashodi temeljeni na klasifikaciji funkcija COFOG.
 (2) Skupina usporedivih gospodarstava uključuje zemlje iz bilješke 10.
 (3) Opće javne usluge ne uključuju transakcije javnog duga.
 (4) Ekonomski poslovi ne uključuju rashode za promet, koji se zasebno prikazuju.
Izvor: Eurostat.

Procijenjena učinkovitost rashoda u mnogim je područjima niska. Kako bi se ocijenila kvaliteta javnih rashoda, revizija sastava javnih rashoda mora se nadopuniti analizom njihove učinkovitosti. Stavljanjem naglasaka na učinkovitost omogućuje se usklađivanje cilja održivih javnih financija s kontinuiranim pružanjem odgovarajuće razine javnih usluga građanima. Mjerenje učinkovitosti javnih rashoda složen je zadatak u kojemu je ključno utvrditi ciljeve ili rezultate koje javni sektor želi ostvariti u svakoj kategoriji rashoda koje se analizira. Javni rashodi mogu ispunjavati razne ciljeve, primjerice pravednost i redistribuciju, makroekonomsku stabilizaciju te poticanje zapošljavanja i rasta. U okviru 4.1.1. navode se rezultati analize učinkovitosti rashoda u osam područja: policijske službe, sudovi, promet, zdravstvo, obrazovanje, istraživanje i inovacije,

socijalna zaštita i socijalna zaštita starijih osoba. Nakon što se utvrde ciljevi u pogledu pokazatelja rezultata za svaku kategoriju rashoda, ocjenjuje se razina učinkovitosti na temelju koje su ti rashodi doveli do utvrđenih rezultata, pri čemu zemlja s najboljim ostvarenim rezultatima u uzorku predstavlja referentnu vrijednost. Općenito, analiza je pokazala da ima prostora za znatno poboljšanje učinkovitosti rashoda u mnogim kategorijama, od kojih su socijalna zaštita i obrazovanje područja u kojima bi socioekonomske koristi mogle biti najveće.

Fiskalno-strukturna pitanja

Ponovno je odgođeno davno najavljeno donošenje Zakona o fiskalnoj odgovornosti i Zakona o proračunu. Nacionalni proračunski okvir i dalje je nerazvijen. Transparentnost fiskalne politike ugrožena je nesustavnom primjenom analiza osjetljivosti u proračunskom planiranju i nedostatkom metodoloških publikacija i *ex-post* ocjena službenih prognoza. Numerička fiskalna pravila i dalje su manjkava jer nisu utvrđene posljedice za nepoštovanje pravila. Nacionalni srednjoročni proračunski okvir samo je indikativan za godišnje fiskalno planiranje te je uloga Povjerenstva za fiskalnu politiku i dalje slaba.

Hrvatska je započela proces ratifikacije Ugovora o stabilnosti, koordinaciji i upravljanju. U kontekstu hrvatske najave o uvođenju eura Sabor je u siječnju 2018. usvojio zakon na temelju kojeg je Hrvatska postala potpisnica Ugovora o stabilnosti, koordinaciji i upravljanju. Hrvatska ostvaruje pravo da se odredbe Fiskalnog ugovora (primjerice utvrđivanje pravila o strukturnom proračunskom saldu koji nadzire neovisna institucija) iz Ugovora na nju ne primjenjuju sve do pristupanja europodručju.

Ostvarena su poboljšanja u upravljanju javnim dugom. Vlada je u studenome 2017. izdala obveznice u vrijednosti od 1,25 milijardi EUR u okviru refinanciranja duga poduzeća u državnom vlasništvu. Uz smanjenje i fiksiranje kamatne stope te produljenje roka dospelosti, nadležnim tijelima je time omogućeno da veći udio duga opće države bude koncentriran u okviru državne riznice. Nadalje, tijelo za upravljanje dugom postalo je samostalna uprava u Ministarstvu financija s povećanim brojem osoblja. Zbog tih bi se

promjena trebala poboljšati učinkovitost upravljanja dugom.

Oporezivanje

Hrvatski porezni sustav u velikoj se mjeri oslanja na neizravne poreze. U Hrvatskoj su prihodi od neizravnih poreza (19,7 %), iskazani kao udio u BDP-u, tri puta veći od prihoda od izravnih poreza (6 %) te su znatno iznad prosjeka EU-a (13,6 %), ali i iznad prosjeka usporedivih zemalja. ⁽¹⁴⁾ Odgođeno je uvođenje već propisanog periodičnog poreza na nekretnine i nema naznaka o tome hoće li se i kada početi provoditi. Općenito se smatra da ta vrsta poreza najmanje šteti rastu.

Predviđa se da će od porezne reforme iz 2017. korist imati samo određene vrste kućanstava. Procjenjuje se da su se tom reformom, u okviru koje su prvenstveno smanjene stope poreza na dohodak i povećan osnovni osobni odbitak ⁽¹⁵⁾, smanjile porezne obveze svih kućanstava čiji su članovi obveznici poreza na dohodak te da se povećao broj kućanstava čiji članovi ne plaćaju porez. Na temelju simulacija ⁽¹⁶⁾ procjenjuje se da najviše koristi od reforme imaju kućanstva u nižim dohodovnim skupinama u distribuciji dohotka s jednom odraslom osobom koja ostvaruje dohodak i kućanstva s dvije odrasle osobe koje ostvaruju dohodak s jednim djetetom ili bez djece. Procjenjuje se da se porezni klin za radnika samca (prosječna plaća) smanjio za 0,5 postotnih bodova, pri čemu je to smanjenje bilo veće za one koji zarađuju 67 % i 50 % prosječne plaće (–2,3 postotna boda odnosno –1,2 postotna boda). Smanjenja poreznog klina za kućanstva s dvije odrasle osobe koje ostvaruju dohodak s dvoje djece nešto su veća na razini prosječne plaće (–1,5

postotnih bodova). Međutim, porezni klin za tu vrstu kućanstava ne smanjuje se na razini nižih plaća (67 % i 50 % prosječne plaće) jer se i prije reforme taj dohodak nije oporezivao. Znatna povećanja dječjeg doplatka (bez primjene imovinskog cenzusa i bez ograničenja) znače da će koristi biti najveće za velike obitelji u višim dohodovnim skupinama u raspodjeli dohotka.

Procjenjuje se da će zbog reforme doći do povećanja nejednakosti, ali da će ona u ograničenoj mjeri pridonijeti zapošljavanju. Iako su porezno opterećenje i porezni klin bili već niski i prije provedbe reforme, smanjenje poreznog klina trebalo bi pozitivno utjecati na zapošljavanje. Međutim, zbog povećanja osobnog odbitka za uzdržavanog bračnog druga mogli bi oslabiti poticaji za zapošljavanje druge odrasle osobe koja bi mogla ostvarivati dohodak. Budući da kućanstva u najnižim decilima u ukupnoj raspodjeli dohotka vjerojatno neće imati koristi od reforme ⁽¹⁷⁾, procjenjuje se da je došlo do povećanja Ginijeva koeficijent kojim se mjeri dohodovna nejednakost ⁽¹⁸⁾.

Tablica 4.1.1.: Porezni klin u usporedbi s usporedivim gospodarstvima

Porezno opterećenje	Samac, 50 % prosječne plaće	Samac, 67 % prosječne plaće	Samac, prosječna plaća
Hrvatska 2016.	32,9%	34,9%	38,8%
Hrvatska 2017.	31,7%	32,6%	38,3%
Prosjeak EU-a 2016.	32,5%	36,8%	40,6%
Usporediva gospodarstva 2016.	37,3%	40,2%	42,2%
Raspon usporedivih gospodarstava 2016.	32.6%-48.3%	35.1%-48.3%	35.8%-48.3%

(1) Skupina usporedivih gospodarstava uključuje zemlje iz bilješke 10.

(2) Jednostavni prosjeci korišteni su za EU i usporediva gospodarstva.

(3) Prognoze za 2017. temelje se na simulaciji EUROMOD.

Izvor: Europska komisija, OECD.

⁽¹⁴⁾ U usporedivim zemljama u 2015. (vidjeti bilješku 10.) prosjek je bio 14,1 % za neizravne poreze i 7,2 % za izravne poreze. Hrvatska ubire najveći iznos PDV-a od svih država članica EU-a, iskazano kao udio u BDP-u (Europska komisija 2017.k).

⁽¹⁵⁾ Specifičnosti porezne reforme opisane su u Izvješću za Hrvatsku za 2017., što je uključivalo i analizu učinka reforme na raspoloživi dohodak i granične porezne stope u raspodjeli dohotka.

⁽¹⁶⁾ Prema izračunu Europske komisije primjenom modela OECD-a za porezni sustav i sustav naknada.

⁽¹⁷⁾ Rezultati simulacije EUROMOD (Europska komisija 2017.f).

⁽¹⁸⁾ Kao mjera dohodovne nejednakosti, koeficijent je u rasponu od 0 (nema nejednakosti) do 1 (najveća nejednakost). Podaci o dohotku temelje se na statističkim podacima Europske unije o dohotku i životnim uvjetima (EU-SILC) i odnose se na prošlu godinu.

Okvir 4.1.1.: Učinkovitost rashoda u Hrvatskoj

Analizom u ovom okviru ocjenjuje se učinkovitost javnih rashoda tako što se ulazni podaci (rashodi u određenoj kategoriji) uspoređuju s izlaznim rezultatima ili ishodima (pokazateljima koji odražavaju uspješnost u pojedinoj kategoriji) među zemljama, primjenom modela BCC¹ iz analize omeđivanja podataka. Tim se pristupom mjeri relativna učinkovitost ulaznih podataka (rashodi) te se u skladu s time zemlje rangiraju na ljestvici. Smatra se da se najbolje rangirana zemlja nalazi na granici učinkovitosti. Udaljenost od granice učinkovitosti upućuje na to u koliko bi mjeri neka država mogla poboljšati svoje izlazne rezultate s postojećom razinom rashoda ili koliko bi rashoda neka država trebala alocirati u druge kategorije ili uštedjeti a da pritom postigne iste izlazne rezultate. Budući da pouzdanost podataka dobivenih ovom metodom ovisi o tome je li se odabirom pokazatelja izlaznog rezultata uspjelo izdvojiti učinak rashoda od vanjskih varijabli, njihova primjenjivost ograničena je na nekoliko područja.

Učinkovitost hrvatskih rashoda ocjenjuje se usporedbom s učinkovitosti rashoda pet usporedivih gospodarstava (Slovenija, Mađarska, Slovačka, Češka i Poljska) u osam područja: policijske službe, sudovi, promet, zdravstvo, obrazovanje, istraživanje i inovacije, socijalna zaštita osoba mlađih od 65 godina i socijalna zaštita starijih osoba. U svim se slučajevima ulazni podaci odnose na rashode u dotičnoj kategoriji, no ovisno o vrsti kategorije i korištenim pokazateljima izlaznih rezultata razlikuju se vremenski intervali. Dok je u području zdravstva i obrazovanja potrebno duže vrijeme da bi se ostvarili rezultati, to u manjoj mjeri vrijedi za policijske službe, sudove ili socijalnu zaštitu. U slučaju prometa obično je potrebno dosta vremena za dovršetak infrastrukturnih projekata. Zbog toga se u nekim slučajevima kao ulazni podataka uzimaju prosječni rashodi kroz duže razdoblje, no i pokazatelj izlaznih podataka uzima u obzir napredak ostvaren u dužem razdoblju, a ne postojeće stanje. Korišteni pokazatelji i razdoblja navedeni su u tablici u nastavku.

Kategorija	Pokazatelji - ulazni podaci	Izlazni podaci s izvorima
Policijske službe	Rashodi za policijske službe 2013.-2015.	Udio osoba koje imaju povjerenja u policijske službenike, 2015. (Eurobarometer) Indeks vladavine prava: javni red i sigurnost, 2016. (World Justice Project)
Sudovi (1)	Rashodi za sudove 2013.-2015.	Broj dana potreban za rješavanje prvostupanjskih predmeta, 2015. (Pregled stanja u području pravosuđa u EU-u) Indeks vladavine prava: građansko pravosuđe, 2016. (World Justice Project) Indeks vladavine prava: kazneno pravosuđe, 2016. (World Justice Project)
Promet	Rashodi za promet 2006.-2015.	Milijun putničkih kilometara po smrtnom slučaju (cestovni promet); poboljšanje 2005.-2015. (Eurostat) Duljina autocesta, poboljšanje 2005.-2015. (Eurostat)
Zdravstvo	Rashodi za zdravstvo 2008.-2015.	Stopa smrti novorođenčadi (inverzna), 2015. (Eurostat) Vjerojatnost od smrti u dobi od 5 do 14 god. (inverzna), 2015. (Svjetska banka) Smrtnost uzrokovana kardiovaskularnim bol., rakom, dijabetesom ili respiratornim bolestima (u dobi od 30-70 god.) (inverzna), 2015. (Svjetska banka)
Istraživanje i inovacije	Rashodi za istraživanje i inovacije 2012.-2014.	Znanstvene publikacije među 10% najcitanijih na svijetu, 2014. (Pregled stanja u EU-u u području inovacija) Kvaliteta znanstvenoistraživačkih ustanova, 2015. (Svjetski gospodarski forum)
Socijalna zaštita (stariji od 65)	Rashodi za socijalnu zaštitu (starije osobe) 2013.-2015.	Smanjenje rizika od siromaštva osoba u dobi od 65 i starijih, 2015. (Eurostat) (2)
Socijalna zaštita (mlađi od 65)	Rashodi za socijalnu zaštitu (osim starijih osoba) 2013.-2015.	Smanjenje rizika od siromaštva osoba mlađih od 65, 2015. (Eurostat) (2)
Obrazovanje	Rashodi za obrazovanje 2009.-2015.	Rezultati iz matematike u istraživanju PISA, 2015. (OECD) Rezultati iz čitanja u istraživanju PISA, 2015. (OECD) Rezultati iz prirodnih predmeta u istraživanju PISA, 2015. (OECD)

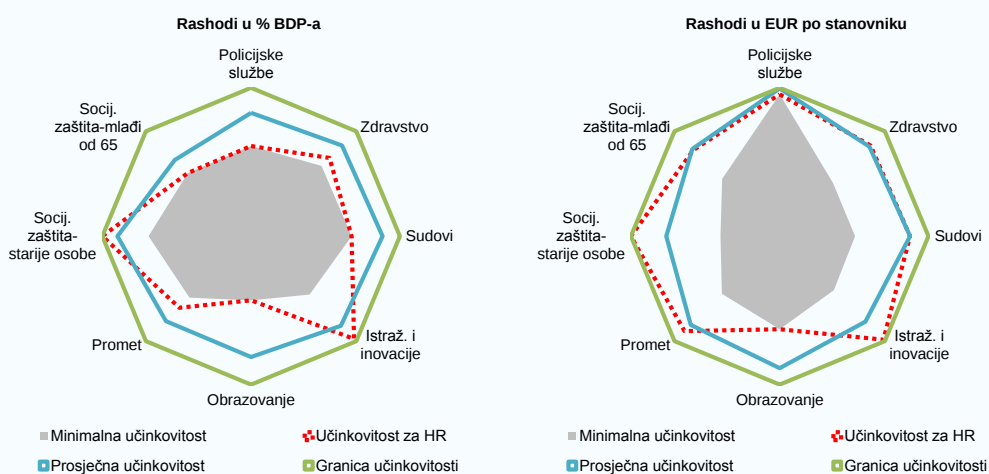
(1) Slovačka nije uključena u uzorak zbog nedostatka podataka

(2) Izračunano kao razlika rizika od siromaštva prije i nakon transfera (uključujući mirovine). Prag rizika od siromaštva iznosi 60% medijana ekvivalentnog dohotka.

Rezultati analize učinkovitosti javnih rashoda u Hrvatskoj ukazuju na poprilično podudarne rezultate u svim kategorijama rashoda. Hrvatska se samo u jednoj kategoriji nalazi na granici učinkovitosti (socijalna zaštita starijih osoba), dok je u drugim kategorijama učinkovitost rashoda ispod prosjeka, a u nekim je slučajevima na najnižoj razini među usporedivim gospodarstvima. To je osobito slučaj kad su rashodi izraženi u postotku BDP-a a ne kao nominalni rashodi po stanovniku s obzirom na to da je hrvatski BDP nizak u usporedbi s usporedivim gospodarstvima.

Općenito, čini se da Hrvatska postiže lošije rezultate u kategorijama u kojima su razine rashoda visoke u usporedbi s usporedivim gospodarstvima, primjerice u kategorijama obrazovanja ili policijskih službi. Čini se da je socijalna zaštita starijih osoba bila relativno nedjelotvorna no istovremeno učinkovita. Naime, u referentnom razdoblju Hrvatska je među usporedivim gospodarstvima imala najveći udio starijih osoba izloženih riziku od siromaštva (prosjeak od 24,3 % u usporedbi s prosjekom usporedivih gospodarstva od 13,9 % i prosjekom EU-a od 13,9 %), no istovremeno su hrvatski rashodi u ovoj kategoriji bili vrlo niski u

usporedbi s usporedivim gospodarstvima. Taj je rezultat u skladu s rizikom za adekvatnost mirovina, što je Komisija potvrdila (vidjeti odjeljak 4.3.). Kad je riječ o socijalnoj zaštiti osoba mlađih od 65 godina, hrvatski rezultati nešto su ispod prosjeka (iako dosta udaljeni od granice učinkovitosti) dok su razine rashoda visoke u odnosu na usporediva gospodarstva (što je posljedica i relativno velikog broja prijevremenih odlazaka u mirovinu u Hrvatskoj). Time se potvrđuje zaključak da djelotvornost socijalnih naknada koče njihovo loše usmjeravanje prema onima kojima su najpotrebnije i postojanje povlaštenih kategorija, primjerice branitelja (vidjeti odjeljak 4.3.). Čini se da su relativno visoki rashodi u području prometa umjereno učinkoviti, no u ovom slučaju učinci različitih kretanja u različitim razdobljima imaju važnu ulogu jer su rashodi u ovoj kategoriji vrlo visoki u prvom dijelu promatranog razdoblja, dok su se u drugom dijelu znatno smanjili.

Kako bi se ocijenila pouzdanost podataka, analizirani su alternativni pokazatelji, koji su u velikoj mjeri potvrdili prvotne rezultate. U tri kategorije analizirani su alternativni pokazatelji izlaznih podataka, tj. broj sudaca (sudovi) i liječnika medicine (zdravstvo) na 100 000 stanovnika i broj nastavnika na 100 učenika (obrazovanje). U slučaju zdravstva i osobito sudova primjena alternativnih pokazatelja dovela je do smanjenja rezultata koji Hrvatska postiže u pogledu učinkovitosti, što upućuje na to da je moguće da su neučinkovitosti uzrokovane nedovoljnom alokacijom ljudskih resursa, što potvrđuje uočeno neravnomjerno radno opterećenje sudaca. U tom bi smislu reorganizacija pravosudne mreže (vidjeti odjeljak 4.5.) mogla pridonijeti smanjenju neučinkovitosti. S druge strane, primjena alternativnih pokazatelja rezultata u obrazovanju dovela je do značajnog poboljšanja hrvatskog rezultata u pogledu učinkovitosti.

Treba napomenuti da se ova analiza temelji na podacima za razdoblje do 2015. S obzirom na opseg ograničenja rashoda zabilježen u 2016. i 2017., moguće je da se otad učinkovitost rashoda poboljšala. Za više pojedinosti o opsežnijoj analizi učinkovitosti rashoda u EU-u, vidjeti Europska komisija (2016.d).

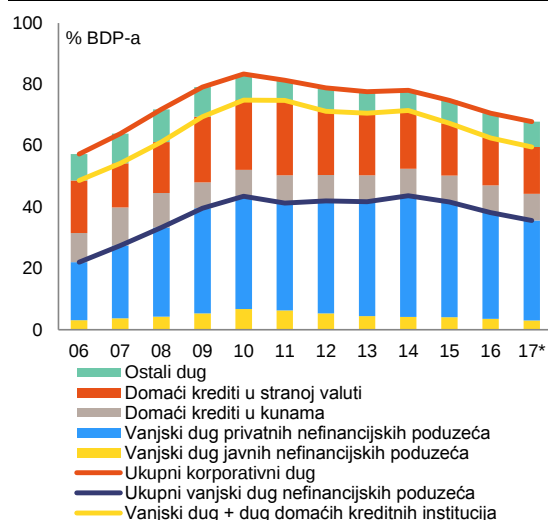
¹ Model koji su osmislili Banker, Charnes i Cooper podrazumijeva varijabilni prinos na opseg djelovanja.

4.2. DUG PRIVATNOG SEKTORA I FINANCIJSKI SEKTOR*

Korporativni dug

Korporativni dug smanjio se kao postotak BDP-a, a korporacije su smanjile svoju izloženost stranim valutama. U prvoj polovini 2017. korporativni udio duga u BDP-u smanjio se za dodatnih 2,8 postotnih bodova na 67,8 % BDP-a. Općenito, udio duga smanjen je za približno 15,6 postotnih bodova sa svoje najviše vrijednosti od 83,4 % BDP-a koju je dosegao u 2010. Smanjenje je uglavnom potaknuto znatnim padom domaćih kredita denominiranih u stranoj valuti (za 7,5 postotnih bodova) te vanjskog korporativnog duga (za 7,9 postotnih bodova). Međutim izloženost hrvatskih poduzeća valutnim rizicima i dalje je visoka s obzirom na to da je 75 % korporativnog duga, što je ekvivalent približno 51 % BDP-a, bio dug ugovoren u inozemstvu ili denominiran u stranoj valuti (vidjeti grafikon 4.2.1.).

Grafikon 4.2.1.: Sastav duga nefinancijskih korporacija

* Sredina 2017.

(1) „Ostali dug” jest dug domaćim leasing društvima, osiguravajućim društvima i ostalim financijskim institucijama. NFC: nefinancijske korporacije; CI: kreditne institucije; F/C: strana valuta.

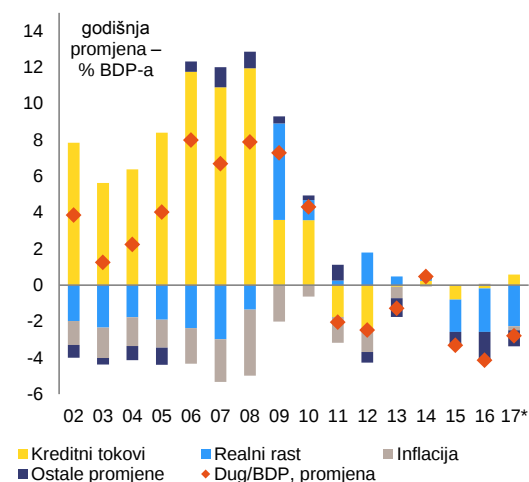
(2) Pretpostavlja se da se kreditiranje među društvima ubraja u vanjski dug privatnih nefinancijskih korporacija.

Izvor: Hrvatska narodna banka i Eurostat.

Gospodarski oporavak potiče smanjenje korporativnog duga. Od 2015. smanjenje korporativnog duga uglavnom je potaknuto dinamičnom gospodarskom aktivnošću uz umjereni rast inflacije u 2017. Otpisi i vrijednosni učinci tj. aprecijacija kune u odnosu na euro, također su pridonijeli smanjenju korporativne

zaduženosti s obzirom na to da se prvo smanjio iznos loših kredita, a time se smanjila vrijednost nepodmirenih obveza indeksiranih ili denominiranih u stranoj valuti (vidjeti grafikon 4.2.2.). Dug se uglavnom smanjio za poduzeća u hotelijerstvu i ugostiteljstvu te u trgovini i građevinarstvu, koja su, uz znatne otpise, svoj vanjski dug smanjila otplatom glavnice. Ako se u obzir uzme samo domaći bankarski sektor, negativni kreditni tokovi u korporativnom sektoru i dalje su pridonosili smanjenju korporativnog duga u 2015. te u manjoj mjeri u 2016. Međutim, u 2017. kreditni tokovi u korporativnom sektoru postali su pozitivni odnosno porasli su za 3,4 % zbog pozitivnih stopa rasta u segmentu stranih valuta kojima se više nego kompenziralo neznatno smanjenje tokova u domaćem segmentu (vidjeti grafikon 4.2.2.).

Grafikon 4.2.2.: Promjene u udjelu ukupnog korporativnog duga u BDP-u

* Sredina 2017.

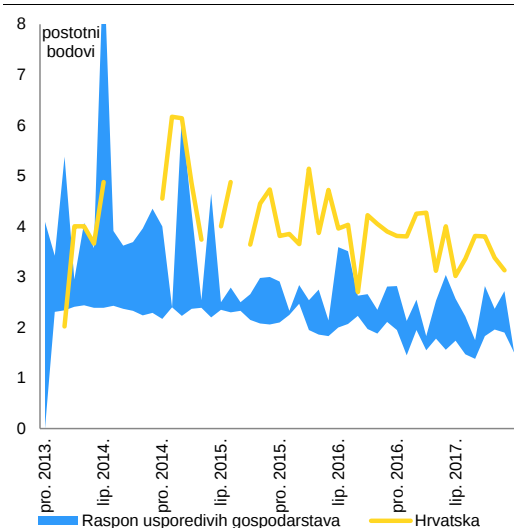
(1) „Ostale promjene” uključuju otpise i vrijednosne učinke.

Izvor: Hrvatska narodna banka i Eurostat.

Tijekom zadnjih nekoliko godina kamatne su stope padale te se očekuje da će ostati niske. Ovaj je trend vidljiviji kod kredita indeksiranih i denominiranih u stranoj valuti. Smanjenje je započelo u drugoj polovini 2014. s velikim kreditima, slijedili su srednji krediti u 2016. te su se nakon toga stabilizirale između 2 i 3 %. Smanjile su se i kamatne stope na kredite denominirane u domaćoj valuti, ali i dalje su iznad usporedivih stopa (vidjeti grafikon 4.2.3.). Smanjenje je najmanje vidljivo u kratkoročnom segmentu. Smanjenje kamatnih stopa u

dugoročnom segmentu odražava blagi pad prinosa do dospijeća za hrvatske dugoročne državne obveznice, visoku likvidnost i veće tržišno natjecanje među domaćim bankama, osobito u ponudi kompetitivnijih uvjeta refinanciranja. Međutim paralelno je daljnji pad kamatnih stopa u europodručju zajedno s još uvijek relativno visokom premijom za rizik za Hrvatsku doveo do povećanja razlike između kamatnih stopa za korporativne kredite u Hrvatskoj za kratkoročne zajmove, ali i smanjenja razlike u pogledu dugoročnih zajmova (vidjeti HNB, 2017.).

Grafikon 4.2.3.: Kamatne stope na bankovne kredite korporacijama

(1) Srednji krediti (0,25 – 1 milijun EUR) koje su domaće kreditne institucije odobrile nefinancijskim korporacijama s početnim razdobljem fiksiranja stope od 5 – 10 godina, izdani u domaćoj valuti, nova poduzeća

(2) Usporedive zemlje odnose se na skupinu zemalja definiranu u bilješci 10, osim Poljske (nema podataka)

Izvor: Europska središnja banka.

Udio korporativnog duga nije osobito visok, ali i dalje je pokazuje niz slabosti. Općenito, do lipnja 2017. udio korporativnog duga bio je blizu bonitetnog praga koji upućuje na potencijalne rizike i manje od 10 % BDP-a iznad razine na koju upućuju temeljni pokazatelji⁽¹⁹⁾. Stoga je smanjenje udjela korporativnog duga od 2010. znatno smanjilo rizike. Jedna od slabosti je visoka koncentracija korporativnog duga u nekoliko

velikih društava, uključujući koncern Agrokor (vidjeti okvir 4.2.1). Rizici se javljaju i u obliku velikog udjela kredita u stranoj valuti, osobito za društva koja ne izvoze. Unatoč većoj dostupnosti jeftinijeg financiranja, dug korporativnog sektora i dalje je izložen naglom rastu kamatnih stopa. Međutim rizik se neznatno smanjio zahvaljujući produljenju prosječnog razdoblja fiksiranja. Osim toga, omjeri „duga i bruto financijske imovine” te „duga i kapitala” nefinancijskog korporativnog sektora relativno su visoki, što upućuje na potencijalne rizike solventnosti.

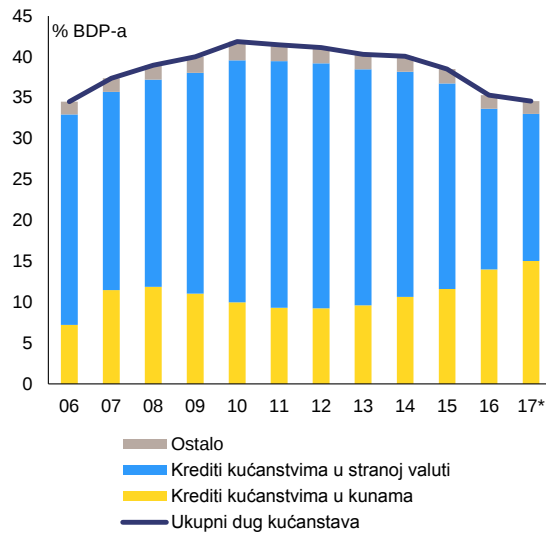
Dug kućanstava

Dug kućanstava kao postotak BDP-a dodatno se smanjio unatoč oporavku zaduživanja u 2017.

Do lipnja 2017. udio duga u BDP-u u sektoru kućanstava smanjio se na 34,6 %, što je 7,3 postotna boda ispod njegove najviše vrijednosti iz 2010. U 2016. na smanjenje udjela duga posebno je utjecala zakonom uređena konverzija kredita indeksiranih u švicarskim francima u kredite denominirane u eurima (s kamatnim stopama ograničenima na povijesne prosjeke ekvivalentnih kredita denominiranih u eurima) na kraju 2015. U 2017. tempo smanjenja duga usporio se unatoč intenzivnijoj gospodarskoj aktivnosti, zbog rasta kreditnih tokova (vidjeti grafikon 4.2.5.). S jedne strane tijekom 2016. i početkom 2017. nastavili su se ublažavati uvjeti za odobrenje stambenih i potrošačkih kredita zbog većeg tržišnog natjecanja među bankama koje su nudile povoljnije uvjete refinanciranja, smanjenih troškova izvora financiranja i pozitivnih očekivanja rasta. S druge strane potražnja kućanstava za kreditima porasla je zahvaljujući većem povjerenju potrošača, pozitivnim kretanjima na tržištu rada i povoljnim izgledima na tržištu nekretnina (vidjeti grafikon 4.2.4.).

⁽¹⁹⁾ Referentne vrijednosti koje se zasnivaju na temeljnim pokazateljima izračunane su regresijskim modelom u kojem je glavna funkcija rast kredita. Bonitetni pragovi predstavljaju prag duga izvan kojeg postoji velika vjerojatnost od bankarske krize, dobiveni minimizacijom vjerojatnosti propuštenih kriza i lažnih uzbuna (Europska komisija, 2017.c).

Grafikon 4.2.4.: Struktura kreditiranja kućanstava

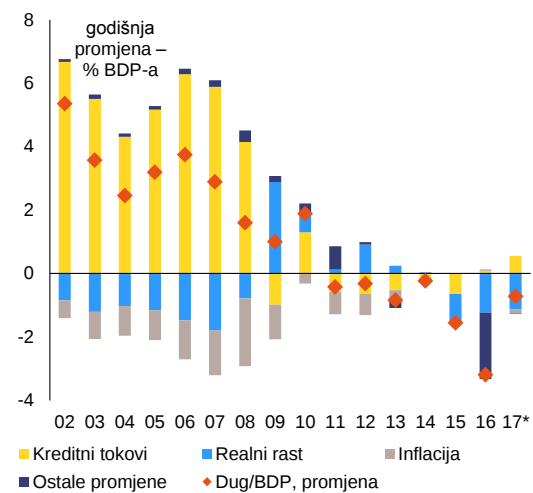
* Sredina 2017.

(1) „Ostalo” uključuje dug vanjskom sektoru i dug ostalim domaćim nefinancijskim sektorima.

(2) F/C: strana valuta.

Izvor: Hrvatska narodna banka i Eurostat.

Grafikon 4.2.5.: Promjene u udjelu ukupnog duga kućanstava u BDP-u

* Sredina 2017.

„Ostale promjene” uključuju otpise i vrijednosne učinke.

Izvor: Hrvatska narodna banka i Eurostat.

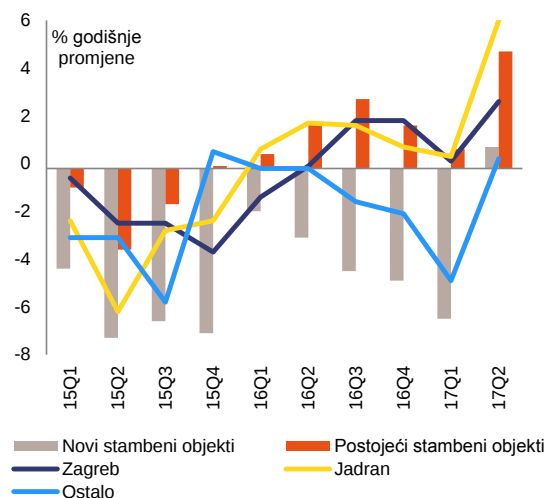
Struktura duga kućanstava postupno se mijenjala u kredite denominirane u HRK. Krediti denominirani u HRK porasli su za 5 % BDP-a od 2010. do sredine 2017. Osim kontinuiranog trenda zaduživanja u nacionalnoj valuti koji je započeo u 2013., konverzija kredita u švicarskim francima dovela je do toga da su mnogi klijenti svoje nedavno konvertirane kredite denominirane u EUR refinancirali s kreditima denominiranim u HRK, te se time znatno smanjio iznos kredita izloženih stranim valutama (vidjeti grafikon 4.2.4.). Osim što se smanjila sklonost kućanstava zaduživanju u stranoj valuti nakon iskustva sa švicarskim francima, i banke su bile sklonije odobravati kredite denominirane u kunama zbog, među ostalim, povećanja izvora financiranja u kunama u svojoj pasivi. To je, uz općeniti pad kamatnih stopa, pridonijelo smanjenju kamatnih stopa na kredite denominirane u HRK i razlike između kamatnih stopa na kredite u HRK i EUR. Unatoč tomu, više od polovine nepodmirenih kredita i dalje je izloženo tečajnim šokovima.

Udio duga kućanstava nije posebno visok i kamatni rizik se smanjuje. Sredinom 2017. udio duga kućanstava bio je znatno ispod bonitetnog praga za Hrvatsku, ali iznad referentnih vrijednosti koje se zasnivaju na temeljnim pokazateljima, što znači da su rizici ograničeni, iako i dalje ima prostora za određeno razduživanje. Zbog njegovog sastava rizici za dug kućanstava uglavnom proizlaze iz mogućih tečajnih šokova i porasta kamatnih stopa. Međutim kamatne stope na stambene i potrošačke kredite smanjivale su se od 2015. i očekuje se da će ostati niske. Uz to, odnedavno su se smanjili krediti s promjenjivim kamatnim stopama te su se istodobno polako povećali krediti s fiksnim kamatnim stopama. Naime, od kraja 2015. stambeni krediti s fiksnim kamatnim stopama povećali su se za 9,2 %. Međutim potencijalni rast referentnih kamatnih stopa i dalje je izvor rizika za klijente što pak bankarski sektor izlaže neizravnom kreditnom riziku. U rujnu 2017. HNB je izdao preporuke za kreditne institucije u cilju smanjenja takvog rizika. Preporukama se želi povećati transparentnost informacija o uvjetima otplate duga koje se pružaju potrošačima, dok se banke želi potaknuti da prošire svoju ponudu kredita s fiksnim kamatnim stopama i za potrošače smanje trošak konverzije postojećih kredita s promjenjivim kamatnim stopama u kredite s fiksnim stopama.

Tržište nekretnina

Zahvaljujući gospodarskom oporavku realne cijene nekretnina porasle su za 2,1 % u 2016. unatoč slaboj potražnji sektora kućanstava. Porast cijena nekretnina koji se bilježi od 2016. potaknut je povećanjem cijena postojećih nekretnina, ali koje su još uvijek niže od cijena iz 2010. S druge strane, cijene novih stambenih objekata nastavile su padati. Cijene nekretnina na jadranskoj obali i u Zagrebu pridonijele su rastu, dok su cijene u drugim dijelovima zemlje i dalje niske. Posljednjih se godina mogućnost kupnje nekretnine poboljšala jer se omjer cijena i dohotka smanjio, s jedne strane zahvaljujući povećanju dohotka, a s druge strane slabom rastu cijena. Ipak, privatna potražnja i dalje je niska. Djelomično se može objasniti negativnim demografskim kretanjima te već otprije visokom stopom vlasništva nad nekretninama.

Grafikon 4.2.6.: Kretanja cijena nekretnina

Izvor: Državni zavod za statistiku

Ukidanje poreznih olakšica djelomično je kompenzirano uvođenjem sustava subvencija za kupce prve nekretnine. U okviru porezne reforme iz 2016. ukinuta je porezna olakšica za oslobođenje od plaćanja poreza na promet nekretninama za kupce prve nekretnine. Međutim kupcima prve stambene nekretnine to se želi nadoknaditi novim zakonom o subvencioniranju stambenih kredita po određenim kriterijima tako što im se pružaju povoljniji uvjeti zaduživanja. Subvencija se financira iz državnog proračuna i pokriva pola anuiteta tijekom prve četiri godine njegove otplate.

Pristup financiranju

Postupno se poboljšava pristup kreditima banaka za poduzeća, uključujući i mala poduzeća. Kreditiranje banaka i dalje je slabo, osobito u segmentu malih poduzeća. Prema najnovijem istraživanju pristupa financiranju za poduzeća, pristup financiranju općenito se poboljšao, ali u prosjeku je i dalje otežan za hrvatska poduzeća. U 2017. među poduzećima obuhvaćenima istraživanjem koja su zatražila kredit banaka, kredit je odobren za njih 71 %, u usporedbi sa 61 % u godini prije. Međutim mnoga poduzeća obuhvaćena istraživanjem (21 %) i dalje čekaju na ishod svojeg zahtjeva, u usporedbi sa 13 % u godini prije. Osim toga, 11 % svih malih poduzeća obuhvaćenih istraživanjem nije zatražilo kredit banaka zbog straha od odbijanja zahtjeva, više nego dvostruko u odnosu na prosjek EU-a od 5 %. Prema odgovorima banaka u istraživanju kreditiranja banaka uvjeti kreditiranja za poduzeća su u drugom i trećem tromjesečju 2017. blago postroženi, pri čemu su najviše postroženi kreditni uvjeti za mala i srednja poduzeća. S druge strane, potonja su imala povoljnije uvjete odobrenja kredita u četvrtom tromjesečju 2017., dok su se dodatno postrožili uvjeti za velika poduzeća. Osim izravnog bankovnog kreditiranja, drugi izvori financiranja su zajmovi i kreditne linije sa subvencioniranim kamatnim stopama Hrvatske banke za obnovu i razvitak (HBOR) koje provode komercijalne banke ⁽²⁰⁾ i zajmovi Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) koji su uglavnom služili za financiranje inovacija i njihovu komercijalizaciju u poduzetništvu.

Cilj europskih strukturnih i investicijskih fondova jest olakšati financiranje za mala poduzeća. Niz novih financijskih instrumenata u okviru Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF) trebao bi olakšati pristup financiranju za mala poduzeća i time potaknuti poduzetništvo u Hrvatskoj. Dužnički instrumenti iznose ukupno 280 milijuna EUR i očekuje se da će potaknuti približno 800 milijuna EUR privatnih ulaganja. Izrađuju se na temelju dva sporazuma o financiranju. Jedan provodi državna agencija HAMAG-BICRO i mobilizira 170 milijuna EUR za mikro i male zajmove, pojedinačna jamstva i

⁽²⁰⁾ Ipak, više od polovine imovine HBOR-a su izravni zajmovi.

jamstva zajedno sa subvencioniranim kamatama. Ovaj se instrument pokazao uspješnim s ukupnom stopom isplate od 41 % do 31. prosinca 2017. Drugi sporazum potpisan u listopadu 2017. provodit će Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR). Ukupno će iznositi 110 milijuna EUR dostupnih putem kredita za rast i razvoj. Očekuje se da će provedba tog sporazuma započeti uskoro te je planirano da će prikupiti privatni kapital od ukupno 105 milijuna EUR. Prvu tranšu HBOR je isplatio financijskim posrednicima (3 odabrane poslovne banke) u prosincu 2017., ali dosad još ništa nije isplaćeno.

Ostali izvori financiranja za poduzeća i dalje većinom nisu dovoljno zastupljeni. Tijekom posljednjih nekoliko godina razvoj novih fondova poduzetničkog kapitala u Hrvatskoj slabo je napredovao. Inicijativa Svjetske banke iz 2015. za projekt poduzetničkog kapitala za inovacije i poduzetništvo, čiji je cilj jačanje financiranja rizičnog kapitala za inovativna mala i srednja poduzeća i novoosnovana poduzeća u Hrvatskoj, nije donijela rezultate. Međutim, nedavno je hrvatska vlada, zahvaljujući poticajima iz europskih strukturnih i investicijskih fondova, započela pregovore s EIF-om u cilju zadovoljavanja potreba tržišta vlasničkog kapitala u ranoj fazi. Predviđa se da će doprinos iz europskih strukturnih i investicijskih fondova iznositi 35 milijuna EUR, dok su ukupna očekivana ulaganja veća od 70 milijuna EUR. Sporazum bi se trebao potpisati do sredine ožujka 2018., a korisnici bi trebali početi primati sredstva do kraja 2018. Istovremeno HBOR i EIF raspravljaju o tome da zajednički izdvoje oko 70 milijuna EUR namijenjenih za zadovoljavanje potreba tržišta vlasničkog kapitala u kasnijoj fazi. Objema inicijativama trebalo bi se znatno pridonijeti razvoju hrvatskog tržišta poduzetničkog kapitala i tržišta privatnog vlasničkog kapitala. Nedavno je financijskim sredstvima EU-a financiran fond privatnog vlasničkog kapitala u ciljnem iznosu od 100 milijuna EUR, s naglaskom na mala poduzeća u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji (Europska investicijska banka, 2017.), što je znak da se ekosustav poduzetničkoga kapitala postupno realizira.

Financijski sektor

Unatoč krizi s Agrokorom profitabilnost i solventnost hrvatskih banaka nastavlja se od

2015. poboljšavati. S povratom na vlasnički kapital od 8,9 % u 2016. profitabilnost banaka u velikoj se mjeri oporavila od negativnog utjecaja konverzije kredita denominiranih u švicarskim francima (vidjeti tablicu 4.2.1.). Stopa solventnosti vratila se na razinu koju je dosegla prije konverzije kredita u švicarskim francima. Pokazatelji likvidnosti i dalje su relativno visoki. Omjer kredita i depozita smanjio se u 2016. na najnižu razinu od 2004. prije nego što se u prvoj polovini 2017. blago povećao kada se počelo oporavljati kreditiranje privatnog sektora.

Iznos loših kredita u privatnom sektoru nastavlja padati, ali sporije. Iznos i udio loših kredita i dalje pokazuju trend pada, iako sporije nego u 2016. (vidjeti grafikon 4.2.7.). Do lipnja 2017. udio loših kredita iznosio je 11,7 %, što je povećanje u odnosu na udio od 11,6 % u lipnju 2016. Od lipnja 2017. loši krediti u privatnom sektoru i dalje su bili znatni. Među nefinancijskim korporacijama udio loših kredita iznosi oko 26,3 %. Na temelju podataka HNB-a⁽²¹⁾ loši krediti posebno utječu na građevinski sektor na koji otpada 17 % ukupnog iznosa loših kredita i u kojem je udio loših kredita od lipnja 2014. veći od 60 %. Visok udio loših kredita može sprječavati banke da odobravaju kredite novim poduzećima, što (djelomično) objašnjava zašto su kreditni tokovi za korporativni sektor još uvijek slabi. U sektoru kućanstava udio loših kredita dosegao je 8,8 % u lipnju 2017., što je oko 3 postotna boda manje od najviše razine iz 2015. Loši krediti u sektoru kućanstava pretežno se odnose na hipotekarne kredite. Uzrok smanjenja koeficijenta pokrivenosti, odnosno omjera akumuliranih umanjenja i loših kredita uglavnom je i. korištenje rezerviranja jer su neke banke otpisale svoju izloženost Agrokoru i ii. izmjene propisa o automatskom rezerviranju⁽²²⁾, što je dovelo do

⁽²¹⁾ Podaci Hrvatske narodne banke o lošim kreditima s detaljnijom analizom od podataka ESB-a, temelje se na nacionalnim propisima o klasifikaciji kredita. U skladu s tim obuhvaćeni su djelomično naplativi krediti (tj. krediti za koje postoje objektivni dokazi o djelomičnom umanjenju vrijednosti) i krediti koji su u cijelosti nenaplativi (tj. krediti za koje postoje objektivni dokazi o potpunom umanjenju vrijednosti). Općenito, nacionalni podaci opširniji su od onih koje navodi Europska središnja banka.

⁽²²⁾ U ožujku 2017. HNB je izmijenio propise o rezervacijama koji su prvi puta uvedeni u 2013. Smjernicama se banke i dalje potiče na povećanje koeficijenta pokrivenosti dospjelih kredita za 10 % svake sljedeće godine koju provedu kao dospjeli, sada s ograničenjem od 80 %.

Tablica 4.2.1.: Pokazatelji financijskog zdravlja svih banaka u Hrvatskoj

(%)	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2. tromjes. 2017.
Udio dugova koji se ne isplaćuju	-	-	-	11,8	12,9	12,5	10,1	10,7
Udio loših kredita (ukupno)	-	-	-	-	13,6	13,0	10,7	11,7
Udio loših kredita (nefinancijske korporacije)	-	-	-	-	31,2	29,9	24,2	26,3
Udio loših kredita (HH)	-	-	-	-	12,0	11,8	9,7	8,8
Stopa pokrivenosti ⁽¹⁾	-	-	-	48,1	54,3	59,1	65,8	60,5
Omjer kredita i depozita ⁽²⁾	-	111,2	100,5	95,6	91,0	83,7	77,3	78,5
Stopa osnovnog kapitala	-	-	-	18,6	19,4	17,7	19,4	19,6
Omjer adekvatnosti kapitala	-	-	-	19,6	20,4	19,2	20,8	20,9
Povrat na kapital ⁽³⁾	-	-	-	0,6	3,9	-6,8	8,9	-
Povrat na imovinu ⁽³⁾	-	-	-	0,1	0,5	-0,9	1,2	-

(1) Definirano kao akumulirana umanjena / loši krediti.

(2) Agregirana bilanca ESB-a: krediti, isključujući državi i monetarnim financijskim institucijama / depoziti, isključujući od države i monetarnih financijskih institucija

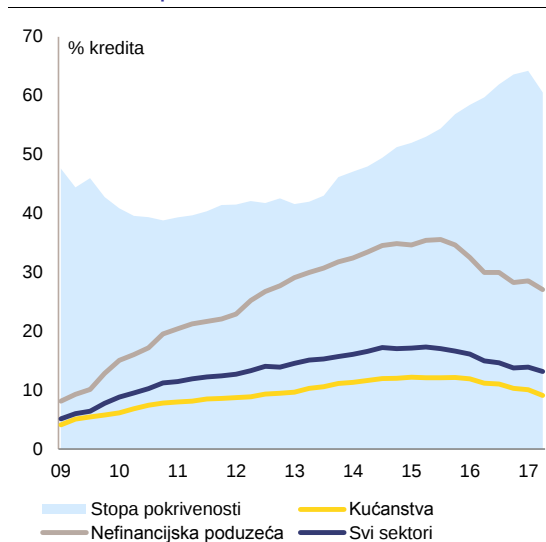
(3) Radi usporedbe predstavljene su samo godišnje vrijednosti.

(4) Promjenjivost podataka o lošim kreditima u 2. tromjesečju 2017. dijelom je potaknuta proširenjem obuhvata baze podataka.

Izvor: Europska središnja banka, konsolidirani bankovni podaci.

ukidanja određenog iznosa rezerviranja (vidjeti tablicu 4.2.1.).

Grafikon 4.2.7.: Kretanje loših kredita i koeficijent pokrivenosti

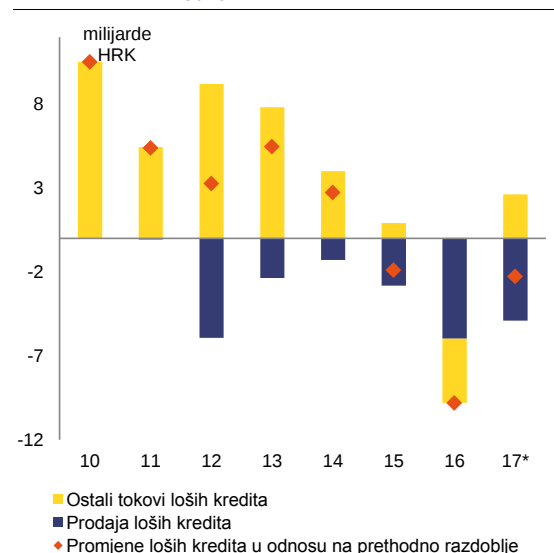
NFC: nefinancijske korporacije Korištena je domaća definicija loših kredita (HNB).

Izvor: Hrvatska narodna banka.

Smanjenju loših kredita najviše pridonosi njihova prodaja. Prodaja loših kredita u 2017. vjerojatno će bilježiti sličan rezultat kao i prethodne godine kada je ukupna prodaja dosegla povijesno visoke razine (vidjeti grafikon 4.2.8.). Osim toga, ukupni gospodarski oporavak doveo je do povećanja udjela restrukturiranih kredita koji su ponovno klasificirani kao prihodujući. Tom će

pozitivnom kretanju u budućnosti pridonijeti i nedavna izmjena propisa o ponovnoj klasifikaciji od strane HNB-a, čime se bankama omogućuje da lakše saniraju kredite te u skladu sa smjernicama Europskog nadzornog tijela za bankarstvo. Ta pozitivna kretanja poravnana su neto priljevom loših kredita djelomično zbog izloženosti banaka neispunjavanju obveza društava Agrokor. Dobri okviri za nesolventnost mogli bi olakšati daljnje smanjenje loših kredita.

Grafikon 4.2.8.: Prodaja loših kredita i ostali tokovi loših kredita

* Sredina 2017.

Korištena je domaća definicija loših kredita (HNB).

Izvor: Hrvatska narodna banka.

Utjecaj krize s Agrokorom na hrvatske banke dosad je bio ograničen, ali i dalje su prisutni

rizici. Procjenjuje se da su približno jednu petinu ukupnih Agrokorovih kredita dale hrvatske banke te je većina njihovih umanjenja vrijednosti već provedena u prvoj polovini 2017. Rezultat je tok novih loših kredita i relevantni gubici koji su bili manji od predviđenih na temelju scenarija pravilnog restrukturiranja iz testiranja otpornosti s

pomoću pristupa „od vrha prema dolje” provedenog početkom 2017. (Hrvatska narodna banka, 2017). Ipak, bankarski sektor mogao bi biti neizravno pogođen zbog svoje izloženosti dobavljačima Agrokoru i šireg utjecaja krize s Agrokorom na hrvatsko gospodarstvo.

Okvir 4.2.1.: Kriza i restrukturiranje Agrokor

S približno 30 000 zaposlenika i 2,2 % ukupne bruto dodane vrijednosti u gospodarstvu, koncern Agrokor najveći je privatni poslodavac u Hrvatskoj. Nakon što se početkom 2017. suočio s ozbiljnim financijskim poteškoćama nad Agrokorom je u travnju otvoren postupak izvanredne uprave. Potencijalno veliki utjecaj na hrvatsko gospodarstvo i financijsku stabilnost potaknuo je vladu na donošenje posebnog zakona radi smanjenja rizika od nepravilnog restrukturiranja društava od sistemskog značaja. Zakonom se odobrava izvanredni povjerenik kojeg imenuje sud te pod nadzorom vjerovničkog vijeća vodi postupak operativnog restrukturiranja i pregovore o nagodbi s vjerovnicima društva. Stoga je osnovno poslovanje Agrokor pretrpjelo samo manje poremećaje te se tom koncernu omogućilo da profitira od još jedne rekordne turističke sezone u Hrvatskoj.

U rujnu je revizija otkrila da su ukupne obveze u 2015. bile više od 20 % veće od prethodnih službenih podataka. Ispostavilo se da je vlasnički kapital Agrokor negativan jer su dugovi u 2016. bili veći od 40 milijardi HRK, što je više od 16 % ukupnog korporativnog duga Hrvatske ili 11,5 % BDP-a. Ostale obveze, gdje su osobito uključene obveze prema dobavljačima, iznosile su više od 16 milijardi HRK (4,6 % BDP-a).

U siječnju 2018. Trgovački sud u Zagrebu donio je konačno rješenje o utvrđenim tražbinama vjerovnika Agrokor, koje je bilo osnova za utvrđivanje prava glasa u vjerovničkom vijeću ⁽¹⁾. Nakon utvrđivanja prava glasa slijedi razdoblje pregovora koje se zahtijeva posebnim zakonom i koje bi trebalo rezultirati nagodbom do sredine 2018. ili će se pokrenuti redovni stečajni postupak.

Još uvijek neizvjestan ishod restrukturiranja Agrokor, osobito ako se ne postigne nagodba, predstavlja značajan negativni rizik za gospodarstvo jer bi potencijalni problemi s operativnim poslovanjem u koncernu i njegovu opskrbnom lancu mogli biti veliki. Međutim potrebno je spriječiti izravan rizik za stabilnost domaćeg financijskog sektora s obzirom na to da se većina dugova Agrokor odnosi na vanjski dug ugovoren u inozemstvu, dok dug koji Agrokor ima prema dobro kapitaliziranom domaćem bankarskom sektoru nije visoko koncentriran.

⁽¹⁾ U međuvremenu je vijeće u privremenom sastavu započelo s radom.

Visoka izloženost privatnog sektora valutnim rizicima uzrokuje neizravni kreditni rizik za bankarski sektor. Na kraju prosinca 2016. 86 % svih kredita denominiranih ili indeksiranih u stranoj valuti nisu bili zaštićeni od valutno induciranog kreditnog rizika. Uz prethodno navedene preporuke HNB-a za kreditne institucije u cilju smanjenja kreditnog rizika za potrošačke kredite, HNB je izmjenom regulatornog okvira za operacije monetarne politike omogućio lakši pristup financiranju banaka u HRK jer velika potražnja za kreditima denominiranim u HRK stavlja pritisak na bankarski sektor zbog sve većeg problema ročne neusklađenosti. Pružanje dugoročnog kreditiranja s fiksnim stopama u HRK za banke doista može biti izazov s obzirom na manjak dugoročnog financiranja u HRK.

Hrvatski sabor donio je u 2017. niz financijskih zakona. U ljeto 2017. Sabor je donio novo zakonodavstvo kojim se poništava valjanost određenih postojećih kredita uzetih kod stranih vjerovnika. Pri izradi nacrtu zakona nije se tražio

savjet HNB-a niti ESB-a te bi se njegova provedba mogla pokazati problematičnom s obzirom na nedostatak preciznih podataka o predmetnim kreditima i nedostatak jasnoće u određenim ključnim odredbama. Najpogođenija banka podnijela je tužbu Ustavnom sudu. Hrvatski sabor donio je u listopadu 2017. zakon kojim se prenosi Direktiva o stambenim kreditima, a povezane podzakonske akte izradio je HNB.

Nadležna tijela još nisu predstavila rezultate i mogući nastavak revizije kvalitete imovine HBOR-a u 2017. Hrvatska narodna banka nadzirala je osiguranje kvalitete i osigurala da metodologija revizije kvalitete imovine pomno prati metodologiju ESB-a izrađenu u 2014. Jedna od svrha revizije kvalitete imovine jest informirati vladu radi donošenja odluka o mogućim izmjenama regulatorne i upravljačke strukture HBOR-a. HBOR je razvojna i izvozna banka u državnom vlasništvu s nizom specifičnosti, kao što je veliki udio izravnog kreditiranja (Europska komisija, 2017.f).

4.3. TRŽIŠTE RADA, SOCIJALNE POLITIKE I OBRAZOVANJE*

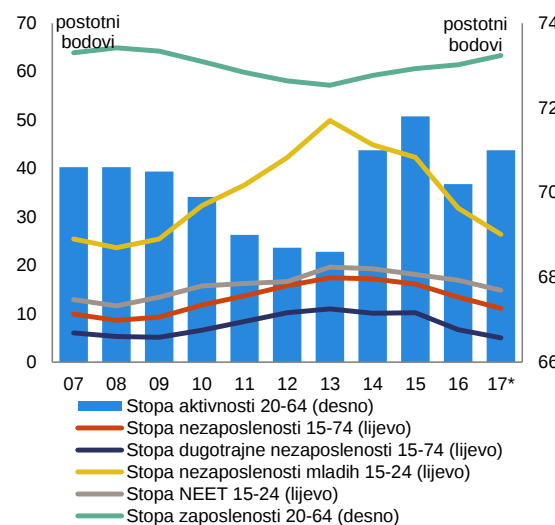
Kretanja na tržištu rada

Stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj se tijekom prošle godine znatno smanjila, ali iskorištenost rada i dalje je niska. Stopa nezaposlenosti smanjila se sa 13,4 % u 2016. na 11,1 % u 2017. Do pada je doveo zajednički učinak povećanja stope zaposlenosti i stope aktivnosti. Međutim stopa zaposlenosti od 65,6 % u trećem tromjesečju 2017. i dalje je bila jedna od najnižih u EU-u; stopa aktivnosti iznosila je 71,7 % (grafikon 4.3.1.), dok je prosjek EU-a 78,2 %. Od trećeg tromjesečja u 2016. do trećeg tromjesečja u 2017. stopa dugotrajne nezaposlenosti pala je na 3,9 % radne snage (–1,5 postotnih bodova) te se približava prosjeku EU-a od 3,3 % ⁽²³⁾. Općenito, kronično niska iskorištenost rada u hrvatskom gospodarstvu i dalje koči potencijalni rast i sposobnost prilagodbe Hrvatske. Postoje i velike teritorijalne razlike u rezultatima na tržištu rada. Na temelju podataka o evidentiranoj nezaposlenosti iz 2016. po županijama (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske) najveća stopa nezaposlenosti bila je gotovo četiri puta veća od najniže stope. Većina županija s najvećom stopom nezaposlenosti nalaze se u istočnom i središnjem dijelu zemlje.

Niska stopa sudjelovanja i niska stopa zaposlenosti raširene su po dobnim skupinama i spolu, a posebno su pogođene ranjive skupine. Stopa aktivnosti i zaposlenosti muškaraca i žena znatno je ispod prosjeka EU-a. Muškarci bilježe drugu najnižu stopu zaposlenosti u EU-u, dok je stopa zaposlenosti žena 10 postotnih bodova niža od one za muškarce (56,6 % odnosno 66,2 %). Obeshrabrenost, neusklađenost vještina, odgovornost za skrb te mnogobrojni načini ranog napuštanja tržišta rada čine važne prepreke za zaposlenost (Europska komisija, 2017.f). Stopa mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno

usavršavaju (16,9 % u 2016.) te stopa nezaposlenosti mladih (26,4 % u 2017.) i dalje su visoke. Stopa zaposlenosti starijih radnika bila je u 2016. druga najniža u EU-u (38,1 %). Osim mnogobrojnih načina ranog napuštanja tržišta rada, to može biti i odraz nedovoljne usmjerenosti na stručno usavršavanje te dobne skupine. U 2016. stopa zaposlenosti niskokvalificiranih radnika od 37,9 % bila je znatno ispod prosjeka EU-a (53,6 %) i puno niža od one za polukvalificirane i visokokvalificirane radnike (vidjeti grafikon 4.3.2.). Naposljetku, razlika u aktivnosti između osoba s invaliditetom i osoba bez invaliditeta u 2015. bila je 28,9 postotnih bodova iznad prosjeka EU-a.

Grafikon 4.3.1.: Aktivnost, nezaposlenost, dugotrajna nezaposlenost, nezaposlenost mladih, mladi koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju i stope zaposlenosti

*Na temelju podataka iz 1. do 3. tromjesečja, osim za nezaposlenost

(1) NEET: koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju.

(2) Stope aktivnosti, zaposlenosti i mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju : % stanovništva.

(3) Stope nezaposlenosti, nezaposlenosti mladih i dugotrajne nezaposlenosti: % radne snage.

Izvor: Eurostat, Istraživanje o radnoj snazi.

⁽²³⁾ Hrvatska je poduzela korake za provedbu Preporuke Vijeća o integriranju dugotrajno nezaposlenih osoba na tržište rada. Međutim izazovi su i dalje prisutni, među ostalim uspostava jedinstvene kontaktne točke za korisnike.

Okvir 4.3.1.: Praćenje rezultata u pogledu europskog stupa socijalnih prava

Europskim stupom socijalnih prava, koji su 17. studenoga 2017. proglasili Europski parlament, Vijeće i Europska komisija, utvrđuje se 20 ključnih načela i prava u korist građana EU-a. U svjetlu ostavštine krize i promjena u našim društvima potaknutih starenjem stanovništva, tehnološkim promjenama i novim načinima rada, stup služi kao orijentir za obnovljeni proces konvergencije prema boljim uvjetima rada i života.

Hrvatska se suočava s izazovima u pogledu određenih pokazatelja prema Pregledu socijalnih pokazatelja²⁴ iz europskog stupa socijalnih prava, što se osobito odnosi na jednake mogućnosti, pristup tržištu rada i pravedne radne uvjete. Smanjuje se stopa nezaposlenosti. Međutim, Hrvatska se još uvijek suočava s problemom visoke stope mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju i niskim

stopama zaposlenosti, dok tek mali broj tražitelja posla sudjeluje u mjerama aktivne politike tržišta rada. U Hrvatskoj su visoki udjeli osoba izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti. Ipak, relativno je nizak udio učenika koji prijevremeno napuštaju školovanje.

Nisko sudjelovanje na tržištu rada posebno se odnosi na starije radnike. Među osobama u dobi od 55 do 64 godina stopa zaposlenosti iznosi 38,1 %. Hrvatska posljednjih godina nije imala uspjeha u rješavanju tog pitanja i zbog toga se povećava zabrinutost u pogledu adekvatnosti mirovinskog sustava u kontekstu demografskih promjena.

Uspostava mreže centara za cjeloživotno profesionalno usmjeravanje diljem Hrvatske korak je naprijed prema integraciji programa obrazovanja. Centri pružaju pojedinačno i prilagođeno profesionalno usmjeravanje za sve građane Hrvatske. Jedan od njihovih glavnih ciljeva jest stvaranje konkretnih mjera za utvrđivanje i aktiviranje mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju. Centri primjenjuju partnerski

HRVATSKA		
Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada	Osobe koje rano napuštaju obrazovanje i osposobljavanje (% stanovništva u dobi od 18 do 24 godine)	Najbolji rezultati
	Razlika u zaposlenosti između muškaraca i žena	Prosječni rezultati
	Kvintilni omjer dohotka (\$80/\$20)	Prosječni rezultati
	Izloženost riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (u %)	Potrebno praćenje
	Stopa skupine NEET među mladima (% ukupnog stanovništva u dobi od 15 do 24 godine)	Kritično stanje
Dinamična tržišta rada i pravedni uvjeti rada	Stopa zaposlenosti (% stanovništva u dobi od 20 do 64 godine)	Kritično stanje
	Stopa nezaposlenosti (% stanovništva u dobi od 15 do 74 godine)	Slabi rezultati koji se poboljšavaju
	Rast realnog bruto raspoloživog dohotka kućanstava (GDHI) po glavi stanovnika	Nije primjenjivo
Socijalna zaštita i uključenost	Učinak socijalnih transfera (osim mirovina) na smanjenje siromaštva	Potrebno praćenje
	Djeca mlađa od tri godine u sustavu formalne skrbi o djeci	Potrebno praćenje
	Samoprijavljena neispunjena potreba za zdravstvenom skrbi	Prosječni rezultati
	Stupanj digitalnih vještina pojedinaca	Kritično stanje

Države članice klasificirane su prema statističkoj metodologiji dogovorenoj s Odborom za zapošljavanje (EMCO) i Odborom za socijalnu zaštitu (SPC). Metodologijom se zajednički promatraju razine i promjene pokazatelja u usporedbi s predmetnim prosjekom EU-a te se države članice klasificiraju u sedam kategorija (od „najboljih rezultata“ do „kritičnog stanja“). Na primjer, država se može označiti kao „bolji rezultati od prosječnih“ ako je razina pokazatelja bliža prosjeku EU-a, ali brzo se poboljšava. Pojednostotnost o metodologiji mogu se pronaći u nacrtu Zajedničkog izvješća o zapošljavanju za 2018., COM (2017) 674 final.

NEET: koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju, GDHI: bruto raspoloživi dohodak kućanstava.

model i surađuju s relevantnim dionicima na lokalnoj i županijskoj razini. Zasad postoji 13 centara, a planirano je da ih do 2020. bude najmanje 22. Osim toga, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta te Ministarstvo rada i mirovinskog sustava potpisali su sporazume o uspostavi sustava međusobne razmjene podataka. Time će se omogućiti praćenje mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju i razmjena izmijenjenih podataka o profesionalnim planovima studenata završne godine studija.

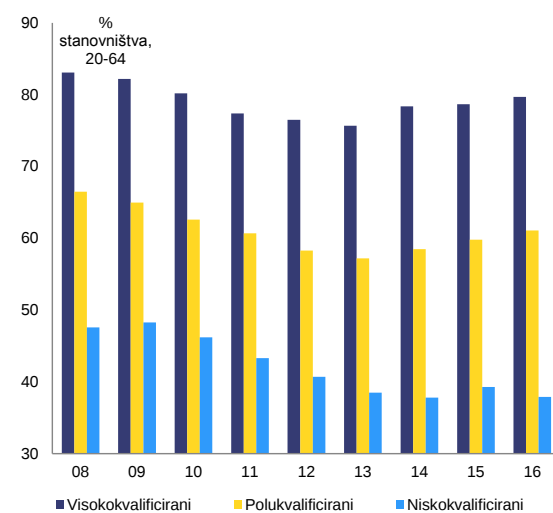
²⁴ Pregled socijalnih pokazatelja uključuje 14 općih pokazatelja, od kojih se 12 trenutačno koristi za usporedbu rezultata država članica. Ne koriste se pokazatelji „sudionici u aktivnim politikama tržišta rada na 100 osoba koje žele raditi“ i „naknade zaposlenicima po odrađenom satu (u EUR)“ zbog zabrinutosti tehničke prirode država članica. Relevantni odbori raspravljat će o mogućim alternativnim pokazateljima. GDHI: bruto raspoloživi dohodak kućanstava

Aktivne mjere tržišta rada nedovoljno su usmjerene na ranjive skupine. Sudjelovanje nezaposlenih osoba u aktivnim mjerama tržišta rada u 2016. bilo je vrlo nisko i iznosilo je 7 %. Početkom 2017. objavljene su nove aktivne mjere tržišta rada, ali iz preliminarne evaluacije čini se da ne rješavaju poteškoće s uključivanjem dugotrajno nezaposlenih i niskokvalificiranih osoba na tržište rada ⁽²⁵⁾. Istovremeno, program Garancija za mlade u Hrvatskoj donosi neke obećavajuće rezultate: u 2016. obuhvaćeno je više od polovine (54 %) mladih u dobi od 15 do 24 koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju (prosjeak EU-a iznosi 42,5 %) i 18 mjeseci nakon završetka programa zaposleno je 68,3 % polaznika. Kad je riječ o pasivnim mjerama, trajanje naknade za nezaposlenost (u odnosu na razdoblje plaćanja doprinosa) u Hrvatskoj je kratko te je obuhvatnost (manje od 15 % stanovništva koje ostvaruje to pravo) i dalje niska (Europska komisija, 2017.a).

Od 2017. smanjuje se broj novih ugovora na određeno i naglo se povećavaju novi ugovori na neodređeno. Rast gospodarstva i poboljšanje uvjeta na tržištu rada pogodovalo je povećanju ugovora na neodređeno (grafikon 4.3.3.). Međutim u trećem tromjesečju 2017. udio zaposlenika na određeno radno vrijeme među ukupno zaposlenima u postotku je i dalje iznosio 22,5 % u odnosu na prosjeak EU-a od 14,8 %. Kad je riječ o samozaposlenim osobama, njihov se udio među ukupno zaposlenima u 2016. smanjio na 12 %, od čega najveću skupinu čine poljoprivrednici (30 %).

⁽²⁵⁾ Od siječnja do rujna 2017. većina polaznika u mjerama aktivne politike zapošljavanja sudjelovala je u mjeri „Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa” (32,5 %) ili javnim radovima (30,4 %). Prvom mjerom prednost se daje mladim korisnicima više razine obrazovanja koji imaju veće šanse pronaći posao bez ikakve intervencije (takozvani učinak „ubiranja vrhnja”), dok je utjecaj javnih radova na zapošljivost uglavnom starijih radnika ocijenjen kao malen ili čak negativan (Bejaković, i al., 2016.). Samo 1,3 % svih polaznika u mjerama APZ-a sudjelovalo je u edukacijskim programima u kojima su imali mogućnost stjecanja novih vještina potrebnih za ulazak na tržište rada.

Grafikon 4.3.2.: Stopa zaposlenosti prema razini obrazovanja

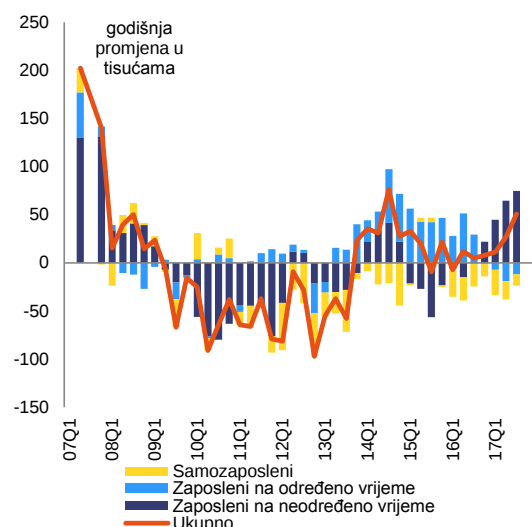
Izvor: Eurostat.

Nakon što je duže razdoblje rast plaća bio ograničen, plaće su opet počele rasti. Rast nominalnih i realnih plaća (deflacioniran BDP-om) bio je u 2013. i 2014. negativan te se u 2015. neznatno povećao. Nominalne plaće neznatno su se smanjile u 2016. dok su se realne plaće stabilizirale jer je inflacija bila negativna. Od 2014. do 2016. Hrvatska je imala najveću razliku između produktivnosti i rasta realnih plaća među državama članicama EU-a, što je potaklo rast troškovne konkurentnosti (Europska komisija, 2017.j). Ispregovaranje povećanje plaća u javnom sektoru u 2017. uz poboljšane gospodarske uvjete i daljnje smanjenje radne snage na tržištu rada vrši određeni pritisak na rast plaća. Nominalne plaće ponovno su počele rasti po procijenjenoj stopi od 2,5 % za cijelu godinu te se očekuje daljnji rast po istoj stopi u 2018. i 2019. S obzirom na to da je inflacija postala pozitivna, predviđa se da su se realne plaće u 2017. povećale za 1,3 % i da će nastaviti rasti po umjerenoj stopi od 0,4 % tijekom razdoblja prognoze te ostati ispod rasta produktivnosti.

Nadležna tijela odobrila su izmjene minimalne plaće. Krajem 2017. bruto minimalna plaća povećana je za 5 % na 456 EUR što iznosi 42,9 % bruto prosječne plaće u Hrvatskoj. Kako bi se smanjio utjecaj na troškove rada, osnovica za izračun doprinosa poslodavca umanjena je za 50 % za radnike koji su u razdoblju duljem od 12 mjeseci imali minimalnu plaću, čime se riskira

upadanje u važnu zamku niskih plaća. U 2016. raširenost minimalne plaće bila je relativno niska (6,6 % zaposlenih) te se najčešće isplaćuje u najsiriromašnijim hrvatskim županijama te u nekoliko sektora.

Grafikon 4.3.3.: Promjena zaposlenosti po godinama

Zaposlenost (u tisućama), ukupno, dob od 20 do 64, promjena po godinama na temelju podataka koji nisu sezonski prilagođeni.

Izvor: Eurostat, Istraživanje o radnoj snazi.

Odgodeno je donošenje najavljenog zakonodavstva za usklađivanje plaća javnih službenika u cijeloj javnoj upravi. Novo zakonodavstvo, koje je prvobitno trebalo obuhvatiti obračun plaća u cijelom javnom sektoru, stupit će na snagu u dvije faze: prvo će obuhvatiti samo javne službenike, a u drugoj fazi i državne službenike. Bolje usklađivanje osnovice plaća u javnoj upravi postiglo bi se uvođenjem zajedničke osnovice za plaće i koeficijenta složenosti poslova, na temelju dosljednijih opisa radnih mjesta i okvira vještina. Prema nadležnim tijelima novim zakonodavstvom obuhvatila bi se i područja radnog odnosa javnih i državnih službenika o kojem se trenutačno pregovara u okviru kolektivnog ugovora. Međutim u međuvremenu je u prosincu 2017. postignut dogovor o Temeljnom kolektivnom ugovoru kojim se reguliraju prava službenika i namještenika u javnim službama i koji će se primjenjivati do 2021. U 2017. isteklo je 6 kolektivnih sektorskih ugovora i o njima još treba pregovarati. Kad je riječ o poduzećima u državnom vlasništvu, nisu poduzeti daljnji koraci za uspostavu koordiniranog sustava za kolektivno pregovaranje.

Socijalni dijalog u Hrvatskoj još nije dovoljno razvijen. Hrvatska je formalno uspostavila strukturu socijalnog dijaloga u obliku nacionalnog Gospodarsko-socijalnog vijeća. Socijalni partneri pozvani su da prije donošenja Nacionalnog programa reformi i ostalih relevantnih zakonodavnih inicijativa dostave doprinose u pisanom obliku. Međutim interakcija između nadležnih tijela i dionika je nadasve ograničena i uglavnom se svodi na pružanje povratnih informacija u pisanom obliku o određenim predloženim vladinim mjerama. Čini se da je rascjepkanost ključni čimbenik koji ograničava opće kapacitete sindikata da se uključe u socijalni dijalog.

Sustav socijalne zaštite

Stopa rizika od siromaštva i socijalne isključenosti u 2016. se smanjila, ali i dalje je visoka. Veliki dio stanovništva, tj. 27,9 %, bio je u 2016. izložen riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti u usporedbi sa 23,5 % stanovništva u EU-u (grafikon 4.3.4). Udio osoba koje se stalno suočavaju s visokom stopom rizika od siromaštva⁽²⁶⁾ iznosio je 14,5 %, dok je postotak stanovništva koje živi u prenapučenim kućanstvima⁽²⁷⁾ bio dvostruko veći od prosjeka EU-a. Regionalne razlike su velike i postojeane sa stopama rizika od siromaštva koje su dosežale preko 40 % u mnogim istočnim i središnjim općinama te u ruralnim područjima (Državni zavod za statistiku). Osobito su pogođene starije osobe i osobe s invaliditetom⁽²⁸⁾. Nadalje, 73,2 % djece čiji su roditelji niskokvalificirani bilo je u 2016. izloženo riziku od siromaštva u odnosu na samo 2,9 % djece čiji su roditelji visokokvalificirani. To je odraz vrlo niskih stopa zaposlenosti niskokvalificiranih osoba. Razina obrazovanja roditelja i siromaštvo znatno utječu na obrazovne rezultate djece, njihov pristup kvalitetnoj

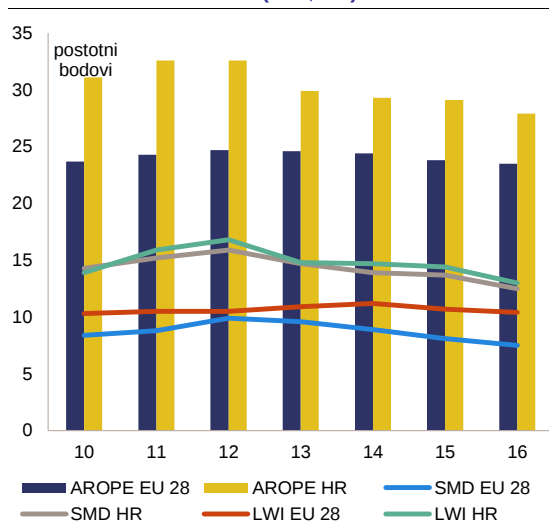
⁽²⁶⁾ Pokazatelj se definira kao udio osoba s ekvivalentnim raspoloživim dohotkom ispod praga rizika od siromaštva u tekućoj godini te u najmanje dvije od prethodne tri godine.

⁽²⁷⁾ Smatra se da osoba živi u prenapučenom kućanstvu ako kućanstvo nema minimalni broj soba jednak jednoj sobi za svaku od sljedećih kategorija: kućanstvo; po paru u kućanstvu; za svaku osobu samca u dobi od 18 godina ili više; po paru osoba samaca istog spola u dobi od 12 do 17 godina; za svaku osobu samca u dobi od 12 do 17 godina koja nije obuhvaćena prethodnom kategorijom; po paru djece mlađe od 12 godina.

⁽²⁸⁾ Rizik od siromaštva ili socijalne isključenosti za osobe s invaliditetom je visok (40,0 %), osobito za starije osobe s invaliditetom (65+).

zdravstvenoj skrbi i mogućnost ostvarenja punog potencijala u kasnijoj fazi života.

Grafikon 4.3.4.: **Stopa izloženosti riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti i dvije od njezinih sastavnica (SMD, LWI)**

(1) AROPE: stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti (% ukupnog stanovništva). Osobe koje su izložene riziku od siromaštva i/ili se nalaze u teškoj materijalnoj oskudici i/ili žive u kućanstvu s nultim ili vrlo niskim intenzitetom rada. (2) SMD: stopa teške materijalne oskudice (% ukupnog stanovništva). Osobe na koje se odnosi najmanje 4 od 9 oblika oskudice: osobe koje si ne mogu priuštiti i. plaćanje stanarine ili režija, ii. adekvatno grijanje u kućanstvu iii. podmirivanje iznenadnih troškova iv. obrok koji sadržava meso, ribu ili ekvivalentni proteinski obrok svaki drugi dan v. tjedan dana odmora izvan kuće jednom godišnje vi. automobil vii. stroj za pranje odjeće; viii. televizor u boji ili ix. telefon.

(3) LWI: osobe koje žive u kućanstvu s vrlo niskim intenzitetom rada (% stanovništva u dobi od 0 do 59 godina). Osobe koje žive u kućanstvima u kojima su odrasle osobe radile manje od 20 % svojeg ukupnog potencijalnog radnog vremena tijekom prethodnih 12 mjeseci.

(4) AROP: na temelju podataka o dohotku iz prethodne godine, SMD: tekuća godina, LWI: status tijekom prethodnih 12 mjeseci.

Izvor: Eurostat, statistički podaci Europske unije o dohotku i životnim uvjetima (EU-SILC).

Programi potpore dohotku u prosjeku se čine neprikladnima za smanjenje siromaštva. Iznos minimalnog dohotka koji se osigurava zajamčenom minimalnom naknadom nije adekvatan, osobito za kućanstva nezaposlenih osoba (Europska komisija, 2017.a). Obiteljske naknade i osobito dječji doplatak ne pokrivaju na prikladan način najsiromašnije županije te je njihova sposobnost smanjenja siromaštva ograničena⁽²⁹⁾. Nedavno je poduzet niz koraka za

⁽²⁹⁾ Projekt „Evaluacija učinkovitosti socijalne pomoći” provela su hrvatska tijela i Svjetska banka u 2017.

jačanje potpore dohotku i potpore kućanstvima s djecom. Od veljače 2017. korisnicima zajamčene minimalne naknade omogućeno je sudjelovanje u plaćenim javnim radovima bez gubitka prava na naknadu, čime se kombinira potpora dohotku s poticajima za (re)integraciju na tržište rada. U srpnju 2017. povećane su roditeljske potpore i potpore za djecu⁽³⁰⁾ kao mjera za poticanje demografske obnove (vidjeti odjeljak 4.1.). Sa sličnim političkim ciljem nadležna su tijela u srpnju 2017. uvela bespovratnu subvenciju kojom se, pod određenim uvjetima, pokriva polovina mjesečne rate novih kredita za rješavanje stambenog pitanja u prve četiri godine (vidjeti odjeljak 4.2.). Međutim uspješnost te mjere u sprječavanju migracijskih odljeva stanovništva u radno aktivnoj dobi imala bi negativnu stranu jer bi spriječila i mobilnost radne snage na vrlo rascjepkanom domaćem tržištu rada.

Teritorijalne nejednakosti u osiguravanju socijalnih naknada rezultiraju većom nejednakošću. Socijalne naknade u Hrvatskoj osiguravaju državne jedinice na centralnoj i podnacionalnoj razini. Nakon decentralizacije javnih poslova pokrenute 2001., regionalne i lokalne podnacionalne jedinice preuzele su nadležnost za osiguravanje i upravljanje nekim socijalnim naknadama (kao što su naknade za troškove stanovanja, jednokratna potpora za novorođenčad i skrb za djecu). Međutim zbog slabijih fiskalnih kapaciteta siromašnijih lokalnih jedinica za financiranje takvih naknada, taj je sustav doveo do nejednakog tretiranja građana i pogoršava postojeće nejednakosti diljem zemlje i oslabljuje učinak socijalne zaštite na socijalnu uključenost⁽³¹⁾ (vidjeti odjeljak 4.5.).

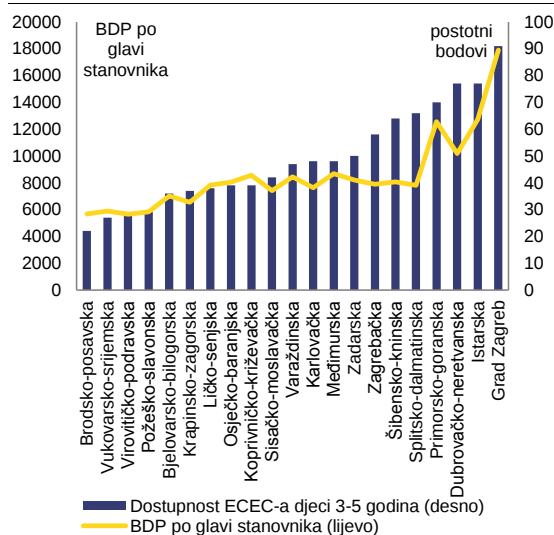
Velike razlike u fiskalnoj sposobnosti županija utječu i na osiguravanje i korištenje skrbi za djecu. Kvalitetan rani i predškolski odgoj i obrazovanje ima važnu ulogu u razvoju djeteta te

⁽³⁰⁾ Prema zakonu maksimalni iznos naknade za drugu polovinu roditeljskog dopusta za zaposlene roditelje povećat će se sa 2 660 HRK na 3 991 HRK (približno 532 EUR). Za nezaposlene roditelje koji ne ispunjavaju kriterij od 12 ili 18 mjeseci staža osiguranja, roditeljska naknada povećat će se sa 1 663 HRK na 2 328 HRK (približno 310 EUR).

⁽³¹⁾ Više od polovine socijalnih programa lokalne uprave jesu novčane naknade. Grad Zagreb te Dubrovačka i Istarska županija bilježe najveće rashode po glavi stanovnika, dok su rashodi u Virovitičko-podravskoj županiji gotovo 6 puta manji.

podupire sudjelovanje na tržištu rada, osobito žena. U 2015. samo je 11,8 % djece u dobi do 3 godine i 73,8 % učenika u dobi od 4 do 6 godina bilo upisano u rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Prema trenutnom modelu financiranja jedinice lokalne samouprave pokrivaju veliku većinu troškova obrazovanja i skrbi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju (Dobrotić i Matković, 2017.), čime se stvara snažna povezanost između pristupa ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju i prihoda županija⁽³²⁾. Rezultat je da se, osim u županijama s većim gradskim središtima, raširenost ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja povećava u skladu s BDP-om po glavi stanovnika u svakoj županiji (grafikon 4.3.5.). Nadležna tijela najavila su planove za povećanje sudjelovanja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju na 95 % do 2020. To će biti teško bez velike reforme sustava financiranja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i potencijalno podjele nadležnosti između centralne i podnacionalne državne razine.

Grafikon 4.3.5.: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

ECEC: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje
Izvor: Centar za mirovne studije (2016.) i Državni zavod za statistiku.

Konsolidacija sustava socijalnih naknada u cilju poboljšanja utvrđivanja i smanjenja siromaštva nije napredovala. Nadležna su tijela odustala od uspostave jedinstvenog centra za

⁽³²⁾ U Gradu Zagrebu 91 % djece u dobi od 3 do 5 godine pohađalo je neki oblik ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u 2014., a u Brodsko-posavskoj županiji samo 22 % djece (Centar za mirovne studije, 2016.).

naknade kao središnje točke za administriranje i osiguravanje socijalnih naknada i usluga koje su bile glavna mjera u prošlim uzastopnim nacionalnim programima reformi. Prethodno najavljeno usklađivanje kriterija prihvatljivosti i planovi za objedinjavanje više naknada u jednu zajamčenu minimalnu naknadu također su obustavljeni. Naglasak se premjestio na poboljšanje informacijskog sustava o naknadama koje se dodjeljuju u cijeloj zemlji. U tu svrhu nadležna tijela planiraju uskladiti definicije naknada koje dodjeljuju jedinice lokalne samouprave na temelju nomenklature ESSPROS-a (Europski sustav integrirane statistike socijalne zaštite) te uspostaviti redovne kanale izvješćivanja od lokalne do centralne državne razine.

Hrvatski mirovinski sustav i dalje se suočava sa srednjoročnim i dugoročnim izazovima. U 2017. omjer radnika koji uplaćuju doprinose i korisnika mirovina iznosio je 1,2, što odražava nepovoljne demografske trendove, ali i brojne mogućnosti prijevremenog umirovljenja te još uvijek nisku zakonsku dob za umirovljenje, osobito za žene. U 2016. samo je 38,1 % osoba u dobi od 55 do 64 godine bilo zaposleno i samo je 14,8 % svih umirovljenika imalo 40 ili više godina staža. Prosječno trajanje radnog vijeka među najnižima je u EU-u (32,1 godine u 2016.). U 2016. ukupna stopa zamjene za mirovine (0,39) bila je znatno niža od prosjeka EU-a što je dovelo do veće stope rizika od siromaštva za osobe u dobi iznad 65 godina (26,5 % u odnosu na 14,6 % u EU-u u 2016.). U izvješću o starenju stanovništva za 2018. (novo) predviđeno je da će se do 2070. javni izdaci za mirovine kao postotak BDP-a dodatno smanjiti za 3,8 postotnih bodova. Osiguravanje adekvatnosti mirovine u budućnosti zahtijevat će veće doprinose za mirovinsko osiguranje i/ili dulji radni vijek.

Postojeće razlike u mirovinskim sustavima također predstavljaju kratkoročne izazove. Nakon uzastopnih intervencija u mirovinski sustav, počevši od reforme iz 1999., uključujući uspostavu dodatnog mirovinskog stupa u 2002. i u 2007. uvođenje dodatka na mirovinu za one koji su bili osigurani samo u prvom stupu, ostala je skupina ljudi rođenih između 1962. i 1984. čije bi mirovine mogle biti do 30 % niže od onih za stariju dobnu skupinu. Razlog je njihovo kratko plaćanje doprinosa u drugi stup. Ta je dobna skupina upravo započela umirovljenje i očekuje se da će u

2019. biti intenzivnije. Najveća umanjena imat će osobe s kraćim radnim vijekom, osobito žene. Nadležna tijela razmatraju različite mogućnosti kako bi riješila tu situaciju.

Nisu provedene najavljene izmjene mirovinskog sustava kojima je cilj bio potaknuti dulji radni vijek. Reformske mjere planirane za prosinac 2017. ponovno su odgođene do sredine 2018. Te mjere obuhvaćaju racionalizaciju popisa više od stotinu teških i za zdravlje štetnih zanimanja koja uživaju mirovinske povlastice, mjere kojima je cilj smanjenje prava na prijevremenu mirovinu, povećanje zakonske dobi za umirovljenje i ubrzanje izjednačavanja zakonske dobi za umirovljenje za žene i muškarce. U međuvremenu poboljšana je metodologija koja se primjenjuje u medicinskoj procjeni za invalidsku mirovinu. Nadležna tijela predlažu daljnje proširenje naknada danih braniteljima i članovima njihovih obitelji⁽³³⁾, što dovodi do povećanja ograničenja njihovih mirovina⁽³⁴⁾. Nije ostvaren velik napredak u ponovnom uključivanju branitelja na tržište rada.

Obrazovanje i vještine

Slabi rezultati hrvatskog obrazovnog sustava naglašavaju potrebu za hitnom reformom. Rezultati obrazovnog sustava, mjereni u kontekstu okvira EU-a za obrazovanje i osposobljavanje 2020., stagniraju ili su se pogoršali u većini relevantnih područja. Obuhvaćeni su rezultati istraživanja u okviru Programa OECD-a za međunarodnu procjenu učenika (PISA) u 2015. za učenike u dobi od 15 godina, stjecanje tercijarnog obrazovanja, obrazovanje odraslih, ulaganje u obrazovanje i mobilnost u svrhu učenja (Europska komisija, 2017.h). Istovremeno Hrvatska ima najnižu stopu ranog napuštanja obrazovanja i osposobljavanja u EU-u (2,8 % u odnosu na prosjek EU-a od 10,7 % u 2016.). Međutim razlika u ranom napuštanju školovanja između učenika s

invaliditetom i bez invaliditeta jedna je od najvećih u EU-u (14,5 postotnih bodova u odnosu na prosjek EU-a od 10,3 postotnih bodova u 2015.).

Provedba reforme obrazovanja najavljene u Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije kasni, što je osobito utjecalo na jedan od najvećih prioriteta Strategije: cjelovitu kurikularnu reformu kojoj je cilj poboljšanje kvalitete i relevantnosti obrazovanja. Nakon kašnjenja od gotovo godine dana u jesen 2017. započeo je rad na revidiranju nacrt reformskih dokumenata na temelju javne rasprave. Vanjske recenzije dokumentacije očekuju se do proljeća 2018., a eksperimentalna provedba trebala bi početi u rujnu 2018. u 3 – 5 % škola. U 2018. planira se i uvođenje obveznog predmeta informatike u petom i šestom razredu osnovne škole. Trenutačno 10 % hrvatskih škola sudjeluje u projektu e-Škole koji se sufinancira iz europskih strukturnih i investicijskih fondova, a cilj mu je izraditi strateške dokumente, planove i politike za sustavno uvođenje IKT-a u procese svih osnovnih i srednjih škola do 2022.

Usporen je rast broja visokoobrazovanih osoba, a stope njihove zaposlenosti još se nisu vratile na razinu prije krize. Stopa stjecanja visokog obrazovanja u Hrvatskoj u posljednjih je deset godina bila u porastu, ali je 2014. počela opadati. Udio osoba u dobi od 30 do 34 godine s visokim obrazovanjem u 2016. iznosio je 29,5 %⁽³⁵⁾, što je znatno ispod prosjeka EU-a od 39,1 % i nacionalnog cilja Hrvatske od 35 % do 2020. U 2008. zaposleno je bilo 86,3 % osoba koje su visoko obrazovanje završile u zadnjih 1 – 3 godine, dok se u 2016. taj udio smanjio na 74,7 % (prosijek EU-a iznosi 82,8 %) unatoč nedavnom porastu gospodarskih aktivnosti. Stopa nezaposlenosti osoba s visokim obrazovanjem iznosila je 7,8 % u 2016. te je i dalje četvrta najveća stopa u EU-u.

Hrvatska nema mehanizam za rješavanje neusklađenosti vještina visokoobrazovanih osoba s tržištem rada. U istraživanju poslodavaca iz 2017. o tome kako visoko obrazovanje ispunjava potrebe konkurentnog gospodarstva, Hrvatska je među 137 svjetskih gospodarstva zauzela 112. mjesto, što je jedan od najnižih rezultata u EU-u (Svjetski gospodarski forum, 2017.). Unatoč

⁽³³⁾ Zakonom koji je vlada donijela u studenome 2017. ponovno se otvara mogućnost evidentiranja kao branitelja, smanjuje se njihova dob za mirovinu i povećavaju prava članova njihovih obitelji kod nasljeđivanja braniteljskih mirovina. Zakonom se također uvodi niz dodatnih socijalnih naknada za branitelje i obvezno financiranje braniteljskih udruga (u rasponu od 0,3 % – 1,0 % lokalnog proračuna).

⁽³⁴⁾ Opće mirovine za branitelje obično su i više nego dvostruko veće u usporedbi s općim sustavom (Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, rujan 2017.).

⁽³⁵⁾ Ista stopa za osobe s invaliditetom najniža je u EU-u (15,6 % u odnosu na 29,4 % u 2015.).

godišnjim preporukama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje da se smanje upisne kvote za ekonomiju i pravo, od 2012. do 2016. nije bilo promjena. Gotovo jedan od tri studenta u Hrvatskoj završi studij ekonomije ili prava, što je među najvišim postocima u EU-u (31,4 % u odnosu na 24,3 %). Nedavnim uvođenjem programa stipendija u STEM područjima koje se sufinanciraju iz europskih strukturnih fondova želi se povećati interes učenika za te predmete. Unatoč analizi vještina potrebnih na tržištu rada koju je proveo Hrvatski zavod za zapošljavanje, Hrvatska nema mehanizam za usklađivanje upisnih kvota u visokom obrazovanju s vještinama potrebnima na tržištu rada.

Započela je provedba Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (HKO). Kako bi se poboljšala relevantnost obrazovanja na tržištu rada, Hrvatskim kvalifikacijskim okvirom osnovano je 25 sektorskih vijeća koja čine nastavnici, poslodavci, dionici i predstavnici javne uprave. Njihova je zadaća revidiranje i ažuriranje hrvatskog sustava kvalifikacija. Nakon kašnjenja 2015. i 2016. sektorska su vijeća započela s ažuriranjem preko 300 standarda kvalifikacija i zanimanja.

Srednjoškolsko strukovno obrazovanje imalo bi koristi od daljnjeg usklađivanja s potrebama tržišta rada. Iako Hrvatska ima najveći postotak učenika srednjih škola koji pohađaju programe strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u EU-u (71 %), njihovi izgledi za prijelaz na tržište rada i dalje su ograničeni. Više od polovine evidentiranih nezaposlenih osoba (prosjeck u razdoblju 2010. – 2015.) ima završeno strukovno srednjoškolsko obrazovanje. Kako bi se povećala relevantnost strukovnog obrazovanja i osposobljavanja na tržištu rada, nadležna tijela najavila su donošenje nacionalnog kurikuluma za strukovno obrazovanje koji se trenutačno revidira. Dopunit će se planovima za izradu sektorskog kurikuluma, uspostavu učinkovite mreže strukovnih škola i programa te sustava osiguranja kvalitete, uspostavu regionalnih centara kompetentnosti i promicanje međunarodne mobilnosti nastavnika i učenika.

Poslodavci imaju sporednu ulogu u strukovnom obrazovanju. Strukovno obrazovanje i osposobljavanje sve se više provodi u školskim učionicama i izvan poduzeća čime se umanjila

uloga poslodavaca u strukovnom obrazovanju. Iako škole i poslodavci smatraju da je provođenje strategija učenja temeljenog na radu korisno, najnovija studija pokazala je da je za to potrebna dodatna potpora javnih tijela (Regionalni centar za razvoj poduzetničkih kompetencija zemalja jugoistočne Europe, 2017.). Ključnu ulogu imat će Hrvatski zavod za zapošljavanje koji je dobio zadatak da analizira i prognozira potrebe tržišta rada u pogledu vještina u suradnji s poslodavcima. Takva analiza trebala bi biti dopuna preporukama za upisnu politiku u različitim programima strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u srednjim školama. Međutim dosad je utjecaj predviđanja vještina na obrazovnu politiku bio zanemariv (Europski centar za razvoj strukovnog obrazovanja i Europska komisija, 2017.).

Hrvatska zaostaje u usavršavanju vještina i prekvalifikaciji radno sposobnog stanovništva. Prema Europskom istraživanju o radnim uvjetima tri od četiri radnika u 2015. nije pohađalo nikakav oblik osposobljavanja tijekom prošle godine. Iz pokazatelja EUROSTAT-a vidljivo je da je u 2016. samo 3 % odraslih osoba u Hrvatskoj (25 – 64) (u odnosu na prosjek EU-a od 10,8 %) izjavilo da je sudjelovalo u obrazovanju odraslih, pri čemu nije bilo razlike između nezaposlenih i zaposlenih osoba te su stope za obrazovanje osobe bile nešto više (ISCED 5-8). Većina polaznika su mlade odrasle osobe, dok starije osobe (55 – 64) *de facto* ne sudjeluju. Kako bi se poboljšala zapošljivost niskokvalificiranih odraslih osoba, Hrvatska radi na boljoj procjeni postojećih vještina i vještina koje nedostaju, ponudi adekvatnih oblika obrazovanja i vrednovanju stečenih novih vještina ⁽³⁶⁾.

Sistemske nedostaci u sustavu obrazovanja odraslih utječu na njegovu relevantnost na tržištu rada. U Hrvatskoj nedostaju programi sustavnog profesionalnog razvoja za nastavnike odraslih osoba, a neformalni i informalni programi učenja nisu prikladno ocijenjeni niti priznati. Postoji oko 10 600 programa koje nudi 600 ustanova za obrazovanje odraslih od kojih su mnoge osnovane bez pridržavanja visokih kriterija kvalitete (Brčić Kuljiš i Koludrović, 2016.). Nadalje, nedostatak financijske potpore za

⁽³⁶⁾ U skladu s Preporukom Vijeća o oblicima usavršavanja od 19. prosinca 2016.

polaznike ⁽³⁷⁾ jedan je od uzroka niskih stopa sudjelovanja u obrazovanju odraslih. Ustanove koje nude formalno obrazovanje odraslih vrlo su nejednako raspodijeljene po regijama (35 % u Zagrebu i u Splitsko-dalmatinskoj županiji) što uzrokuje povećanu nejednakost u pristupu učenju. Donošenje novog Zakona o obrazovanju odraslih, usklađivanje postupaka za programe obrazovanja odraslih s Hrvatskim kvalifikacijskim okvirom i redovito izvješćivanje o stopama sudjelovanja može pomoći pri uklanjanju postojećih nedostataka.

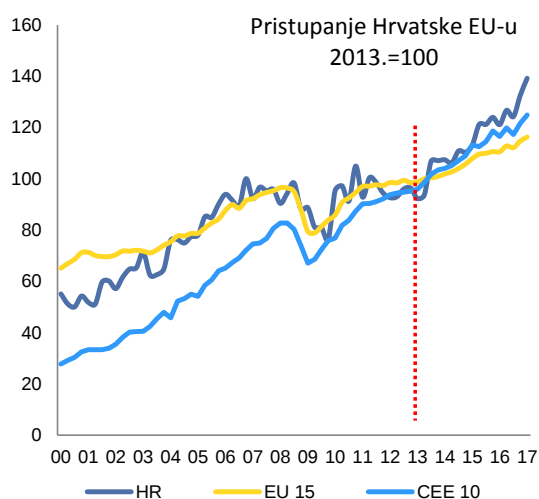
⁽³⁷⁾ Prema Agenciji za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih većina polaznika (61 %) mora sama snositi troškove sudjelovanja, poslodavci financiraju troškove 18 % polaznika, Hrvatski zavod za zapošljavanje daje potporu za njih 9 % te se mali dio financira iz drugih izvora.

4.4. KONKURENTNOST I ULAGANJA*

Trgovinski rezultati

Konkurentnost hrvatskoga gospodarstva mjerena rezultatima izvoza poboljšava se, ali je i dalje ispod razine usporedivih gospodarstava. Udio izvoza robe u BDP-u iznosi 25 %, što je tek polovina prosječnog udjela u gospodarstvima srednje i istočne Europe (CEE10). Ipak, to je znatno poboljšanje u odnosu na 15 % BDP-a u 2000.

Grafikon 4.4.1.: Izvoz robe (obujam) u Hrvatskoj, EU15 i skupine CEE10, indeks (2013. = 100)

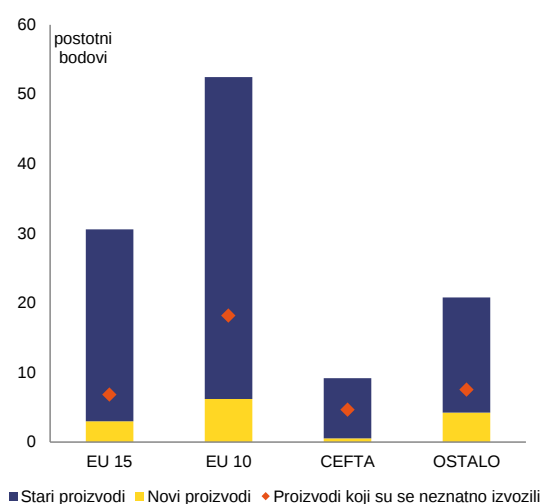
Izvor: Eurostat.

Slabi rezultati izvoza tijekom krize uvelike su povezani s gubitkom konkurentnosti i čimbenicima potražnje. Izvoz robe snažno se povećao početkom 2000-tih (grafikon 4.4.1.), no dok je došlo do procvata domaće potražnje, smanjenje tržišta rada u kombinaciji s blagom aprecijacijom valute oslabilo je međunarodnu konkurentnost. Realni efektivni tečaj (deflacioniran jediničnim troškovima rada) nastavio je aprecijaciju do kraja 2009., što je dovelo do znatnih gubitaka udjela na izvoznom tržištu. Osim toga, spor rast u Sloveniji i Italiji, dvama glavnim trgovinskim partnerima Hrvatske, negativno je utjecao na potražnju za hrvatskim proizvodima, a restrukturiranje sektora brodogradnje (započeto u 2013.) dodatno je oslabilo izvoz. Stoga se ukupni izvoz robe u razdoblju 2010. – 2012. smanjio za 3 %.

Nakon pristupanja EU-u snažno se povećao izvoz. Između trećeg tromjesečja 2013. i trećeg tromjesečja 2017. izvoz robe povećavao se po

prosječnoj stopi od 9 % godišnje. Tako snažan rast povezan je s preokretom u globalnoj potražnji te s politikama usmjerenima na ponovnu uspostavu vanjske konkurentnosti ograničavanjem rasta plaća, uključujući reforme tržišta rada (2013. – 2014.). No prije svega, pristupanjem EU-u otvorile su se mogućnosti za hrvatska poduzeća, koja i dalje ostvaruju napredak u vrijednosnim lancima EU-a i stječu tržišne udjele. Izvoz usluga, a uglavnom je riječ o turizmu, također snažno raste, s obzirom na to da Hrvatska privlači sve više turista iz inozemstva, a globalna potražnja za turizmom raste u skladu s oporavkom raspoloživog dohotka.

Grafikon 4.4.2.: Rast izvoza robe (po vrijednosti) u razdoblju 2013. – 2016. prema tržištima i vrsti proizvoda

(1) Novi proizvodi su proizvodi koji se nisu izvozili u 2013.

(2) Proizvodi koji su se neznatno izvozili znači da su se izvozili u vrijednosti manjoj od 50 000 EUR u 2013.

Izvor: Eurostat.

Struktura izvoza robe u Hrvatskoj mijenja se i u smislu tržišta i proizvoda. Nakon pristupanja EU-u izvoz robe osobito se povećao u zemlje skupine CEE10, dok je izvoz u zemlje potpisnice Srednjoeuropskog ugovora o slobodnoj trgovini (CEFTA) rastao mnogo sporije. To upućuje na slabljenje povijesne trgovinske veze s gospodarstvima bivše Jugoslavije i usklađivanje s načinom izvoza zemalja skupine CEE10, koje su više usmjerene prema EU-u. Veća diferencijacija proizvoda bila je temelj rasta izvoza u razdoblju 2013. – 2016. jer su za mnoge hrvatske proizvode prvi put pronađena izvozna tržišta. Dok se udio

veće složenosti izvoza ⁽³⁸⁾ posljednjih godina povećao, ukupna složenost hrvatskog izvoza (0,75) i dalje je ispod (jednostavnog) prosjeka zemalja skupine CEE10 (0,93). No hrvatski se izvoz u određenim područjima odlikuje i izvrsnošću, posebno u farmaceutskoj industriji. Naposljetku, odvajanje izvoza od industrijske proizvodnje upućuje na jačanje udjela uvoza u izvozu, što je u skladu s povećanjem integracije hrvatskih poduzeća u vrijednosne lance EU-a.

Izvoz robe ima potencijal održavanja dugoročnih izgleda za rast u Hrvatskoj.

Pozitivni trendovi posljednjih godina pokazuju da bi Hrvatska mogla slijediti model gospodarskog rasta koji se temelji na izvozu kako bi potaknula svoju gospodarsku konvergenciju, slično kao u usporedivim gospodarstvima u skupini CEE10 ⁽³⁹⁾. Nadalje, pomak k većoj složenosti izvoza, na što upućuju postojeća područja izvrsnosti, više je pitanje konkurentnosti i alokacije sredstava nego razvijanja ključnih kapaciteta. U tom su smislu od ključne važnosti dobro funkcioniranje tržišta proizvoda i tržište kapitala koja potiču produktivnost i promiče preraspodjelu sredstava u brže rastuća sektore. Dugoročno gledano, jačim sustavom istraživanja, razvoja i inovacija može se potaknuti konkurentnost, posebno u industrijama u nastajanju i industrijama u kojima Hrvatska već ima komparativnu prednost. Isto tako, iskorištavanje potencijala ponude hrvatske radne snage kojoj se omogućuje usvajanje vještina potrebnih u inovativnim sektorima također bi pridonijelo ublažavanju ograničenosti kapaciteta.

Poslovno okruženje

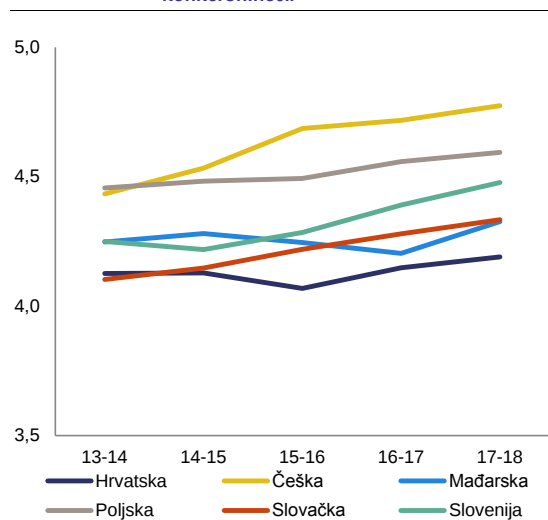
Hrvatska zaostaje u brzini provođenja reforme poslovnog okruženja. Hrvatska je među

⁽³⁸⁾ Kako je izmjereno opservatorijem gospodarske složenosti, analitičkim alatom koji su razvili Simoes i Hidalgo (2011.).

⁽³⁹⁾ Mnogobrojni izvori upućuju na povezanost trgovine i rasta. Zagovornici hipoteze rasta temeljenog na izvozu tvrde da je izvoz ključan pokretač rasta, i to putem pozitivnih vanjskih učinaka koji nastaju sudjelovanjem na svjetskim tržištima, a to su: poboljšana alokacija sredstava; veća iskorištenost kapaciteta s pomoću ekonomije razmjera; širenje tehnološkog napretka i promicanje ukupne faktorske produktivnosti te učinci strukovnog osposobljavanja. Izvoz može potaknuti i ulaganja ublažavanjem deviznih ograničenja na uvoz stranoga kapitala i poluproizvoda, čime se povećava vanjski dohodak zemlje.

usporedivim gospodarstvima na posljednjemu mjestu u uspješnosti i napretku u pogledu kvalitete njezina poslovnog okruženja. Indeks globalne konkurentnosti Svjetskoga gospodarskog foruma pokazuje da Hrvatska stagnira, a usporedive ekonomije napreduju (vidjeti grafikon 4.4.3.). Uspješnost Hrvatske relativno je niska i pogoršava se u području institucija, inovacija, robe i učinkovitosti tržišta rada. To potvrđuje zaključke Europske komisije o rascjepkanosti javne uprave (vidjeti odjeljak 4.5.) te o pretjeranoj regulaciji na tržištima proizvoda i u nekim profesijama i o preprekama ulaganjima (vidjeti okvir 4.4.2.).

Grafikon 4.4.3.: Rezultati Hrvatske i usporedivih gospodarstava u okviru indeksa globalne konkurentnosti

Ljestvica je od 1 do 7.

Izvor: Svjetski gospodarski forum.

Postupno se postiže napredak u uklanjanju prekomjernih propisa. Nadležna tijela i dalje pregledavaju postojeće propise u pogledu administrativnih opterećenja te ih naknadno izmjenjuju radi njihova smanjenja. U travnju 2017. odobreno je novo testiranje učinaka zakonodavstva za MSP-ove. Određivanjem kriterija za procjene učinaka propisa moći će se znatno poboljšati poslovno okruženje za tu vrstu poduzeća. Međutim, s MSP-ovima bi se trebalo savjetovati na precizniji način tijekom faze javnog savjetovanja kako bi se zaista poboljšala procjena učinka. Smanjena su dva parafiskalna nameta, a u pripremi su i daljnja smanjenja, što bi moglo dovesti do znatnog smanjenja.

Okvir 4.4.1.: Uloga turizma u hrvatskom gospodarstvu

Zbog povoljnog položaja i prirodnih ljepota Hrvatska je od početka rasta međunarodnog turizma uvijek bila važno turističko odredište. Potrošnja međunarodnih turista u Hrvatskoj čine gotovo 20 % BDP-a, što je daleko najveći udio u usporedbi s drugim državama članicama Europske unije. Turizam se stoga općenito smatra ključnim pokretačem hrvatskoga gospodarstva. Usprkos zabilježenim poboljšanjima u diversifikaciji ponude, model hrvatskog turizma uglavnom je „sunce i more”, što znači da turisti većinom borave u obalnim područjima tijekom ljetnih mjeseci. Smještajna je ponuda usmjerena na relativno jeftine objekte (kao što su privatne kuće za odmor i kampovi) i prosječna potrošnja turista manja je nego u usporedivim državama članicama. Nedavno objavljene ekonometrijske analize daju bolji uvid u strukturne značajke hrvatskog turističkog sektora i njegov doprinos rastu BDP-a.

Na međunarodnu potražnju za hrvatskim turizmom više utječu promjene u prihodima u ishodišnim zemljama nego u drugim odredištima na Sredozemlju. Strukturne razlike u turističkim modelima među zemljama vidljive su u različitoj osjetljivosti potražnje za turističkim uslugama na prihode i cijene. Međunarodna turistička potražnja za Hrvatskom i drugim trima turističkim odredištima na Sredozemlju procijenjena je upotrebom usporedne specifikacije (Orsini i Ostojić, 2018.). Turistička potražnja oblikovana je kao funkcija kupovne moći u EU-u, relativne cijene turističkih usluga i putnih troškova u svakoj zemlji. Rezultati pokazuju da svaki postotni bod rasta BDP-a u EU-u potiče rast broja dolazaka za 4,3 % u Hrvatskoj, 4,0 % u Grčkoj, 3,8 % u Španjolskoj i 2,8 % u Italiji. Time je Hrvatska odredište s najvećom „elastičnosti dohotka” u sjevernom Sredozemlju. Analizom je potvrđeno da turistička potražnja može biti iznimno osjetljiva na cijene. S tim u vezi, Hrvatska ima najnižu elastičnost cijena među predmetnim zemljama, ali na nju više nego na druge utječu promjene cijena goriva. Povećanjem relativne cijene goriva od 10 postotnih bodova smanjuje se broj dolazaka i noćenja te potrošnja za otprilike 3 %. Utvrđeno je da prihodi u turizmu u Hrvatskoj – više nego u drugim odredištima – rastu povećanjem broja turističkih dolazaka i noćenja, dok prosječna potrošnja po noći po turistu uglavnom stagnira ili se čak smanjuje. U analizi je istaknuto da bi pretjerano oslanjanje na aktualni model turizma dugoročno moglo biti neodrživo. Ponudom novih i jasno prepoznatljivih turističkih usluga mogli bi se ublažiti rizici stagnacije, maksimalno povećati utjecaj na druge sektore gospodarstva i smanjiti troškovi povezani sa zagušenjem i okolišem.

Turizam vjerojatno neće biti ključni pokretač dugoročnoga gospodarskog rasta u Hrvatskoj, ali vjerojatno neće ni negativno utjecati na druge sektore. U međunarodnoj ekonomskoj literaturi opsežno je ispitano postoji li dugoročni pozitivni uzročni odnos između turizma i gospodarskog rasta ili turizam negativno utječe time što potiskuje razvoj drugih sektora (tzv. nizozemska bolest). Empirijski nalazi (Orsini i Pletikosa, 2018.) pokazuju da za Hrvatsku ni jedno ni drugo očito nije osobito relevantno. Studija je provedena na temelju modela malog otvorenoga gospodarstva s dva sektora izvoza – proizvedena roba i turističke usluge – s pomoću četiriju ključnih varijabli – izvoz robe, prihodi od turizma, realni efektivni tečaj i prihod od trgovinskih partnera / potencijalnih turista. Rezultati pokazuju da potražnja za hrvatskim turizmom ima manju dohodovnu elastičnost nego potražnja za robom, ali je osjetljivija na promjene cijena. Rezultati su u skladu s posebnostima hrvatskog turističkog sektora, uključujući visok stupanj propuštanja (velik udio uvezene robe u turističkoj potrošnji) i ograničen utjecaj na zapošljavanje, jer ti čimbenici izoliraju ostatak gospodarstva od potencijalnih pozitivnih ili negativnih učinaka prelijevanja. Iz perspektive politike, postoje očita ograničenja u prevelikom oslanjanju na turizam u okviru podupiranja procesa gospodarske konvergencije Hrvatske prema razvijenijem gospodarstvu. Jačanje i diversifikacija turističkog modela vjerojatno će poboljšati pozitivan doprinos sektora rastu BDP-a, ali bi cijena toga mogla biti istiskivanje produktivnijeg sektora proizvodnje.

U reformi profesionalnih usluga u Hrvatskoj ostvaren je ograničen napredak. U proteklih su nekoliko godina provedene ograničene mjere reforme, kao što je uklanjanje fiksnih cijena u nekoliko sektora. Međutim, prema pokazatelju Europske komisije, razina restriktivnosti u Hrvatskoj i dalje je veća od ponderiranog prosjeka EU-a za šest od sedam analiziranih profesija

(arhitekti, diplomirani inženjeri građevinarstva, porezni savjetnici, odvjetnici, patentni zastupnici, posrednici za nekretnine i turistički vodiči). Nadalje, zakonom o računovodstvu iz 2017. najavljeno je da će se do 2019. za računovodstvene usluge uvesti obvezno licenciranje. Osim toga, u okviru pravnih usluga i dalje su na snazi fiksne cijene i ograničenja oglašavanja, ali se raspravlja o

njihovu ukidanju. Primjenjuje se i ograničenje da odvjetnici na državnom području Republike Hrvatske smiju imati samo jedan ured te da ne mogu zadržati naslov odvjetnika ako više od šest mjeseci ne obavljaju odvjetništvo. Osim toga, u novom Zakonu o pružanju usluga u turizmu, koji je donesen 15. prosinca 2017., zadržavaju se teritorijalna ograničenja za turističke vodiče, tako da za svaku od 21 županije postoji odvojeni ispit, što utječe i na privremene pružatelje usluga iz drugih država članica.

Restriktivni propisi u različitim sektorima i dalje negativno utječu na konkurentnost.

Nedostaje strateški i regulatorni okvir kojim se pogoduje razvoju ekonomije suradnje. U sektoru smještaja različiti se zahtjevi primjenjuju na različite kategorije kratkoročnog iznajmljivanja. U energetsom se sektoru izuzetno reguliranim cijenama plina i električne energije na maloprodajnoj i veleprodajnoj razini i dalje ograničava tržišno natjecanje tako što se pogoduje postojećim poduzećima te se stvaraju prepreke ulasku na tržište.

Registracija poduzeća i dalje je obilježena administrativnim opterećenjem.

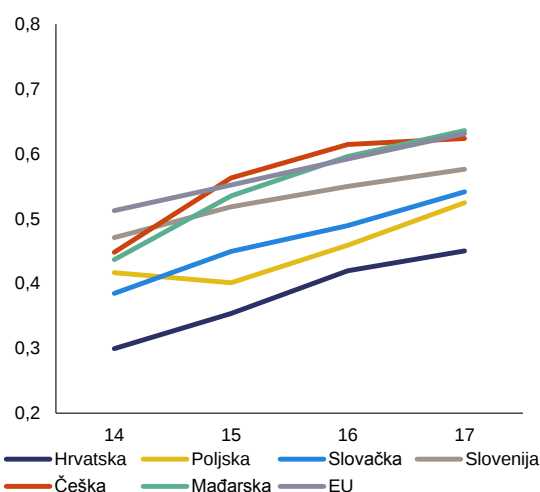
Prema studiji administrativnih formalnosti i opterećenja za poduzeća, ne postoji jedinstveno sučelje s integriranim postupcima za registraciju poduzeća za sve namjene (registracija gospodarske djelatnosti, u svrhu PDV -a, za potrebe poreza na dobit poduzeća ili kao poslodavac). Postupci se ne mogu u potpunosti obaviti na internetu, gdje je i teško doći do informacija. Međutim u tijeku je rad na reformi jedinstvene kontaktne točke (Ecorys Netherlands i Mazars, 2017.). Trgovačka društva nailaze na poteškoće u prijenosu svojih registriranih sjedišta unutar Hrvatske i izvan nje zbog neprimjerenih pravila i postupaka.

Mrežne industrije, klima i okoliš

Poboljšavaju se širokopojasna veza i pokrivenost, ali su i dalje slabe. U usporedbi s prosjekom EU-a, Hrvatska ima lošije rezultate u širokopojasnoj pokrivenosti, razlici između urbanih i ruralnih područja, cijenama i stopama korištenja. Pokrivenost brzim širokopojasnim tehnologijama pristupa sljedeće generacije (NGA) u ruralnim područjima (67 %) među najnižima je u EU-u (prosjeak: 80 %). Isto tako, pokrivenosti mrežom 4G (za brzu mobilnu komunikaciju) iznosi

73 %, što je među najnižima u Europi (Europska komisija, 2018.a). Europska komisija utvrdila je u lipnju 2017. da se hrvatskim Planom za širokopojasnu mrežu nove generacije, vrijednim više od 100 milijuna EUR, poštuju pravila EU-a o državnim potporama. Provedba tog plana, čiji je cilj povećanje pokrivenosti osobito na najmanje pokrivenim područjima, još nije započela jer se čeka odobrenje vlade.

Grafikon 4.4.4.: **Indeks širokopojasne veze u Hrvatskoj i usporedivim gospodarstvima**

Izvor: Indeks gospodarske i društvene digitalizacije (DESI), Europska komisija.

Potrošnja primarne energije i krajnja potrošnja energije u Hrvatskoj i dalje ispunjavaju ciljeve za 2020.

Usprkos ciljevima znatnog povećanja, potrošnja primarne energije i krajnja potrošnja energije u stalnom su padu od 2005. Međutim, potrebni su dodatni napor u pogledu energetske učinkovitosti, posebno u prometu i industriji, kako bi se smanjili učinci gospodarskog oporavka u tijeku. Potrošnja primarne energije i dalje je znatno iznad prosjeka EU-a (ukupno te za proizvodnju, usluge i kućanstva), što upućuje na neiskorišteni potencijal u pogledu učinkovitosti, i smanjuje se sporije od prosjeka EU-a (u sektoru usluga gotovo nema smanjenja). Očekuje se da će Hrvatska do 2020. pojačati svoje mjere i programe za energetske učinkovitost kako bi ispunila kumulativne obveze uštede energije iz Direktive o energetske učinkovitosti.

Očekuje se da će Hrvatska uvelike ispuniti svoj cilj za emisije stakleničkih plinova. Hrvatska je s 28 % udjela obnovljivih izvora energije u 2016.

znatno nadmašila svoj indikativni ukupni privremeni cilj za 2015./2016. te cilj za 2020. od 20 %. Međutim, s 1,3 % u 2016., Hrvatska je znatno ispod svojeg cilja za udio energije iz obnovljivih izvora u prometu. Istovremeno je udio energije iz obnovljivih izvora u grijanju bio 37,4 %, a u proizvodnji električne energije 46,7 %. Električna energija iz obnovljivih izvora uglavnom se promiče putem premija i zajamčenih poticajnih cijena za mala postrojenja dodijeljena putem natječaja. Dodatna naknada za financiranje projekata u području energije iz obnovljivih izvora povećana je radi zadržavanja održivosti programa potpore, a stopa PDV-a na električnu energiju smanjena je kako bi se nadoknadilo to povećanje. Međutim, to bi moglo dovesti do veće i manje učinkovite potrošnje električne energije, čime bi se udaljilo od ispunjenja ciljeva.

Konkurentnost Hrvatske povećava se u području solarne fotonaponske energije, ali se smanjuje u području energije vjetra. U razdoblju od 2005. do 2015. pokazatelj otkrivene komparativne prednosti za solarnu energiju povećao se na iznad 1, što znači da je Hrvatska povećala specijalizaciju, dok je u području energije vjetra trend obrnut te je pokazatelj pao na ispod 1. U 2015. relativna trgovinska bilanca ⁽⁴⁰⁾ potvrdila je konkurentnost zemlje kao neto izvoznika solarnih sastavnih dijelova, ali je zemlja istovremeno postala neto uvoznik sastavnih dijelova za tehnologiju vjetra zbog velikog trgovinskog manjka generatorskih agregata i mjenjačkih kutija za vjetro turbine.

Odavno potrebni plan gospodarenja otpadom i program sprječavanja nastajanja otpada doneseni su u siječnju 2017. Oba su dokumenta u skladu s paketom Komisije za kružno gospodarstvo, kojem se Hrvatska zahvaljujući njima približava. Zbog toga su u svibnju 2017. doneseni Odluka o provedbi akcijskog plana i Pravilnik o komunalnom otpadu. Donošenjem tih dokumenata ispunjavaju se *ex ante* uvjeti za otpad, čime se otvara pristup sredstvima iz europskih strukturnih i investicijskih fondova u iznosu od 475 milijuna EUR, koja se, među ostalim, mogu upotrijebiti za projekte infrastrukture za odvojeno prikupljanje i recikliranje otpada.

⁽⁴⁰⁾ Pokazatelj RTB za proizvod „i” definiran je kako slijedi: $RTB_i = \frac{X_i - M_i}{X_i + M_i}$ gdje je X_i vrijednost izvoza i M_i uvoza proizvoda „i”.

Istraživanje i razvoj

Hrvatska su ulaganja u istraživanje i razvoj tijekom posljednjih deset godina bila stabilna, a obilježena su ograničenim javnim financiranjem i sporim napretkom u primjeni sredstava iz europskih strukturnih i investicijskih fondova. Intenzitet istraživanja i razvoja u Hrvatskoj iznosio je u razdoblju 2015. – 2016. 0,84 % BDP-a. Izdaci poduzeća iznosili su u 2016. 0,37 % BDP-a, po čemu je Hrvatska na 24. mjestu u EU-u. U međuvremenu je, nakon nekoliko godina stagnacije, intenzitet istraživanja i razvoja u 2016. porastao na 0,46 % BDP-a. Međutim, ta stopa rasta nije dovoljna da Hrvatska ostvari svoj nacionalni cilj intenziteta istraživanja i razvoja iz strategije Europa 2020. od 1,4 % BDP-a. Tako velika udaljenost od cilja pokazuje slabu usredotočenost na znanost i inovacije u strategiji zemlje.

Učinkovitosti hrvatskog sustava istraživanja i inovacija zaostaje za ostalim državama članicama EU-a. Kao što je vidljivo iz okvira 4.1.1., učinkovitost izdataka za istraživanje i razvoj u Hrvatskoj u skladu je s usporedivim gospodarstvima. Međutim, u usporedbi s prosjekom EU-a, uspješnost zemlje u smislu kvalitete znanstvenih radova vrlo je niska ⁽⁴¹⁾. To je velikim dijelom rezultat nedostatnih javnih ulaganja u istraživanje i razvoj, ali i rascjepkanosti ustanova visokog obrazovanja, nedostatka poticaja za istraživačke karijere te znatnog zanemarivanja važnosti internacionalizacije hrvatske znanosti i inovacija. Financiranje iz europskih strukturnih i investicijskih fondova nije popraćeno odgovarajućim sredstvima iz nacionalnog proračuna. Javno financiranje istraživačkih ustanova uglavnom se podjednako raspoređuje, pri čemu uspješnost ne igra veliku ulogu. Time se *de facto* ograničava povećanje kvalitete istraživanja.

Rascjepkanost na svim razinama ometa suradnju istraživačkih institucija i poslovnog sektora. Velika sveučilišta imaju vrlo rascjepkane upravljačke strukture, što smanjuje učinkovitost i suradnju. Istraživači nisu motivirani proizvoditi visokokvalitetne znanstvene radove jer je za promaknuće dovoljna njihova objava u časopisima, bez obzira na kvalitetu. Integracija međunarodnih

⁽⁴¹⁾ Udio svih hrvatskih znanstvenih publikacija u 10 % najčešće citiranih znanstvenih publikacija na svijetu iznosio je u 2014. 4,1 % (prosjeak je EU-a 11,1 %).

istraživača otežana je zbog strogih administrativnih pravila. Akademski sustav ne potiče suradnju s poduzećima, što odvraća od komercijalizacije znanstvenih istraživanja. Mobilnost istraživača između javnog i privatnog sektora otežana je, a međusektorska suradnja nije dovoljno razvijena⁽⁴²⁾, iako uvođenje programa koji se temelje na europskim strukturnim i investicijskim fondovima poboljšava situaciju. Iako inovativni sektori i dalje čine relativno mali udio zaposlenog stanovništva⁽⁴³⁾, područja izvrsnosti postoje u specijaliziranim sektorima kao što su biotehnologija i informacijske i komunikacijske tehnologije, u kojima poduzeća mnogo uže surađuju s istraživačkim ustanovama. Čini se da je politička odgovornost za potporu u području znanosti i inovacija rascjepkana⁽⁴⁴⁾, a strategija politike podijeljena među brojnim političkim djelovanjima s niskom kritičnom masom, bez sustavne procjene učinka postojećih politika istraživanja i razvoja.

Trenutačno se obavljaju određene pripreme za reformu nacionalnog sustava znanosti i inovacija. Strategija pametne specijalizacije (S3) donesena je 2016. te se trenutačno revidira u smislu stavljanja naglaska na inovacijske prednosti Hrvatske. Provedba se ubrzava u skladu s najavom ograničenog broja poziva na potporu inovacijama, uključujući uspostavu centara kompetentnosti za potporu provedbi. Iz Europskog fonda za regionalni razvoj dodijeljeno je oko 665 milijuna EUR⁽⁴⁵⁾.

Korupcija

Korupcija i dalje velik problem. Posebno izvješće Eurobarometra o korupciji iz 2017. (Europska komisija, 2017.e) pokazuje da je tolerancija prema korupciji u Hrvatskoj u porastu, pri čemu samo 45 % ispitanika smatra da je

korupcija neprihvatljiva (prosjeck je EU-a 70 %). Istovremeno se korupcija smatra problemom koliko se smatrala i u prethodnom istraživanju 2013. Udio osoba koje smatraju da je korupcija porasla ili je ostala na istoj razini iznosi 91 % (prosjeck je EU-a 79 %), a udio osoba koje su prijavile sudjelovanje u podmićivanju ili poznavanje takvih slučajeva povećao se na 28 % (u usporedbi s 24 % u 2013.; prosjeck je EU-a 12 %). Istovremeno 95 % ispitanika koji su sudjelovali u slučajevima korupcije ili su im svjedočili tvrdi da ih nisu prijavili jer bi to bilo besmisleno, bilo bi teško dokazati ili zbog straha od odmazde.

Provedba mjera za borbu protiv korupcije nije ujednačena. Iako je Hrvatska od pristupanja EU-u poboljšala određene aspekte svojih antikorupcijskih politika i struktura, nekoliko se ključnih elemenata i dalje može poboljšati. Oni uključuju učinkovite mehanizme provjere sukoba interesa i objavu imovine javnih službenika; zaštitu zviždača; posebne zaštitne mjere u zdravstvenom sektoru i učinkovitu kontrolu rizika u javnoj nabavi, osobito javnih naručitelja sa slabijim kontrolnim mehanizmima; kodeks ponašanja za saborske zastupnike; neprimjerene tehničke i ljudske resurse Povjerenstva za odlučivanje o sukobu interesa i nedovoljno proaktivan pristup u njegovoj preventivnoj ulozi. Kašnjenja u provedbi akcijskog plana za borbu protiv korupcije (2015. – 2016.) nacionalna su tijela potvrdila u okviru akcijskog plana za borbu protiv korupcije za razdoblje 2017. – 2018., u koji su prenesene mnoge mjere iz prethodnog plana⁽⁴⁶⁾. Prema Svjetskim pokazateljima upravljanja (Svjetska banka, 2017.b) Hrvatska je nazadovala na ljestvici pokazatelja kontrole korupcije, a u okviru indeksa globalne konkurentnosti korupcija se pomaknula s 5. na 4. mjesto kao najveća prepreka poslovanju (Svjetski gospodarski forum, 2017.). Podaci iz istraživanja (Europska komisija 2017.d) pokazuju sličan trend: 58 % predstavnika poduzeća smatra korupciju vrlo ozbiljnim ili prilično ozbiljnim problemom, što je povećanje za 7 postotnih bodova u odnosu na 2015. (prosjeck je EU-a 37 %).

Svijest građana o zviždačkim kanalima za izvješćivanje i pristupu javnim informacijama na niskoj je razini. U okviru poslovnog istraživanja iz 2017. ispitanici iz Hrvatske bili su

⁽⁴²⁾ Udio zajedničkih javno-privatnih publikacija u ukupnom broju publikacija smanjio se za 11 % od 2007., a javni rashodi za istraživanje i razvoj koje financiraju poduzeća iznose 0,034 % BDP-a, dok je prosjeck EU-a 0,052 %.

⁽⁴³⁾ Hrvatska je od država članica EU-a na 22. mjestu.

⁽⁴⁴⁾ Resor istraživanja i inovacija dijele tri ministarstva: Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta te Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije.

⁽⁴⁵⁾ Iz europskih strukturnih fondova osigurana su dodatna sredstva u visini od 24 milijuna EUR za socijalne inovacije, usmjerena uglavnom na ulaganja u ljudske resurse kako bi se zajamčila održivost i produktivnost sustava istraživanja, razvoja i inovacija.

⁽⁴⁶⁾ Samo je 57 % prvog akcijskog plana bilo provedeno na vrijeme.

na predzadnjemu mjestu u pogledu svijesti o postojećim kanalima za zviždače (EY, 2017.). Nadalje, 60 % ispitanika (Europska komisija, 2017.e) izjavilo je da ne zna kako prijaviti korupciju. Izmjene Zakona o pravu na pristup informacijama stupile su na snagu u kolovozu 2015., a njima se povećava transparentnost i pridonosi smanjenju prilika za korupciju na središnjoj razini. Rezultati istraživanja na regionalnoj razini pokazuju povećanje transparentnosti proračuna lokalnih tijela (Ott et al., 2017.). Unatoč tom pozitivnom trendu, u studiji se naglašava da još postoje mnoge jedinice lokalne samouprave koje su i dalje netransparentne. Novi pravilnik o obvezi objavljivanja planova javne nabave i registara ugovora u standardiziranom formatu na platformi za e-nabavu stupio je na snagu 1. siječnja 2018.

Javna nabava u građevinskom sektoru podložna je korupciji. Podaci iz istraživanja o korupciji (Europska komisija 2017.d) upućuju na sve veći udio ispitanika koji smatra da je korupcija u javnoj nabavi vrlo ili prilično raširena (sa 62 % u 2015. na 73 %). Najčešće se navode nejasni kriteriji za odabir (s 48 % u 2015. na 68 %). Nedavna studija o javnoj nabavi u građevinskom sektoru pokazuje da je, unatoč dobrom pravnom okviru i postojećim mehanizmima nadzora, integritet javne nabave u tom sektoru ugrožen zbog velikog udjela internih javnih naručitelja koji su u državnom vlasništvu i podliježu slabijem nadzoru. Usprkos povremenoj primjeni ograničavajućih postupaka nadmetanje za ugovore o javnoj nabavi iznenađujuće je slabo za sektor koji je pod znatnim gospodarskim pritiskom. Oko polovine ukupne vrijednosti ugovora dobivaju poduzeća koja su u djelomičnom ili potpunom vlasništvu države (Podumljak i Dávid-Barrett, 2015.).

Okvir 4.4.2.: Izazovi za ulaganja i reforme u Hrvatskoj

Makroekonomska perspektiva

Nakon što su bila teško pogođena gospodarskom krizom, ulaganja su se polako počela oporavljati u 2015. i zabilježila stabilan godišnji rast od 5,3 % u 2016. Snažni pad rashoda za ulaganja tijekom recesije osjetio se i u javnom i u privatnom sektoru, a uglavnom je bio uzrokovan slabom domaćom potražnjom, osobito kućanstava, prezaduženošću, osobito poduzeća, te strožim uvjetima financiranja. Očekivalo se da će u 2017. doći do jačeg rasta, ali se čini da je trenutačno restrukturiranje poslovanja i financijsko restrukturiranje najvećeg poduzeća za proizvodnju hrane i maloprodaju Agrokora utjecalo na odluke o ulaganjima, posebno u sektoru proizvodnje. Očekuje se da će se ulaganja povećati u 2018. i 2019. te da će ih potaknuti snažna i povećana domaća potražnja, smanjene potrebe za razduživanjem, poboljšani uvjeti financiranja i očekivano pojačano korištenje sredstava iz europskih strukturnih i investicijskih fondova.

Procjena prepreka ulaganjima i tekućih reformi

Javna uprava/ poslovno okruženje	Regulatorno administrativno opterećenje	Preporuka	Financijski sektor / oporezivanje	Oporezivanje	
	Javna uprava	Preporuka		Pristup financiranju	
	Javna nabava / javno-privatna partnerstva			Suradnja akademske zajednice, istraživanja i poduzeća	
	Pravosudni sustav	Preporuka	Istraživanje, razvoj i inovacije	Financiranje istraživanja, razvoja i inovacija	
	Stečajni okvir	Preporuka		Poslovne usluge / regulirane profesije	Preporuka
	Okvir za tržišno natjecanje i regulatorni okvir		Propisi specifični za sektor	Maloprodaja	
Tržište rada / obrazovanje	Zakonska zaštita zaposlenja i okvir za ugovore o radu			Građevinski sektor	
	Plaće i određivanje plaća	Preporuka		Digitalno gospodarstvo / telekomunikacije	
	Obrazovanje	Preporuka		Energetika	
				Promet	

Legenda:	
	Nisu utvrđene prepreke ulaganjima
Preporuka	Prepreke ulaganjima koje su i predmet preporuke
	Bez napretka
	Ograničeni napredak

	Određeni napredak
	Znatan napredak
	U potpunosti riješeno

Dok se makroekonomski uvjeti i uvjeti financiranja stalno poboljšavaju, niz prepreka i dalje onemogućuje stvaranje poslovnog okruženja koje je pogodnije za ulaganja, kao što je potvrđeno u procjeni Europske komisije ⁽¹⁾. Donesene su određene mjere, posebno u području poslovnog okruženja, ali i dalje treba u potpunosti ukloniti većinu stalno prisutnih prepreka ulaganjima.

Glavne prepreke ulaganjima i prioritetne mjere u tijeku

(1) Poslovno okruženje i dalje je opterećeno parafiskalnim nametima, čestim promjenama propisa i uplitanjem u tržišne mehanizme u određenim sektorima. Neučinkovitost pravosudnog sustava negativno utječe na dojam ulagača o pravnoj sigurnosti. Slabosti u javnoj upravi otežavaju pružanje usluga poduzećima, među kojima je i dalje složen i dugotrajan postupak registracije poduzeća. (2) Trgovačka društva u velikoj mjeri ovise o tradicionalnom bankovnom financiranju jer su tržišta kapitala i dalje nedovoljno razvijena, a alternativni načini financiranja, kao što je rizični i poduzetnički kapital, još nisu u dovoljnoj mjeri iskorišteni (vidjeti odjeljak 4.2.). (3) Ograničena pokrivenost širokopojasnom mrežom velike brzine, posebno u ruralnim područjima, i vrlo niske stope korištenja ultrabrzog širokopojasnog interneta ograničavaju potencijal ulaganja u digitalno gospodarstvo.

⁽¹⁾ Vidjeti „Izazovi za ulagačko okruženje država članica”, SWD (2015) 400 final.

4.5. JAVNO UPRAVLJANJE*

Javna uprava

Teritorijalna rascjepkanost javne uprave otežava učinkovito pružanje javnih usluga. Općenito se smatra da je Hrvatska razmjerno centralizirana zemlja. No ustavnim i zakonodavnim izmjenama iz 1992. i 2001. znatno je povećan broj gradova i općina. Unatoč tome što su im dodijeljene nadležnosti i odgovornosti za pružanje javnih usluga, brojne jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave nemaju odgovarajuće financijske, administrativne ni ljudske resurse za obavljanje decentraliziranih funkcija (Europska komisija, Izvješće za Hrvatsku, 2016.b i 2017.f). Zbog postojećeg teritorijalnog ustroja brojna su preklapanja između središnjih tijela vlasti i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. To je posebno vidljivo u brojnim područnim jedinicama ministarstava i drugih tijela središnje vlasti na razini županija i na lokalnoj razini. Izražena rascjepkanost javne uprave koči provedbu javnih politika, povećava troškove i neučinkovitost korištenja resursa.

Prema ključnim pokazateljima uspješnost javne uprave je ispod prosjeka EU-a. Uspješnost javnog sektora u Hrvatskoj i učinkovitost tijela vlasti bili su u 2015. znatno ispod prosjeka EU-a (Europska komisija 2015. i 2016.e, Svjetski gospodarski forum). Zbog nedostatnih administrativnih kapaciteta znatno je otežana provedba strateških dokumenata i provedba relevantnih reformskih mjera. Donošenje politika na temelju dokaza na razini je prosjeka EU-a, ali su prisutne značajne razlike između središnjih tijela vlasti i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Javne rasprave i procjene učinaka propisa sve su bolje na središnjoj razini, dok na lokalnoj razini zapravo i ne postoje, po čemu je Hrvatska općenito znatno ispod prosjeka EU-a. Korak naprijed učinjen je usvojenim Zakonom o procjeni učinaka propisa (na temelju kojeg su ministarstva dužna provesti analizu gospodarskih, socijalnih, pravnih i administrativnih aspekata novih propisa). Hrvatska je međutim nepovoljno pozicionirana s obzirom na razinu profesionalizma, nepristranosti i korupcije u državnoj službi (projekt EUPACK, Europska komisija, 2018.c). Rezultati pokazatelja transparentnosti javne uprave sve su bolji, uglavnom zahvaljujući provedbi Zakona o pravu na pristup informacijama i sudjelovanju u

inicijativi Partnerstvo za otvorenu vlast još od 2011.

Izmjene Zakona o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave usvojene su u prosincu 2017. Prijedlogom zakona nastoji se pojednostavniti složeni sustav prijenosa i financiranja te unaprijediti transparentnost. Prijedlogom se uvodi i novi sustav fiskalnog izravnjanja kojim se uspostavlja učinkovitiji model raspodjele prihoda i ublažavaju razlike u fiskalnom kapacitetu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Ministarstvo financija i Institut za javne financije smatraju da će učinak promjena na proračun središnje države i na proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave vjerojatno uglavnom biti neutralan. Međutim, nedostaci funkcionalne raspodjele nadležnosti na svim razinama vlasti i administrativnog kapaciteta u najmanjim jedinicama lokalne samouprave tek se trebaju ukloniti.

Nije ostvaren značajniji napredak u drugim važnijim reformama javne uprave. Nadležna tijela Strategijom razvoja javne uprave za razdoblje od 2015. do 2020. godine planiraju otkloniti glavne nedostatke sustava koji obuhvaćaju teritorijalnu rascjepkanost, politički utjecaj u postupku zapošljavanja, neodgovarajuće opise radnih mjesta, nedostatno usavršavanje u javnoj upravi, subjektivno ocjenjivanje rada te neusklađen sustav plaća. Strategija međutim u velikoj mjeri još nije provedena. Nadležna su tijela provela analizu planiranog smanjenja broja područnih ureda i ispostava središnjih ureda državne uprave na lokalnoj razini kojih je sada 1200. Očekuje se da će se plan racionalizacije početi provoditi tek u lipnju 2018. Zbog nedostatne političke podrške odustalo se od prethodnih planova racionalizacije složenog sustava državnih agencija. Nadležna tijela sada planiraju uvođenje novog pravnog okvira za državne agencije, s višim stupnjem homogenizacije sustava i definiranim kriterijima postupanja postojećih agencija.

Razvoj usluga e-uprava napreduje zahvaljujući olakšanom pristupu otvorenim podacima. Platforma e-Građani pokrenuta 2014. u 2017. nudila je 43 različite e-usluge, nastavlja se razvijati i obogaćivati novim elementima. Nedavno donesenom Strategijom e-Hrvatska 2020. i Akcijskim planom za provedbu Strategije te e-upravom i planom informatizacije uprave

(svibanj 2017.) namjeravaju se poduprijeti pozitivne razvojne promjene u tom području, uključujući interoperabilne sustave i usluge upravljanja radi smanjenja birokracije. Planom su doradjeni prijedlozi politike i mjera koje se odnose na usluge državnog oblaka, zajedničku uslugu informacijsko-komunikacijske tehnologije, upravljanje informacijama, e-uključenost, otvorene podatke i ljudske potencijale.

Sredstva iz fondova EU-a

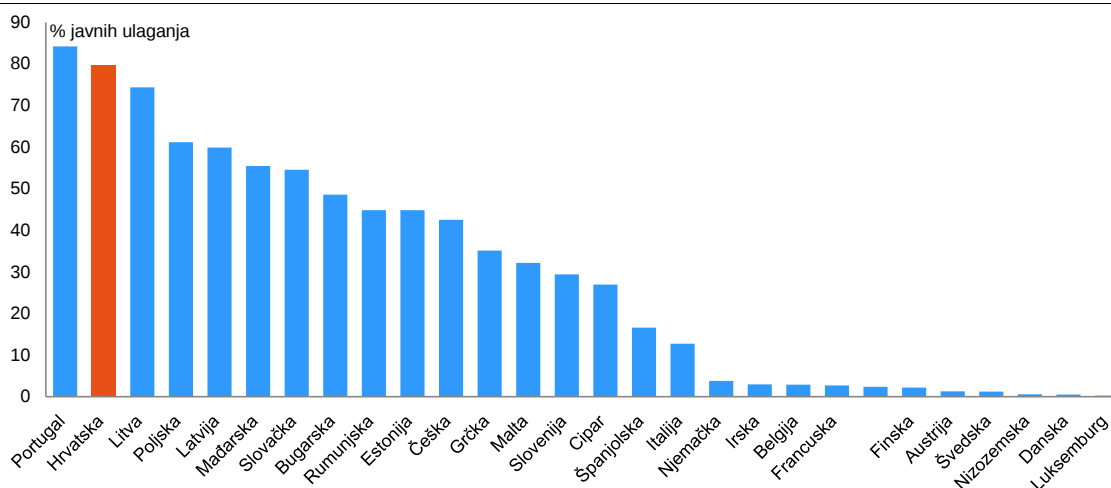
Za učinkovitije i djelotvornije iskorištavanje sredstava iz europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESI fondovi) nužno je osnažiti administrativne kapacitete u javnoj upravi. Nedovoljno dobro strateško planiranje, mali kapaciteti za provedbu i ustrojstvene različitosti pridonose nedostatnosti administrativnih kapaciteta. Nadležna su tijela utvrdila da je nedostatak administrativnih kapaciteta jedna od najvećih prepreka iskorištavanju sredstava i provedbi politika europskih strukturnih i investicijskih fondova u Hrvatskoj (Europska komisija, 2016.a i 2016.c). U razdoblju od 2015. do 2017. udio sredstava iz ESI fondova u javnim ulaganjima iznosio je 80 % i drugi je po veličini u EU-u (vidjeti grafikon 4.5.1. i okvir 2.1.). Da bi se uklonili postojeći nedostaci sustava upravljanja sredstvima ESI fondova, nadležna su tijela ubrzala zapošljavanje dodatnih 676 službenika u resornim ministarstvima i utvrdila su da je informatizacija postupaka prioritet. Unatoč tim planovima, malo je dokaza u

prilog napretku.

Mjere za reformu javne uprave u razdoblju 2014.–2020. sufinanciraju se sredstvima iz operativnih programa europskih strukturnih i investicijskih fondova. Prioritetna os „Dobro upravljanje” u okviru Europskog socijalnog fonda (ESF) namijenjena je izgradnji i unapređenju administrativnih kapaciteta u javnom sektoru i to potporom modernizaciji poslovnih procesa, uključujući nadogradnju postojećih i izradu novih usluga e-uprave. Sredstvima se podupiru i civilno društvo, socijalni dijalog i partnerstvo u javnoj sferi. Međutim, do sredine 2017. u okviru te prioritetne osi nije ugovoren ni jedan projekt. Prioritetna os „Upotreba informacijskih i komunikacijskih tehnologija” u okviru Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) odnosi se i na digitalizaciju administrativnih usluga i namijenjena je jačanju aplikacija IKT-a za e-upravu, e-učenje, e-uključenost, e-kulturu i e-zdravstvo. Očekuje se da će ti sustavi pridonijeti boljoj koordinaciji, transparentnosti, odgovornosti te time i učinkovitosti javne uprave. Sredstva dodijeljena za e-sustave iznose 98,6 milijuna EUR, od čega je do kraja 2017. samo 6,1 % odabrano za dodjelu potpore.

Učinkovito iskorištavanje sredstava iz ESI fondova ključno je za potporu ulaganjima i provedbu strukturnih reformi. S obzirom na to da je Hrvatska pristupila EU-u sredinom 2013. iznimno joj je odobrena dodatna godina za

Grafikon 4.5.1.: **Financiranje iz sredstava kohezijske politike kao procijenjeni udio javnih ulaganja, 2015.–2017.**

Izvor: GU REGIO, Eurostat, GU ECFIN i Ameco

zatvaranje njezina programskog razdoblja 2007.–2013. Do završnog datuma (prosinac 2017.) stopa iskorištavanja ESIF-a porasla je na 81 % (sa 78 % u 2016. i nešto manje od 50 % u 2015.). Nakon što su u 2017. ispunjeni svi preduvjeti, nadležna se tijela sada bave provedbom operativnih programa za razdoblje 2014.–2020. za koje je dodijeljeno ukupno 10,73 milijardi EUR (vidjeti okvir 2.1.). Očekuje se da će se nakon njihove provedbe zbog mjera za jačanje administrativnih kapaciteta ublažiti postojeći problemi u vezi s iskorištavanjem sredstava iz ESIF-a.

Poduzeća u državnom vlasništvu

Poduzeća u državnom vlasništvu zbog svoje su veličine i prisutnosti u brojnim sektorima i dalje važna za hrvatsko gospodarstvo. Analiza iz prošlogodišnjeg Izvješća za Hrvatsku (Europska komisija, 2017.f) pokazuje da je slaba produktivnost obilježje poduzeća u državnom vlasništvu. Razlika u produktivnosti poduzeća u državnom vlasništvu i sličnih poduzeća u privatnom sektoru najveća je u odnosu na sve zemlje srednje i istočne Europe. Osim što nominalno umanjuju prosječnu produktivnost u sektorima u kojima posluju, zbog njihove je istaknute prisutnosti ograničena alokativna učinkovitost tržišta jer se produktivni resursi preusmjeravaju od učinkovitijih poduzeća. U nacionalnim programima reformi iz nekoliko proteklih godina prepoznata je važnost smanjenja državnog vlasništva privatizacijom trgovačkih društava koja nisu od strateškog ili posebnog interesa za državu te unapređenja korporativnog upravljanja u društvima koje država zadrži u vlasništvu. No, obveze koje su u tom smislu preuzete samo su djelomično ispunjene.

Državnom imovinom sada se izravno upravlja na razini ministarstva. Novoosnovano Ministarstvo državne imovine preuzelo je izravnu nadležnost nad društvima od strateškog i posebnog interesa, dok preostalim poduzećima u državnom vlasništvu i državnom imovinom upravlja Centar za restrukturiranje i prodaju (CERP). U 2017. ostvaren je izvjestan napredak u smislu obveza navedenih u najnovijem Nacionalnom programu reformi. Konkretno, pojačani su naponi u vezi s raspolaganjem državnom imovinom i poduzeća u državnom vlasništvu. Ministarstvo je s popisa trgovačkih društava od strateškog i posebnog interesa maknulo još devet subjekata i tako

otvorilo put intenzivnijoj privatizaciji u 2018. Novi Kodeks korporativnog upravljanja donesen je u prosincu 2017. Međutim, znatno kasni donošenje ostalih ključnih dokumenata koji su trebali biti doneseni u 2017., uključujući novi Zakon o upravljanju i raspolaganju imovinom u vlasništvu Republike Hrvatske.

Vlada je poduzela korake prema učinkovitijem i transparentnom postupku privatizacije.

Provedba godišnjeg Plana upravljanja imovinom u vlasništvu Republike Hrvatske za 2017. godinu dovela je do napretka u prodaji državnih stanova i manjinskih udjela u nestratičkim društvima. Do rujna su ukupni prihodi od upravljanja i prodaje državne imovine dosegli 90 % prihoda planiranih u Nacionalnom programu reformi 2017. Pokrenut je postupak privatizacije dvaju važnih poduzeća u državnom vlasništvu od iznimnog gospodarskog i socijalnog značaja za lokalnu zajednicu pa se svježi privatni kapital uglavnom smatra nužnim za njihov opstanak. No, još se očekuje odlučnija provedba privatizacije opisana u Nacionalnom programu reformi.

Pravosuđe

Sudski postupci još uvijek su dugotrajni unatoč dodatnom smanjenju broja neriješenih predmeta i ima prostora za poboljšanje kvalitete i neovisnosti pravosuđa. Do smanjenja broja neriješenih predmeta došlo je uglavnom zbog smanjenog priljeva predmeta; sudovi su riješili manje predmeta nego u ranijim razdobljima. Prema Pregledu stanja u području pravosuđa u EU-u za 2018. (Europska komisija, 2018.a), trajanje sudskih postupaka i broj neriješenih predmeta u Hrvatskoj među najvećima su u EU-u. U 2017. na prvostupanjskim je sudovima broj neriješenih građanskih, trgovačkih i ovršnih predmeta smanjen za 6 % (u odnosu na 2016.) i sudovi su najprije rješavali najstarije predmete. Postupci na prvostupanjskim sudovima još uvijek dugo traju; postupci u građanskim i trgovačkim predmetima u prosjeku traju 884, odnosno 730 dana. Kad je riječ o drugostupanjskim sudovima, smanjen je broj neriješenih građanskih predmeta na županijskim sudovima (za 13 %) i znatno je smanjen broj trgovačkih predmeta na Visokom trgovačkom sudu (za 23 %); povećano je trajanje postupaka u građanskim predmetima (na 298 dana), ali je dodatno skraćeno u trgovačkim predmetima (na 789 dana). Na Visokom trgovačkom sudu

vidljivi su neki rezultati djelomične reforme poslovnih procesa, ali ne i na drugim sudovima.

U kaznenom pravosuđu prisutni su problemi učinkovitosti i kvalitete, osobito zbog nedostatnih resursa. Na kaznenim sudovima svih razina povećan je broj neriješenih predmeta i postupci još uvijek dugo traju (638 dana na općinskim sudovima, 962 dana prvostupanjski predmeti na županijskim sudovima). U kaznenopravnom sustavu bilježe se reakcije na slučajeve korupcije sudaca. Čini se da je, prema postojećim okvirnim kriterijima, u Državnom odvjetništvu prisutan problem ljudskih potencijala jer je još uvijek nepopunjeno više od 20 % mjesta državnih odvjetnika odnosno gotovo 500 radnih mjesta, što bi moglo biti zabrinjavajuće jer odvjetništvo trenutačno radi na velikim i složenim predmetima gospodarskog i financijskog kriminaliteta. Financijska sredstva za vještake, među ostalim i u predmetima gospodarskog i financijskog kriminaliteta, nisu adekvatno planirana jer se oko 70 % proračuna Državnog odvjetništva troši na sporove u kojima Državno odvjetništvo zastupa državu, osobito u postupcima arbitraže. Informacijske i komunikacijske tehnologije u Državnom su odvjetništvu modernizirane i omogućuju elektroničku razmjenu sudskih dokumenata na nekim sudovima i trenutačno se radi na uvođenju kvalificiranih elektroničkih potpisa.

Bolja kvaliteta pravosuđa mogla bi se postići elektroničkom komunikacijom sa sudovima i reformom karte pravosudnih područja. Sudski se dokumenti većinom dostavljaju u papirnatom obliku, dok se elektronička komunikacija između sudova i policije (u prekršajnim predmetima) i odvjetnika (osobito u trgovačkim predmetima) testira i postupno uvodi. Za širu komunikaciju s drugim stranama (npr. javnim bilježnicima, državnim odvjetnicima, Poreznom upravom, stečajnim upraviteljima, Finom) potrebne su dodatne pripreme. Suci trgovačkih sudova dobili su pristup zemljišnim knjigama i registru blokiranih računa, ali još nisu i drugim registrima (npr. vozila i plovila). Novom reformom karte pravosudnih područja predviđa se spajanje većine prekršajnih sudova (na kojima je broj predmeta u padu) s općinskim sudovima, čime bi se mogla postići ravnomjerna opterećenost sudaca i poboljšati učinkovitost. Planira se uvođenje funkcije ravnatelja pravosudne uprave koji bi pod

nadzorom predsjednika sudova bili odgovorni za upravljanje pravosudnim tijelima.

Prevladava mišljenje da je neovisnost pravosuđa na još nižoj razini, a sudjelovanje Sigurnosno obavještajne agencije u imenovanju novih sudaca izaziva dodatne sumnje u neovisnost pravosuđa. Još uvijek traje postupak ocjene ustavnosti zakona kojim se predviđa sudjelovanje Sigurnosno obavještajne agencije u sigurnosnim provjerama novih sudaca te su najavljene izmjene potrebne da bi se ukinula ta ovlast, što će se morati pomno pratiti. Državno sudbeno vijeće ključni je jamac neovisnosti pravosuđa, ali još uvijek nema dostatne administrativne kapacitete.

Smanjuje se broj predstečajnih i stečajnih postupaka za trgovačka društva, dok je broj postupaka osobnog stečaja još uvijek nizak. Zahvaljujući gospodarskom rastu znatno je smanjen broj predstečajnih i stečajnih postupaka za trgovačka društva, što je pridonijelo smanjenju broja neriješenih predmeta na sudovima. Nacrt izvješća o analizi učinaka novog pravnog okvira o stečaju potrošača pokazuje da se broj stečajeva potrošača povećava (iako još uvijek zanemarivo), uglavnom fizičkih osoba bez imovine, te da se smanjuje broj povjerenika koji su spremni raditi na tim predmetima, vjerojatno zbog financijskih razloga. Prosječno trajanje predstečajnih postupaka povećano je na 416 dana, a stečajnih postupaka na 334 dana. Preliminarni podaci koje je dostavilo Ministarstvo pravosuđa pokazuju da pokrenuti stečajni postupci uglavnom uključuju mikropoduzeća bez zaposlenika i bez imovine, uglavnom u sektorima građevine i trgovine.

Zdravstvo

Zdravstveni su ishodi u Hrvatskoj poboljšani proteklih godina. Očekivano trajanje života pri rođenju za žene je 74,4 godine, a za muškarce 80,5 godina, po čemu je Hrvatska još uvijek ispod prosjeka EU-a (77,9, odnosno 83,3), ali ispred većine usporedivih zemalja. Razmjerno kratko očekivano trajanje života u velikoj je mjeri uzrokovano visokom stopom smrtnosti zbog kardiovaskularnih bolesti (gotovo dva puta viša od prosjeka EU-a) i nekih vrsta raka, ali i zbog djelovanja nekih vanjskih čimbenika, 73 smrtna slučaja na 100 000 stanovnika u odnosu na prosjek EU-a od 46 (OECD i European Observatory on

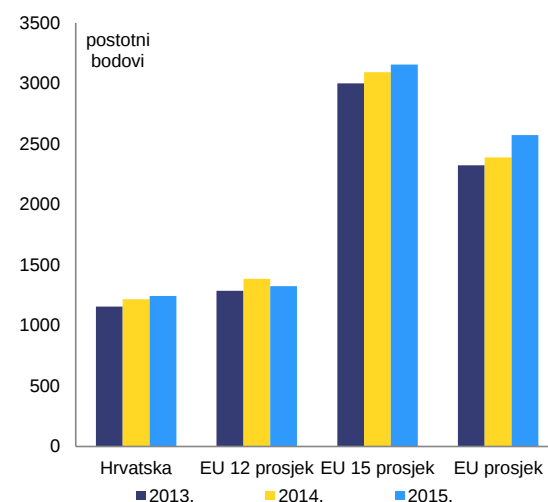
Health Systems and Policies, 2017.). Perinatalna je smrtnost, koja se općenito smatra pokazateljem učinkovitosti zdravstva, ispod prosjeka EU-a. Međutim, stopa dojenačke smrtnosti, na koju utječu i vanjski čimbenici, još uvijek je jedna od najviših. Ti podaci navode na zaključak da je zdravstvo razmjerno učinkovito te da su izvan sustava zdravstva potrebne bolje mjere prevencije. Da bi se zadržali pozitivni trendovi zdravstvenih ishoda, sustav će morati odgovoriti na sve veće pritiske zbog rasta troškova i posebno zbog nepovoljnih negativnih demografskih trendova, osobito ako se žele očuvati načela solidarnog financiranja i univerzalnosti pružanja usluga.

Nejednakosti u pristupu zdravstvenoj zaštiti šalju dvoznačne poruke. Razlike u očekivanom trajanju života među skupinama različitih razina obrazovanja u Hrvatskoj najniže su u odnosu na sve države članice obuhvaćene analizom⁽⁴⁷⁾. Postotak građana Hrvatske čije medicinske potrebe nisu zadovoljene zbog dugih lista čekanja, troškova usluga i udaljenosti od pružatelja usluga u prosjeku su manji nego u EU-u. Hrvatska je međutim jedna od zemalja koje po nezadovoljenim zdravstvenim potrebama osoba starijih od 65 godina imaju najlošije rezultate i znatno je ispod prosjeka EU-a kad je riječ o nezadovoljenim zdravstvenim potrebama samo zbog udaljenosti, što se može pripisati problematici pružanja zdravstvene skrbi na otocima i nejednakoj geografskoj raspodjeli zdravstvenih resursa u zemlji.

Rashodi za zdravstvo u Hrvatskoj stagniraju, dok troškovi u cijelom EU-u rastu. Rashodi za zdravstvo u Hrvatskoj među najnižima su u EU-u. Rashodi za zdravstvo po stanovniku iznosili su u 2015. tek 760 EUR, a niži su bili samo u Rumunjskoj, Latviji i Bugarskoj. Ti su rashodi ispod prosjeka EU-a i kad su iskazani u postotku BDP-a i paritetu kupovne moći po stanovniku. Iskazani u paritetu kupovne moći niži su čak i od prosjeka 12 država članica koje su od 2004. pristupile EU-u (EU12, vidjeti grafikon 4.5.2.). Osim toga, ukupni rashodi za zdravstvo u Hrvatskoj na sličnoj su razini još od 2011., dok velika većina država članica EU-a proteklih godina troši sve više na zdravstvo, što se obično pripisuje

porastu troškova za tehnološki napredak u medicini i starenju stanovništva.

Grafikon 4.5.2.: **Rashodi za zdravstvo**

(1) U paritetu kupovne moći po stanovniku.

(2) Podaci nisu dostupni za sve zemlje za sve godine.

Izvor: Eurostat.

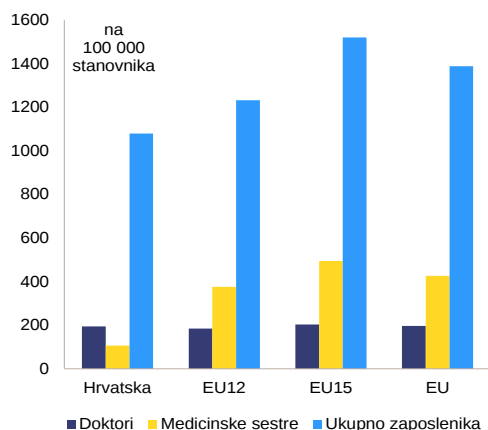
U Hrvatskoj se najveći udio ukupnih rashoda za zdravstvo troši u bolnicama. U 2015. je 42 % ukupnih rashoda za zdravstvo utrošeno u bolnicama te 28 % u maloprodaji i za nabavu medicinskih proizvoda. Zbog toga je bolnički sustav proteklih godina predmet brojnih analiza i reformskih napora. Reorganizacija u obliku funkcionalne integracije bolnica u središtu je najnovijih pokušaja racionalizacije potrošnje i unapređenja troškovne učinkovitosti sustava zdravstvene zaštite. Međutim, općenito se smatra da su bolnice nejednako raspoređene te da ih je najviše u Gradu Zagrebu i okolici. Zabrinjavajuće je daljnje smanjenje broja bolnica ili vrsta i opsega usluga koje pružaju zbog mogućeg pogoršanja dostupnosti zdravstvene zaštite u Hrvatskoj.

Troškovi osoblja čine više od polovine bolničkih rashoda u Hrvatskoj. Ti su udjeli različiti u različitim vrstama bolnica i kreću se od nešto više od 50 % u kliničkim bolničkim centrima do više od 60 % u specijalnim bolnicama (Vehovec, 2014.). Prosječni broj doktora medicine u bolnicama u ispitnim skupinama država članica EU-a ne varira značajno, ali su prisutne velike razlike u pojedinačnim zemljama. Primjetne su međutim značajne razlike u broju medicinskih sestara i ukupnom broju zaposlenih u bolnicama (vidjeti grafikon 4.5.3.). Hrvatska u oba slučaja

⁽⁴⁷⁾ Dostupni su podaci za Bugarsku, Češku, Dansku, Finsku, Grčku, Mađarsku, Italiju, Poljsku, Portugal, Rumunjsku, Slovačku, Sloveniju i Švedsku.

bilježi niske brojke, osobito kad je riječ o broju medicinskih sestara. Općenito se čini da ti fizički pokazatelji nisu dostatna osnova za racionalizaciju bolničkih rashoda smanjenjem broja medicinskog osoblja.

Grafikon 4.5.3.: **Bolničko osoblje, 2015.**

Podaci nisu dostupni za sve zemlje.
Izvor: Eurostat.

Hrvatska je među zemljama s razmjerno velikim brojem bolničkih kreveta. Ukupni broj bolničkih kreveta smanjen je za 7 % u razdoblju od 2011. do 2015., kada je iznosio 556 na 100 000 stanovnika, što je bilo iznad prosjeka EU-a. Osobito je broj kreveta visok u ustanovama za rehabilitaciju i dugotrajnu zdravstvenu skrb, što je znatno iznad prosječnih vrijednosti (vidjeti tablicu 4.5.1.). S druge strane, znatno je manji broj kreveta za liječenje kroničnih bolesti i smanjenu samostalnost pacijenata izvan bolničkog sustava. Te brojke navode na zaključak da ima dosta prostora za reorganizaciju sustava tako da se dio skupe dugotrajne skrbi izmjesti iz bolnica.

Tablica 4.5.1.: **Bolnički kreveti po vrsti, na 100 000 stanovnika, 2015.**

	Ukupno kreveta	Kurativna skrb	Rehabilitacijska skrb	Dugotrajna skrb	Ustanove za njegu i domovi za starije i nemoćne
Hrvatska	556,3	358,1	101,2	97,0	225,3
EU 12	584,7	444,8	64,0	72,4	536,5
EU 15	436,9	366,9	53,1	42,0	874,4
EU	514,5	402,5	60,4	57,9	698,7

U krajnjem desnom stupcu navedeni su podaci o izvanbolničkim krevetima.

Izvor: Eurostat.

Na bolničke rashode sve više utječu porast broja pacijenata i dugotrajna liječenja. Hrvatska je s prosječnih 9,4 bolničkih dana po otpuštenom

pacijentu, za sve bolesti, na drugom mjestu, odmah iza Mađarske (9,5). Zbog toga i zbog iznadprosječne stope popunjenosti kreveta ⁽⁴⁸⁾ nastaju visoki troškovi za bolnice. Prosječni broj dana boravka u bolnici zbog trudnoće, poroda i babinja veći je nego u bilo kojoj drugoj državi članici EU-a. Osim toga, u razdoblju od 2011. do 2015. broj otpusta iz zdravstvenih ustanova nije se mijenjao, dok je broj postupaka u dnevnoj bolnici porastao za trećinu. Svakako je vrlo pozitivna činjenica da bolnice uspijevaju rješavati tako značajno povećanje obrtaja bez značajnijeg povećanja broja pacijenata primljenih na višednevno liječenje. No, broj postupaka u dnevnim bolnicama koji se brzo povećava možda upućuje na zdravstvo koje se nedovoljno oslanja na primarnu zdravstvenu zaštitu.

Zdravstvu još uvijek nedostaje financijskih sredstava i prezaduženo je. Redoviti izvori financiranja nedostatni su za pokriće svih troškova, zbog čega se u sustavu akumuliraju nepodmirena dugovanja (dospjele nepodmirene obveze), koja se u konačnici podmiruju jednokratnim prijenosima iz državnog proračuna pa je tako u 2013. prijenos iznosio 3 % prihoda Zavoda za zdravstveno osiguranje, odnosno 9 % u 2014. Sredinom 2017. ukupni je dug iznosio više od 1,1 milijardi EUR, a polovina od toga su nepodmirena dugovanja. Jedan od razloga je neplaćanje premija za zdravstveno osiguranje ekonomski neaktivnog stanovništva i doprinosa koji se naplaćuju iz trošarina na duhanske proizvode. Posebno su bolnički proračuni iscrpljeni zbog nedostatnih financijskih sredstava i neodgovarajućih ograničenja potrošnje koja su još na snazi. Iznos dospjelih nepodmirenih obveza i ukupne razine postojećeg duga bolnica prijetnja su održivosti sustava zdravstvene zaštite.

Vlada poduzima neke mjere radi racionalizacije potrošnje i povećanja prihoda. Tijekom 2017. broj osiguranika koji plaćaju dodatno osiguranje povećan je za 15 000. Dugo planirana funkcionalna integracija bolnica započela je u srpnju 2017. sporazumima o integraciji koje je potpisalo šest parova bolnica. Još uvijek nije donesen Nacionalni plan razvoja bolnica 2017.–2020. ni smjernice za upravljanje nezdravstvenim e djelatnostima u bolnicama.

⁽⁴⁸⁾ Eurostat, podaci o iskorištenosti kreveta za kurativno liječenje u 2015., u Hrvatskoj 76,3 %, prosjek EU-a je 72 %

Okvir 4.5.1.: Istaknuta politika: Izrada cjelovite kurikularne reforme

Hrvatska je u 2014. radi modernizacije i unapređenja svojeg sustava obrazovanja donijela nacionalnu Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije (Strategija). Najvažnija aktivnost Strategije u sustavu osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja jest izrada cjelovite kurikularne reforme. Zbog izbora koji su slijedili i promjena političkoga vodstva, reforma je u razdoblju od 2016. do 2017. bila odgođena. Zatim je rad na reformi ponovno započeo i pokusna se provedba u 70 škola planira ujesen 2018. Kurikularna reforma po prvi put obuhvaća brojne najbolje prakse u izradi politike.

Kurikularna reforma počiva na snažnim temeljima politike. Reforma je ugrađena u Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije i tako su osigurani jasni ciljevi i usklađenost s drugim širim ciljevima politika. Osim toga, planiranje kurikularne reforme od samoga je početka bilo vrlo detaljno i obuhvaćalo je različite aspekte, od utvrđivanja posebne metodologije prije izrade nacrtu specifičnog obrazovnog programa, do prilagodbe udžbenika i usavršavanja nastavnika. Financijska sredstva za provedbu reforme na odgovarajući su način osigurana iz državnog proračuna i Europskih strukturnih i investicijskih fondova.

Pri izradi reforme primijenjeni su najsuvremeniji pristupi razvoju politike. Novi obrazovni programi temelje se na pristupu koji je utvrđen Europskim kvalifikacijskim okvirom kojim su definirane europske smjernice za izradu obrazovnih programa. U obrazovnim programima koji se temelje na Europskom kvalifikacijskom okviru primjenjuje se pristup tzv. „ishoda učenja” kojima se opisuju postignuća koja se od učenika očekuju po završetku razreda. Reforma obuhvaća i razvoj vještina građana budućnosti, kao što su učiti kako učiti, poduzetništvo, primjena informacijske i komunikacijske tehnologije, osobni i socijalni razvoj i građanski odgoj. Osim toga, djelomično uz pomoć Službe za potporu strukturnim reformama Europske komisije nacrt obrazovnih programa prošao je stručnu međunarodnu reviziju. Nakon dovršetka, najprije slijedi pokusna provedba obrazovnih programa tijekom koje će nadležna tijela moći prema potrebi prilagoditi sadržaj prije njihove cjelovite provedbe.

Reforma je izrađena na temeljima načela uključenosti i transparentnosti. Nacrt reformskih dokumenata izradilo je više od 430 nastavnika upućenih iz obrazovnog sustava. Izradili su više od 50 prijedloga programa o kojima je raspravljalo više od 60 000 ravnatelja škola, nastavnika, stručnjaka, predstavnika institucija i relevantnih nevladinih udruga na više od 700 skupova. Zatim je uslijedila javna rasprava. Sveukupno je tijekom stručne i javne rasprave primljeno više od 3700 komentara i prijedloga od više od 900 institucija i individualnih stručnjaka. Očekuje se da će ekspertna i stručna radna skupina na temelju tih komentara do početka 2018. izraditi novi nacrt obrazovnih programa, kada će i konačni nacrti biti dostavljeni za posljednju javnu raspravu. Zahvaljujući transparentnosti i uključenosti procesa osigurana je široka potpora reformi, među ostalim od sindikata učitelja i nastavnika, roditelja i nevladina sektora.

Iskustva drugih država članica EU-a pokazuju da će provedba kurikularne reforme vjerojatno pozitivno utjecati na kvalitetu sustava obrazovanja u Hrvatskoj. Reforma je međutim još u ranoj fazi i tek treba poduzeti neke važne korake; među ostalim, treba osigurati punu provedbu reforme i njezinu usklađenost s drugim mjerama iz Strategije. Bit će jednako važno prilagoditi punu provedbu reforme na temelju iskustava stečenih u pokusnoj fazi te osigurati odgovarajuću podršku nastavnicima i školama. Iako tek slijedi provedba reforme, njezina izrada, razvoj i javne rasprave koje su do sada održane u Hrvatskoj mogu biti model za reforme u drugim državama članicama EU-a u ovom području.

Tablica

Obveze	Sažetak ocjene ⁽⁴⁹⁾
Preporuke za Hrvatsku iz 2017.	
Preporuka 1.: Nastaviti s provedbom fiskalne politike u skladu sa zahtjevima preventivnog dijela Pakta o stabilnosti i rastu, što podrazumijeva da bi 2018. trebala i dalje biti u skladu sa svojim srednjoročnim proračunskim ciljem. Do rujna 2017. ojačati proračunsko planiranje i višegodišnji proračunski okvir, među ostalim jačanjem neovisnosti i mandata Povjerenstva za fiskalnu politiku. Poduzeti potrebne mjere za uvođenje vrijednosnog poreza na nekretnine. Ojačati okvir upravljanja javnim dugom, među ostalim godišnjim ažuriranjem strategije upravljanja javnim dugom.	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u rješavanju problema iz preporuke 1. U opću ocjenu preporuke 1. nije uključena ocjena usklađenosti s Paktom o stabilnosti i rastu.

⁽⁴⁹⁾ Sljedeće se kategorije upotrebljavaju za ocjenu napretka provedbe preporuka za Hrvatsku:

Nema napretka:

Država članica nije najavila niti donijela mjere za rješavanje problema iz preporuke. U nastavku je navedeno nekoliko uobičajenih situacija na koje bi se ta ocjena mogla primijeniti, no potrebno ih je tumačiti na pojedinačnoj osnovi vodeći računa o specifičnim uvjetima u određenoj državi članici.

- zakonske, administrativne ili proračunske mjere nisu najavljene u nacionalnom programu reformi ni u drugim službenim dokumentima upućenima nacionalnom parlamentu ili relevantnim parlamentarnim odborima ni Europskoj komisiji niti su javno najavljene (npr. u priopćenju za javnost, informacijom na internetskoj stranici vlade),
- upravljačko ili zakonodavno tijelo nije predstavilo nezakonodavne akte,
- država članica poduzela je početne korake za rješavanje problema iz preporuke, npr. naručila je studiju ili je osnovala studijsku skupinu za analizu mogućih mjera koje bi bilo potrebno poduzeti (osim ako se u preporuci izričito traže smjernice ili razmatranje), ali nije predložila jasno utvrđene mjere za rješavanje problema iz preporuke.

Ograničeni napredak:

Država članica:

- najavila je određene mjere kojima se problem iz preporuke samo donekle rješava i/ili
- upravljačko ili zakonodavno tijelo predstavilo je zakonodavne akte koji međutim još nisu doneseni te je prije provedbe preporuke potrebno znatno poraditi na nezakonodavnim postupcima,
- predstavljeni su nezakonodavni akti, ali bez dodatnih koraka u smislu provedbe koji su potrebni za rješavanje problema iz preporuke.

Određeni napredak:

Država članica donijela je mjere kojima se djelomično rješava problem iz preporuke

i/ili

Država članica donijela je mjere za rješavanje problema iz preporuke, ali je ipak potrebno prilično poraditi na potpunom rješavanju problema iz preporuke jer je provedeno samo nekoliko donesenih mjera. Na primjer: nacionalni parlament donio je mjere ili su mjere donesene odlukom ministra, ali nisu donesene provedbene odluke.

Znatni napredak:

Država članica donijela je mjere kojima se uvelike rješava problem iz preporuke od kojih je većina provedena.

Potpuna provedba:

Država članica provela je sve mjere potrebne za odgovarajuće rješavanje problema iz preporuke.

Nastaviti s provedbom fiskalne politike u skladu sa zahtjevima preventivnog dijela Pakta o stabilnosti i rastu, što podrazumijeva da bi 2018. trebala i dalje biti u skladu sa svojim srednjoročnim proračunskim ciljem.	Ocjena usklađenosti s Paktom o stabilnosti i rastu uključit će se u proljeće kad budu dostupni konačni podaci za 2017.
Do rujna 2017. ojačati proračunsko planiranje i višegodišnji proračunski okvir, među ostalim jačanjem neovisnosti i mandata Povjerenstva za fiskalnu politiku.	Nema napretka u jačanju proračunskog okvira. Još nisu doneseni novi Zakon o fiskalnoj odgovornosti i Zakon o proračunu, kojima bi se trebali riješiti mnogi preostali problemi.
Poduzeti potrebne mjere za uvođenje vrijednosnog poreza na nekretnine.	Nema napretka u uvođenju poreza na nekretnine. Uvođenje već propisanog poreza na nekretnine najavljeno za siječanj 2018. (u okviru porezne reforme donesene u 2016.) odgođeno je bez vremenskog okvira za njegovo donošenje.
Ojačati okvir upravljanja javnim dugom, među ostalim godišnjim ažuriranjem strategije upravljanja javnim dugom.	Određeni napredak u jačanju okvira za upravljanje javnim dugom. Velik udio duga središnje države koji se odnosi na poduzeća u državnom vlasništvu (prethodno u obliku kredita) refinanciran je izdavanjem obveznica, a tijelo za upravljanje javnim dugom postalo je samostalna uprava u okviru Ministarstva financija. Navedenim mjerama trebala bi se poboljšati kontrola upravljanja dugom.
Preporuka 2.: Osigurati mjere za odvracanje od ranog umirovljenja, ubrzati prelazak na višu dobnu granicu za zakonsko umirovljenje i uskladiti odredbe o mirovinama za posebne kategorije s općim pravilima za umirovljenje. Poboljšati koordinaciju i transparentnost socijalnih naknada.	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u rješavanju problema iz preporuke 2.
Odvraćati od ranog umirovljenja, ubrzati prelazak na višu dobnu granicu za zakonsko umirovljenje i uskladiti odredbe o mirovinama za posebne kategorije s općim pravilima za umirovljenje.	Nema napretka u reformi mirovinskog sustava. Reformske mjere planirane za prosinac 2017. ponovno su odgođene do sredine 2018. Te mjere obuhvaćaju racionalizaciju popisa više od stotinu teških i za zdravlje štetnih zanimanja koja uživaju mirovinske povlastice, mjere kojima je cilj smanjenje prava na prijevremenu mirovinu, povećanje zakonske dobi za umirovljenje i ubrzanje izjednačavanja zakonske dobi za umirovljenje za žene i muškarce.

• Poboljšati koordinaciju i transparentnost socijalnih naknada.	• Ograničeni napredak u poboljšanju sustava socijalnih naknada. Odustalo se od ambiciozne i dugo planirane uspostave jedinstvenog centra za naknade kao središnje točke za administriranje i osiguravanje socijalnih naknada i usluga. Slično tomu, obustavljeno je prethodno najavljeno usklađivanje kriterija prihvatljivosti za socijalne naknade. Naglasak je preusmjeren na usklađivanje definicija i klasifikacija socijalnih naknada i poboljšanje vođenja evidencije korisnika te na razmjenu podataka između središnjih tijela vlasti i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.
Preporuka 3.: Poboljšati obrazovanje odraslih, osobito starijih radnika, niskokvalificiranih radnika i dugotrajno nezaposlenih. Ubrzati reformu obrazovnog sustava.	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u rješavanju problema iz preporuke 3.
• Poboljšati obrazovanje odraslih, osobito starijih radnika, niskokvalificiranih radnika i dugotrajno nezaposlenih.	• Ograničeni napredak u poboljšanju obrazovanja odraslih. Aktivne politike tržišta rada i dalje su vrlo slabo zastupljene. Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) donio je u veljači 2017. novi paket aktivnih politika tržišta rada s naglaskom na obrazovanju. No i dalje postoji zabrinutost u pogledu kapaciteta HZZ-a da svoju ponudu mjera za zapošljavanje/obrazovanje prilagodi potrebama korisnika. Čini se da naponi nadležnih tijela da povećaju sudjelovanje odraslih u obrazovanju nisu dobro koordinirani s aktivnim politikama tržišta rada koje provodi HZZ (uključujući mjere prekvalifikacije i dokvalifikacije). Do daljnjeg je odgođeno donošenje novog Zakona o obrazovanju odraslih i Zakona o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju.
• Ubrzati reformu obrazovnog sustava.	• Ograničeni napredak u reformi obrazovnog sustava. Provedba reforme nekoliko je puta odgođena. Neke su aktivnosti ponovno pokrenute 2017. te se očekuje da će u rujnu 2018. započeti pilot-projekt za provedbu kurikularne reforme. U Saboru još nije održana rasprava o nužnim zakonodavnim izmjenama, među ostalim o Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Još je u tijeku donošenje novog podzakonskog akta o neformalnom i informalnom učenju.
Preporuka 4.: Smanjiti rascjepkanost i poboljšati funkcionalnu raspodjelu nadležnosti u javnoj upravi uz istodobno poboljšanje učinkovitosti i smanjenje teritorijalnih nejednakosti u pružanju javnih usluga. Na temelju savjetovanja sa socijalnim partnerima uskladiti okvire za određivanje plaća u javnoj upravi i javnim službama.	Nema napretka u rješavanju problema iz preporuke 4.

• Smanjiti rascjepkanost i poboljšati funkcionalnu raspodjelu nadležnosti u javnoj upravi uz istodobno poboljšanje učinkovitosti i smanjenje teritorijalnih nejednakosti u pružanju javnih usluga.	• Nema napretka u reformi javne uprave. Još nije započelo planirano smanjenje broja ispostava središnje uprave (npr. ministarstava) na lokalnoj razini. Odustalo se od prethodnog plana racionalizacije složenog sustava državnih agencija. Nadležna tijela planiraju prvo uvesti novi pravni okvir za državne agencije. Vlada je predložila izmjene Zakona o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave radi pojednostavnjenja složenog sustava transfera i financiranja. Nije riješen problem rascjepkanosti i funkcionalne raspodjele nadležnosti u jedinicama na podnacionalnoj razini.
• Na temelju savjetovanja sa socijalnim partnerima uskladiti okvire za određivanje plaća u javnoj upravi i javnim službama.	• Nema napretka u usklađivanju okvira za određivanje plaća u javnoj upravi i javnim službama. Donošenje novih propisa o plaćama u državnom sektoru odgođeno je više puta. Zakon je usmjeren na bolje usklađivanje plaća u javnoj upravi uvođenjem zajedničke osnovice za plaće i koeficijenta složenosti poslova, na temelju dosljednijih opisa radnih mjesta i okvira za kompetencije.
Preporuka 5.: Ubrzati otuđivanje poduzeća u državnom vlasništvu i ostale državne imovine i poboljšati korporativno upravljanje u sektoru poduzeća u državnom vlasništvu. Znatno smanjiti opterećenje poduzeća koje je posljedica regulatornih troškova i administrativnih opterećenja. Ukloniti regulatorne prepreke koje ometaju pristup reguliranim profesijama i profesionalnim i poslovnim uslugama te njihovo obavljanje. Poboljšati kvalitetu i učinkovitost pravosudnog sustava, osobito smanjenjem trajanja postupaka u građanskim i trgovačkim predmetima.	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u rješavanju problema iz preporuke 5.
• Ubrzati otuđivanje poduzeća u državnom vlasništvu i ostale državne imovine i poboljšati korporativno upravljanje u sektoru poduzeća u državnom vlasništvu.	• Ograničeni napredak u otuđivanju poduzeća u državnom vlasništvu i poboljšanju korporativnog upravljanja. Novo je Ministarstvo ostvarilo napredak u prodaji manjinskih udjela u poduzećima u državnom vlasništvu te dodatno skratilo popis društava od strateškog i posebnog interesa. No znatno se kasni s donošenjem propisa usmjerenih na poboljšanje upravljanja državnom imovinom i korporativnog upravljanja u poduzećima u državnom vlasništvu.

• Znatno smanjiti opterećenje poduzeća koje je posljedica regulatornih troškova i administrativnih opterećenja.	• Ograničeni napredak u smanjenju opterećenja poduzeća. Nastavilo se s mjerenjem i naknadnim smanjenjem administrativnog opterećenja te su smanjena dva parafiskalna nameta.
• Ukloniti regulatorne prepreke koje ometaju pristup reguliranim profesijama i profesionalnim i poslovnim uslugama te njihovo obavljanje.	• Ograničeni napredak u liberalizaciji reguliranih profesija. Mjere poduzete u ovom području ograničenog su opsega te su i dalje prisutna ograničenja koja su najštetnija za funkcioniranje gospodarstva.
• Poboljšati kvalitetu i učinkovitost pravosudnog sustava, osobito smanjenjem trajanja postupaka u građanskim i trgovačkim predmetima.	• Ograničeni napredak u poboljšanju kvalitete i učinkovitosti pravosudnog sustava. U protekloj je godini smanjenje broja neriješenih predmeta bilo uglavnom rezultat smanjenog broja novih predmeta, no postupci su i dalje dugotrajni. Mjere povećanja učinkovitosti i modernizacije sustava sporo napreduju.
Europa 2020. (nacionalni ciljevi i napredak)	
Cilj za stopu zaposlenosti (dobna skupina 20 – 64) utvrđen u Nacionalnom programu reformi: 65,2 %	Stopa zaposlenosti u Hrvatskoj polako i kontinuirano raste (sa 58,3 % 2013. na 65,6 % u trećem tromjesečju 2017.). Iako je Hrvatska ostvarila svoj nacionalni cilj, njezina je stopa zaposlenosti i dalje među najnižima u EU-u i znatno ispod prosjeka EU-a.
Cilj za istraživanje i razvoj utvrđen u Nacionalnom programu reformi: 1,4 % BDP-a	Intenzitet istraživanja i razvoja na istoj je razini kao prethodne godine i iznosi 0,84 % BDP-a. Hrvatska nije na dobrom putu da ostvari cilj strategije Europa 2020.
Nacionalni cilj za emisije stakleničkih plinova: + 11 % od 2005. do 2020.	Ukupne emisije stakleničkih plinova u Hrvatskoj smanjile su se za 27,5 % od 1990. do 2016. Na temelju najnovijih nacionalnih projekcija dostavljenih Komisiji i uzimajući u obzir postojeće mjere očekuje se da će Hrvatska uvelike ostvariti svoj cilj za emisije stakleničkih plinova (–12,5 % od 2005. do 2020.).
Cilj za obnovljive izvore energije 2020.: 20 %	S udjelom energije iz obnovljivih izvora od 28,2 % u 2016. Hrvatska je uvelike ostvarila svoj cilj za 2020.
Cilj za udio energije iz obnovljivih izvora u prometu do 2020.: 10 %	S udjelom energije iz obnovljivih izvora u prometu od 1,3 % Hrvatska je znatno ispod svojeg cilja za 2020.

Energetska učinkovitost, ciljevi potrošnje energije za 2020.: • 11,2 Mtoe (potrošnja primarne energije), • 7 Mtoe (krajnja potrošnja energije).	Potrošnja primarne energije i krajnja potrošnja energije u Hrvatskoj i dalje su ispod ciljeva energetske učinkovitosti za 2020. 8,0 Mtoe (potrošnja primarne energije, 2015.), 6,59 Mtoe (krajnja potrošnja energije, 2015.).
Cilj u pogledu prijevremenog napuštanja školovanja: 4 %	Sa stopom od 2,8 % Hrvatska je i dalje među vodećim državama članicama EU-a koje uspijevaju osigurati da mladi završe srednjoškolsko obrazovanje. Nacionalni cilj od 4 % i cilj na razini EU-a od 10 % uvelike su ostvareni.
Cilj za visoko obrazovanje: 35 %	U Hrvatskoj se stopa stjecanja visokog obrazovanja polako smanjuje od 2014. te je u 2016. iznosila 29,5 %. S obzirom na stopu upisa odgovarajuće dobne skupine studenata i ukupnu stopu napuštanja školovanja nije vjerojatno da će Hrvatska do 2020. ostvariti svoj nacionalni cilj.
Cilj u pogledu smanjenja broja osoba izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti izražen u apsolutnom broju osoba: smanjiti za 150 000	Broj osoba izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti smanjio se sa 1,384 milijuna u 2011. na 1,159 milijuna u 2016. Dakle, nacionalni cilj već je ostvaren.

PRILOG B

Pregled postupka zbog makroekonomskih neravnoteža

Tablica B.1.: Pregled postupka zbog makroekonomskih neravnoteža za Hrvatsku (Izvešće o mehanizmu upozoravanja za 2018.)

			Prag	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Vanjske neravnoteže i konkurentnost	Stanje tekućeg računa, %BDP-a	3-godišnji prosjek	-4 %/6 %	-2,4	-0,7	0,0	0,9	2,5	2,9
	Neto stanje međunarodnih ulaganja	% BDP-a	-35 %	-91,5	-90,6	-88,5	-85,4	-76,5	-70,1
	Realni efektivni devizni tečaj – 42 trgovinska partnera, deflator UIPC	promjena u % u 3 godine	±5 % (EP) ±11 % (izvan EP-a)	-4,7	-8,4	-3,9	-0,9	0,2	0,1
	Udio na izvoznom tržištu – %svjetskog izvoza	promjena u % u 5 godina	-6 %	-16,0	-23,8	-23,0	-19,9	-5,8	8,1
	Indeks nominalnih jediničnih troškova rada (2010.=100)	promjena u % u 3 godine	9 % (EP) 12 % (izvan EP-a)	6,3d	-1,6d	-3,9d	-6,4d	-6,1d	-5,9d
Unutarne neravnoteže	Indeks cijena nekretnina (2015.=100), deflacioniran	promjena u % u odnosu na prethodnu godinu	6 %	-2,1	-4,6	-5,8	-1,1	-2,4	2,1
	Kreditni tok privatnog sektora, konsolidiran	% BDP-a	14 %	-2,3	-3,0	-0,6	0,1	-1,4	-0,1e
	Dug privatnog sektora, konsolidiran	% BDP-a	133 %	122,8	120,0	117,9	118,1	113,2	106,1e
	Bruto dug opće države	% BDP-a	60 %	65,0	70,6	81,7	85,8	85,4	82,9
	Stopa nezaposlenosti	3-godišnji prosjek	10 %	11,6	13,8	15,6	16,8	16,9	15,6
Pokazatelji zaposlenosti	Ukupne obveze financijskog sektora, nekonsolidirane	promjena u % u odnosu na prethodnu godinu	16,5 %	2,6	1,0	3,2	0,2	2,1	2,5
	Stopa aktivnosti – % ukupnog stanovništva u dobi 15-64	promjena u postotnim bodovima u 3 godine	-0,2 postotna boda	-1,7	-1,7	-1,4	2,0	3,0	1,9
	Stopa dugotrajne nezaposlenosti – % aktivnog stanovništva u dobi 15-74	promjena u postotnim bodovima u 3 godine	0,5 postotnih bodova	3,1	5,1	4,4	1,7	0,0	-4,4
	Stopa nezaposlenosti mladih – % aktivnog stanovništva u dobi 15-24	promjena u postotnim bodovima u 3 godine	2 postotna boda	13,0	16,8	17,6	8,3	0,1	-18,1

Oznake: e: procjena.

1) Ova tablica sadržava podatke kako su objavljeni u Izvešću o mehanizmu upozoravanja za 2018. u kojem se navode podaci od 24. listopada 2017. Napomena: podaci iz ove tablice mogu se stoga razlikovati od novijih podataka navedenih u drugim dijelovima ovog dokumenta. 2) nominalni jedinični trošak rada d: u podacima o zapošljavanju umjesto nacionalnog upotrebljava se domaći koncept. 3. Istaknuti su iznosi koji prelaze prag uspostavljen u Izvešću o mehanizmu upozoravanja Europske komisije.

Izvor: Europska komisija 2017., statistički prilog Izvešću o mehanizmu upozoravanja za 2018. SWD(2017) 661.

PRILOG C

Standardne tablice

Tablica C.1.: **Pokazatelji financijskog tržišta**

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Ukupna imovina bankarskog sektora (% BDP-a) ⁽¹⁾	132,0	132,5	133,2	130,0	125,3	119,4
Udio imovine pet najvećih banaka (% ukupne imovine)	73,9	72,9	72,3	72,7	73,0	-
Strano vlasništvo u bankarskom sustavu (% ukupne imovine) ⁽²⁾	-	89,9	90,2	90,5	90,1	90,1
Pokazatelji financijskog zdravlja: ⁽²⁾						
- loši krediti (% ukupnih kredita) ⁽³⁾	-	11,8	12,9	12,5	10,1	10,7
- omjer adekvatnosti kapitala (%)	-	19,6	20,4	19,2	20,8	20,9
- povrat na kapital (%) ⁽⁴⁾	-	0,6	3,9	-6,8	8,9	2,2
Kreditni banaka privatnom sektoru (godišnja promjena u %) ⁽¹⁾	-6,2	-0,1	-1,7	-2,4	0,5	2,7
Kreditiranje za kupnju stana (godišnja promjena u %) ⁽¹⁾	-0,9	-2,0	-2,8	-1,9	-2,1	0,1
Omjer kredita i depozita ⁽¹⁾	100,5	95,6	91,0	83,7	77,3	75,2
Likvidnost središnje banke kao % obveza ⁽⁵⁾	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,3
Privatni dug (% BDP-a)	120,0	117,9	118,1	113,2	105,9	-
Bruto vanjski dug (% BDP-a) ⁽²⁾ - javni	28,1	32,6	35,5	35,8	31,9	28,3
- privatni	51,6	50,4	51,8	48,8	45,0	42,3
Razlika prinosa na dugoročne kamatne stope u odnosu na njemačke obveznice (bazni bodovi)*	463,4	311,1	288,8	305,5	339,6	247,5
Kreditna marža na osnovi nastanka statusa neispunjavanja obveza za državne vrijed. papire (5 g.)*	382,9	303,7	276,1	273,1	240,1	148,4

(1) Najnoviji podaci iz trećeg tromjesečja 2017. uključuju ne samo banke već sve monetarne financijske institucije, osim središnjih banaka

(2) Najnoviji podaci iz drugog tromjesečja 2017.

(3) Prema definiciji ESB-a za bruto vrijednosti neprihodujućih dužničkih instrumenata

(4) Tromjesečne vrijednosti nisu na godišnjoj razini

(5) Najnoviji podaci iz travnja 2017.

* Mjereno u baznim bodovima.

Izvor: Europska komisija (dugoročne kamatne stope); Svjetska banka (bruto vanjski dug); Eurostat (privatni dug); ESB (svi ostali pokazatelji).

Tablica C.2.: Glavni socijalni pokazatelji

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017. ⁽⁵⁾
Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada						
Osobe koje prijevremeno napuštaju obrazovanje i osposobljavanje (% stanovništva u dobi 18-24)	5,1	4,5	2,8	2,8	2,8	:
Razlika u zaposlenosti između muškaraca i žena (postotni bodovi)	11,1	8,8	10,0	9,5	9,6	11,0
Nejednakost dohotka, izmjerena kvintilnim omjerom (S80/S20)	5,4	5,3	5,1	5,2	5,0	:
Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti ⁽¹⁾ (AROE)	32,6	29,9	29,3	29,1	27,9	:
Mladi koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti se osposobljavaju (% stanovništva u dobi 15-24)	16,6	19,6	19,3	18,1	16,9	:
Dinamično tržište rada i pravedni radni uvjeti						
Stopa zaposlenosti (20-64 godine)	58,1	57,2	59,2	60,6	61,4	63,3
Stopa nezaposlenosti ⁽²⁾ (15-74 godine)	15,8	17,4	17,2	16,1	13,4	11,1
Realni bruto raspoloživi dohodak kućanstava po stanovniku ⁽³⁾ (Index 2008=100)	:	:	:	:	:	:
Javna potpora / socijalna zaštita i uključenost						
Učinak socijalnih transfera (isključujući mirovine) na smanjenje siromaštva ⁽⁴⁾	33,3	34,3	35,1	35,5	28,6	:
Djeca mlađa od tri godine u sustavu formalne skrbi	11,0	11,0	17,1	11,8	15,7	:
Samoprijavljena neispunjena potreba za zdravstvenom skrbi	3,5	3,3	3,3	1,9	1,7	:
Pojedinci koji posjeduju osnovne opće digitalne vještine ili vještine koje su iznad osnovnih (% stanovništva u dobi 16-74)	:	:	:	51,0	55,0	41,0

† Pregled socijalnih pokazatelja uključuje 14 općih pokazatelja, od kojih se 12 trenutačno koristi za usporedbu rezultata država članica. Ne koriste se pokazatelji „sudionici u aktivnim politikama tržišta rada na 100 osoba koje žele raditi” i „naknade zaposlenicima po odrađenom satu (u EUR)” zbog zabrinutosti tehničke prirode država članica.

Relevantni odbori raspravljat će o mogućim alternativnim pokazateljima.

(1) Osobe izložene riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (AROE): osobe koje su izložene riziku od siromaštva (AROP) i/ili su u teškoj materijalnoj deprivaciji (SMD) i/ili žive u kućanstvima s nultim ili vrlo niskim intenzitetom rada (LWI).

(2) Nezaposlene osobe sve su osobe koje nisu bile zaposlene, ali su aktivno tražile posao i bile su spremne prihvatiti posao odmah ili u roku od dva tjedna.

(3) Bruto raspoloživi dohodak kućanstava definiran je bez prilagodbe, prema nacrtu Zajedničkog izvješća o zapošljavanju za 2018.

(4) Smanjenje stope rizika od siromaštva zahvaljujući socijalnim transferima (izračunano usporedbom stopa rizika od siromaštva prije i nakon socijalnih transfera); mirovine se u izračunu ne smatraju socijalnim transferima).

(5) Prosjek prva tri tromjesečja 2017. za stopu zaposlenosti i razliku u zaposlenosti žena i muškaraca.

Izvor: Eurostat

Tablica C.3.: Pokazatelji tržišta rada i obrazovanja

Pokazatelji tržišta rada	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017. ⁽⁵⁾
Stopa aktivnosti (15-64)	63,9	63,7	66,1	66,9	65,6	:
Trenutačno zaposlenje po trajanju						
<i>Od 0 do 11 mjeseci</i>	8,5	8,9	11,6	11,5	14,1	:
<i>Od 12 do 23 mjeseci</i>	7,4	7,1	6,0	7,5	8,8	:
<i>Od 24 do 59 mjeseci</i>	14,6	14,0	14,1	12,9	13,6	:
<i>60 mjeseci i više</i>	69,5	70,0	68,3	68,0	62,4	:
Rast zaposlenosti*						
(% promjene u odnosu na prethodnu godinu)	-3,6	-2,6	2,7	1,2	0,3	1,7
Stopa zaposlenosti žena						
(% ženskog stanovništva u dobi 20-64)	52,6	52,8	54,2	55,9	56,6	57,8
Stopa zaposlenosti muškaraca						
(% muškog stanovništva u dobi 20-64)	63,7	61,6	64,2	65,4	66,2	68,8
Stopa zaposlenosti starijih radnika*						
(% stanovništva u dobi 55-64)	37,5	37,8	36,2	39,2	38,1	39,8
Zaposlenost u nepunom radnom vremenu*						
(% ukupno zaposlenih, dobná skupina 15-64)	5,6	5,4	5,3	6,0	5,6	4,8
Zaposlenost na određeno vrijeme*						
(% zaposlenih s ugovorom na određeno vrijeme, dobná skupina 15-64)	13,3	14,5	16,9	20,2	22,2	20,9
Stopa prelaska s ugovora na određeno vrijeme na ugovor na neodređeno vrijeme						
(3-godišnji prosjek)	41,5	35,5	:	30,8	:	:
Stopa dugotrajne nezaposlenosti ⁽¹⁾ (% radne snage)	10,2	11,0	10,1	10,2	6,6	5,0
Stopa nezaposlenosti mladih						
(% aktivnog stanovništva u dobi 15-24)	42,2	49,9	44,9	42,3	31,8	26,4
Razlika u zaposlenosti između muškaraca i žena u nepunom radnom vremenu	2,3	1,8	2,5	2,5	2,7	2,0
Razlike u plaćama između spolova ⁽²⁾ (u neprilagođenom obliku)	2,9	9,0	10,4	:	:	:
Pokazatelji obrazovanja i osposobljavanja	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Sudjelovanje odraslih u obrazovanju						
(% osobe u dobi 25-64 koje sudjeluju u obrazovanju i osposobljavanju)	3,3	3,1	2,8	3,1	3,0	:
Loši rezultati u obrazovanju ⁽³⁾	29,9	:	:	32,0	:	:
Udio stanovništva sa završenim tercijarnim obrazovanjem (% stanovništva u dobi 30-34 koje je uspješno završilo tercijarno obrazovanje)	23,1	25,6	32,1	30,8	29,3	:
Razlike u rezultatima temeljene na socioekonomskom statusu učenika ⁽⁴⁾	12,0	:	:	12,1	:	:

*Nije pokazatelj u tablici rezultata

(1) Dugotrajno nezaposleni su oni koji su nezaposleni barem 12 mjeseci.

(2) Razlika između prosječnog bruto dohotka po satu muških i ženskih plaćenih zaposlenika izražena u postotku prosječnog bruto dohotka po satu plaćenih muških zaposlenika. Definira se kao „neprilagođen“ jer se ne prilagođava distribuciji pojedinačnih obilježja (i stoga pruža opći pregled rodno uvjetovanih razlika u pogledu plaća). Uključeni su svi zaposlenici koji rade u poduzećima sa deset ili više zaposlenika, bez ograničenja za starost i odrađeni broj sati.

(3) Rezultati istraživanja programa PISA (OECD) za slabe rezultate u matematici za petnaestogodišnjake.

(4) Utjecaj socioekonomskog i kulturnog statusa na rezultate u istraživanja programa PISA (OECD). Vrijednosti za 2012. i 2015. odnose se na matematiku i prirodne znanosti.

(5) Prosjek prva tri tromjesečja 2017., osim za stopu nezaposlenosti mladih (godišnja vrijednost).

Izvori: Eurostat, OECD

Tablica C.4.: Pokazatelji socijalne uključenosti i zdravlja

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Rashodi za naknade u području socijalne zaštite* (% BDP-a)						
<i>Bolovanje/zdravstvena zaštita</i>	7,0	7,5	7,0	6,9	:	:
<i>Invaliditet</i>	2,7	2,7	2,6	2,5	:	:
<i>Starosne i obiteljske mirovine</i>	8,7	9,0	9,2	9,0	:	:
<i>Obitelj/djeca</i>	1,6	1,6	1,5	1,5	:	:
<i>Nezaposlenost</i>	0,5	0,5	0,5	0,5	:	:
<i>Stanovanje</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	:	:
<i>Socijalna isključenost n.d.r.</i>	0,2	0,2	0,2	0,2	:	:
Ukupno	20,7	21,4	21,0	20,7	:	:
<i>od čega: naknade uz provjeru dohodovnog i imovinskog statusa</i>	1,0	1,1	1,0	1,0	:	:
Rashodi opće države po funkcijama (% BDP-a, COFOG)						
<i>Socijalna zaštita</i>	15,5	15,4	15,9	15,3	14,7	:
<i>Zdravlje</i>	7,2	6,5	6,6	6,4	6,5	:
<i>Obrazovanje</i>	4,9	5,1	4,8	4,8	4,8	:
Neposredna potrošnja za zdravstvenu skrb (% ukupnih rashoda za zdravstvo)	:	12,1	15,0	15,2	:	:
Djeca suočena s rizikom od siromaštva ili socijalne isključenosti (% osoba u dobi 0-17)*	34,8	29,3	29,0	28,2	26,6	:
Stopa rizika od siromaštva ⁽¹⁾ (% ukupnog stanovništva)	20,4	19,5	19,4	20,0	19,5	:
Stopa zaposlenih suočenih s rizikom od siromaštva (% zaposlenih osoba)	6,0	6,2	5,7	5,9	5,6	:
Stopa teške materijalne oskudice ⁽²⁾ (% ukupnog stanovništva)	15,9	14,7	13,9	13,7	12,5	:
Stopa krajnje stambene nezbrinutosti ⁽³⁾ , po vlasničkom statusu						
<i>Vlasnik, s hipotekom ili kreditom</i>	11,6	5,8	2,3	6,1	5,4	:
<i>Stanar, najamnina po tržišnoj cijeni</i>	17,6	7,1	16,0	15,0	7,6	:
Udio osoba koje žive u kućanstvima s niskim intenzitetom rada ⁽⁴⁾ (% osoba u dobi 0-59)	16,8	14,8	14,7	14,4	13,0	:
Pragovi siromaštva, izraženi u nacionalnoj valuti po stalnim cijenama*	20922	19330	19585	20544	21568	:
Trajanje zdravog života (u dobi od 65 godina)						
<i>Žene</i>	7,9	5,9	5,8	4,5	:	:
<i>Muškarci</i>	7,7	5,5	6,0	4,7	:	:
Ukupna stopa zamjene za mirovine ⁽⁵⁾ (u dobi od 65 godina)	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	:
Dimenzija povezivosti indeksa gospodarske i društvene digitalizacije (DESI) ⁽⁶⁾	:	:	29,9	35,4	42,0	45,0
Ginijev koeficijent prije poreza i transfera*	50,6	50,8	50,1	51,0	49,6	:
Ginijev koeficijent nakon poreza i transfera*	30,9	30,9	30,2	30,6	29,7	:

*Nije pokazatelj u tablici rezultata

(1) Stopa rizika od siromaštva (AROP): udio osoba kojima je ekvivalentni raspoloživi dohodak manji od 60 % srednje vrijednosti nacionalnog ekvivalentnog dohotka.

(2) Udio osoba na koje se odnose barem 4 od 9 stavki deprivacije: osobe koje i.) si ne mogu priuštiti plaćanje stanarine ili režija, ii.) si ne mogu priuštiti adekvatno grijanje u kućanstvu iii.) ne mogu podmiriti iznenadne troškove iv.) si ne mogu priuštiti obrok koji sadržava meso, ribu ili ekvivalentni proteinski obrok svaki drugi dan v.) ne mogu platiti tjedan godišnjeg odmora izvan kuće vi.) si ne mogu priuštiti automobil vii.) si ne mogu priuštiti stroj za pranje odjeće; viii.) si ne mogu priuštiti televizor u boji ili ix.) si ne mogu priuštiti telefon.

(3) Postotak ukupnog stanovništva koje živi u prenapučenim stambenim objektima i stambeno je nezbrinuto.

(4) Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada. udio osoba u dobi 0-59 koje žive u kućanstvima u kojima su odrasle osobe (ne uključujući uzdržavanu djecu) odradile manje od 20 % ukupnog potencijalnog radnog vremena u prethodnih 12 mjeseci.

(5) Omjer medijana pojedinačnih bruto mirovina u dobnoj skupini 65-74 i medijana pojedinačnih bruto dohodaka u dobnoj skupini 50-59.

(6) Fiksni širokopojasni pristup (33 %), mobilni širokopojasni pristup (22 %), brzina (33 %) i cjenovna pristupačnost (11 %), iz Pregleda digitalnih rezultata.

Izvor: Eurostat, OECD

Tablica C.5.: Pokazatelji uspješnosti tržišta proizvoda i politika

Pokazatelji uspješnosti	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Produktivnost rada (realna, po zaposlenoj osobi, godišnja promjena u %)							
Produktivnost rada u industriji	1,27	-1,40	-1,40	3,47	1,03	8,16	2,59
Produktivnost rada u graditeljstvu	3,08	2,10	-3,22	-3,96	-0,21	-0,66	-2,53
Produktivnost rada u tržišnim uslugama	0,67	6,37	-0,51	3,85	-2,50	3,48	1,91
Jedinični troškovi rada (JTR) (ukupno gospodarstvo, godišnja promjena u %)							
JTR u industriji	0,39	-0,38	5,93	1,49	-2,40	-1,38	-2,43
JTR u graditeljstvu	3,97	1,12	7,78	-2,46	-3,07	3,96	0,34
JTR u tržišnim uslugama	-1,87	-0,53	2,05	-1,94	1,24	-2,50	-0,56
Poslovno okruženje	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Vrijeme potrebno za izvršenje ugovora ⁽¹⁾ (u danima)	561,0	561,0	572,0	572,0	572,0	572,0	572,0
Vrijeme potrebno za osnivanje poduzeća ⁽¹⁾ (u danima)	15,5	15,0	15,0	15,0	15,0	12,0	7,0
Ishod u pogledu zahtjeva MSP-ova za bankovne kredite ⁽²⁾	na	0,17	na	0,19	0,88	0,31	0,60
Istraživanje i inovacije	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Intenzitet istraživanja i razvoja	0,74	0,75	0,75	0,81	0,78	0,84	0,84
Ukupni javni rashodi za obrazovanje kao % BDP-a	5,10	4,90	4,90	5,10	4,70	4,70	n.p.
Broj visokoobrazovanih osoba i/ili osoba zaposlenih u području znanosti i tehnologije kao % ukupne zaposlenosti	31	30	32	36	37	38	38
Visokoobrazovano stanovništvo ⁽³⁾	16	15	16	17	19	20	20
Mladi sa srednjomškolskom ili stručnom spremom ⁽⁴⁾	94	95	94	94	96	96	96
Trgovinska bilanca proizvoda visoke tehnologije kao % BDP-a	-1,48	-1,50	-1,27	-1,48	-1,52	-1,72	n.p.
Tržište dobara i usluga i tržišno natjecanje					2003.	2008.	2013.
Reguliranost tržišta dobara OECD-a ⁽⁵⁾ , općenito					na	na	2,08
Reguliranost tržišta dobara OECD-a, trgovina na malo					na	na	1,42
Reguliranost tržišta dobara OECD-a, profesionalne usluge					na	na	3,70
Reguliranost tržišta dobara OECD-a, mrežne industrije ⁽⁶⁾					na	na	2,75

(1) Metodologije, uključujući pretpostavke, u vezi s ovim pokazateljem detaljno su prikazane na internetskim stranicama (ovdje): <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

(2) Prosjek odgovora na pitanje Q7B_a. „[Bankovni kredit]: Ako ste zatražili i pokušali dobiti ovu vrstu financiranja tijekom proteklih šest mjeseci, koji je bio ishod?“. Odgovori su kodificirani na sljedeći način: nula ako su dobili cijeli iznos, jedan ako su dobili većinu, dva ako su dobili samo ograničeni dio, tri ako je zahtjev odbijen ili odbačen te „vrijednosti koje nedostaju“ ako je zahtjev još u tijeku ili je ishod nepoznat.

(3) Postotak visokoobrazovanog stanovništva u dobi 15–64.

(4) Postotak stanovništva sa srednjom školskom ili stručnom spremom u dobi 20–24.

(5) Indeks: 0 = nije regulirano; 6 = najviše regulirano. Metodologije u vezi s pokazateljima uređenja tržišta proizvoda detaljno su prikazane na internetskim stranicama (ovdje) :

<http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

(6) Ukupni pokazatelji OECD-a regulative u sektoru energetike, prometa i komunikacija.

Izvor: Europska komisija; Svjetska banka – Izvješće o poslovanju (za izvršenje ugovora i otvaranje poduzeća); OECD (za pokazatelje reguliranosti tržišta proizvoda); SAFE (za ishod u pogledu zahtjeva MSP-ova za bankovne kredite).

Tablica C.6.: **Zeleni rast**

Uspješnost zelenog rasta		2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Makroekonomska							
Energetski intenzitet	kgoe / €	0,21	0,20	0,20	0,19	0,19	0,19
Intenzitet ugljika	kg / €	0,60	0,57	0,55	0,53	0,53	-
Intenzitet resursa (recipročno u odnosu na produktivnost resursa)	kg / €	0,98	0,92	0,97	0,88	0,92	0,92
Intenzitet otpada	kg / €	-	0,08	-	0,09	-	-
Energetska bilanca trgovine	% BDP-a	-5,4	-5,6	-5,1	-4,0	-3,4	-2,7
Udio energenata u UIPC-u:	%	13,19	14,47	15,74	16,49	14,87	10,78
Razlika između promjene u cijeni energenata i inflacije	%	0,3	11,4	2,6	-0,2	-2,7	-4,4
Realni jedinični trošak energije	% dodane vrijednosti	18,9	20,3	19,8	20,0	-	-
Udio poreza za okoliš u porezima za rad	omjer	0,23	0,22	0,24	0,26	0,28	-
Porezi za zaštitu okoliša	% BDP-a	2,7	2,6	2,9	3,2	3,4	3,5
Sektorska							
Energetski intenzitet industrije	kgoe / €	0,17	0,15	0,16	0,15	0,14	-
Realni jedinični trošak energije za proizvodnju industriju isključujući rafiniranje	% dodane vrijednosti	13,3	13,0	13,0	13,3	-	-
Udio energetski intenzivnih industrija u gospodarstvu	% BDP-a	-	-	-	-	-	-
Cijene električne energije za industrijske korisnike srednje veličine	€ / kWh	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09
Cijene plina za industrijske korisnike srednje veličine	€ / kWh	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03
Javnofinancirana istraživanja i razvoj za energetiku	% BDP-a	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Javnofinancirana istraživanja i razvoj za zaštitu okoliša	% BDP-a	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Stopa recikliranja komunalnog otpada	%	8,3	14,7	14,9	16,5	18,0	21,0
Udio emisija stakleničkih plinova uključenih u sustav trgovanja emisijama*	%	38,6	37,5	37,0	36,7	37,2	36,6
Energetski intenzitet prometa	kgoe / €	1,16	1,20	1,25	1,23	1,23	-
Intenzitet ugljika u prometu	kg / €	3,30	3,36	3,51	3,43	3,48	-
Sigurnost energetske opskrbe							
Ovisnost o uvozu energenata	%	49,4	49,0	47,1	43,8	48,3	47,8
Indeks agregatne koncentracije dobavljača	HHI	26,2	19,8	28,2	19,5	14,7	-
Diversifikacija kombinacije izvora energije	HHI	0,27	0,27	0,28	0,28	0,27	0,27

Svi makropokazatelji intenziteta izraženi su kao omjer fizičke kvantitete i BDP-a (u cijenama iz 2010.)

Energetski intenzitet: bruto nacionalna energetska potrošnja (u kgoe) podijeljena s BDP-om (u EUR)

Intenzitet ugljika: emisije stakleničkih plinova (u kg ekvivalenta CO₂) podijeljene s BDP-om (u EUR)

Intenzitet resursa: domaća materijalna potrošnja (u kg) podijeljena s BDP-om (u EUR)

Intenzitet otpada: otpad (u kg) podijeljen s BDP-om (u EUR)

Energetska trgovinska bilanca: bilanca izvoza i uvoza energenata izražena kao % BDP-a

Udio energenata u UIPC-u: udio energenata u potrošačkoj košarici koja se koristi za izradu UIPC

Razlika između promjene u cijeni energenata i inflacije: energetska komponenta UIPC-a i ukupna inflacija mjerena UIPC-om (godišnja promjena u %)

Realni jedinični trošak energije: realni troškovi energije kao postotak ukupne dodane vrijednosti za gospodarstvo

Energetski intenzitet industrije: konačna energetska potrošnja u industriji (u kgoe) podijeljena s bruto dodanom vrijednosti industrije (u 2010., EUR)

Realni jedinični troškovi energije za proizvodnju industriju isključujući rafiniranje: realni troškovi kao postotak ukupne dodane vrijednosti za proizvodne sektore

Udio energetski intenzivnih industrija u gospodarstvu: udio bruto dodane vrijednosti energetski intenzivnih industrija u BDP-u

Cijene električne energije i plina za industrijske korisnike srednje veličine: skupina potrošnje 500–2 000 Mwh i 10 000–100 000 GJ; iznosi ne uključuju PDV.

Stopa reciklaže komunalnog otpada: udio recikliranog i kompostiranog komunalnog otpada u ukupnom komunalnom otpadu

Javnofinancirani istraživanja i razvoj za energetiku ili okoliš: državni rashodi za istraživanje i razvoj za ove kategorije kao % BDP-a

Udio emisija stakleničkih plinova uključenih u sustav trgovanja emisijama (isključujući zrakoplovstvo): na temelju podataka o emisijama stakleničkih plinova

(ne uključujući uporabu zemljišta, prenamjenu zemljišta i šumarstvo) koje su države članice dostavile Europskoj agenciji za okoliš.

Energetski intenzitet prometa: konačna energetska potrošnja prometa (kgoe) podijeljena s bruto dodanom vrijednosti prometne industrije (u 2010., EUR)

Intenzitet ugljika u prometu: emisije stakleničkih plinova u prometu podijeljene s bruto dodanom vrijednosti prometnog sektora

Ovisnost o uvozu energenata: neto uvoz energenata podijeljen s bruto nacionalnom energetskom potrošnjom uključujući energetsku potrošnju u međunarodnom prometu

Indeks agregatne koncentracije dobavljača: uključuje naftu, plin i ugljen. Manje vrijednosti upućuju na veću diversifikaciju te stoga niži rizik.

Diversifikacija kombinacije izvora energije: Herfindahlov indeks u odnosu na prirodni plin, ukupne naftne proizvode, nuklearnu toplinu, obnovljive izvore energije i kruta goriva

* Europska komisija i Europska agencija za okoliš

Izvor: Europska komisija i Europska agencija za okoliš (udio emisija stakleničkih plinova uključenih u sastav trgovanja emisijama); Europska komisija (porezi za okoliš u odnosu na poreze za rad i BDP); Eurostat (svi ostali pokazatelji)

REFERENCE

Bejaković, P. et al. (IPSOS) (2016.), *Vanjska evaluacija mjera aktivne politike tržišta rada 2010.-2013. Sumarno evaluacijsko izvješće*, Hrvatski zavod za zapošljavanje, Zagreb (http://www.hzz.hr/UserDocsImages/HZZ_i_Ipsos_Vanjska-evaluacija-mjera-aktivne-politike-trzista-rada_2010.pdf).

Berti, K. et al. (2012), „An early-detection index of fiscal stress for EU countries”, *European Economy Economic Paper*, br. 475., Europska komisija (GU za ekonomske i financijske poslove (GU ECFIN)), Bruxelles (http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_paper/2012/pdf/ecp475_en.pdf).

Brčić Kuljiš, M. i M. Koludrović (2016.), *Stanje i perspektive obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj. Zbornik radova znanstveno-stručnog kolokvija*, Filozofski Fakultet u Splitu, Split (https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/zbornik_radova_znanstveno-strucnog_kolokvija_-_stanje_i_perspektive_obrazovanja_odraslih_u_republici_hrvatskoj_2016.pdf).

Centar za mirovne studije (2016.), *Geometar nejednakosti*, Projekt IPA 2011. (<http://nejednakost.cms.hr/obrazovanje/>).

Hrvatska narodna banka (2017.), *publikacija Financijska stabilnost*, br. 18, Hrvatska narodna banka, Zagreb (<https://www.hnb.hr/documents/20182/1972383/h-fs-18-2017.pdf/93e3fd11-df03-4755-a3aa-c02fa7056b22>).

Dobrotić, I. i Matković, T. (2017.), *Pokazatelji obuhvaćenosti i ulaganja u redovne programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj u kontekstu postizanja ciljeva iz Barcelone i pedagoškog standarda*, neobjavljeno.

Ecorys Netherlands i Mazars (2017.), *Study about administrative formalities of important procedures and administrative burdens for businesses*, studija za Europsku komisiju (GU za unutarnje tržište, industriju, poduzetništvo te male i srednje poduzetnike (GU GROWTH)), Europska komisija, Luxembourg (https://ec.europa.eu/growth/content/study-about-administrative-formalities-important-procedures-and-administrative-burdens-0_en).

Europski centar za razvoj strukovnog osposobljavanja (CEDEFOP) i Europska komisija (GU za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključivanje (GU EMPL)) (2017.), *Skills anticipation in Croatia*, Skills Panorama (http://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/analytical_highlights/skills-anticipation-croatia).

Europska komisija (2015.), *Attitudes of Europeans towards Tourism*, Flash Eurobarometar, br. 370., Europska unija, Bruxelles (https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S1072_370).

Europska komisija (2016.a), *Annual Implementation Report on the Operational Programme Competitiveness and Cohesion 2014-2020*, Europska komisija, Bruxelles.

Europska komisija (GU za ekonomske i financijske poslove (GU ECFIN)) (2016.b), *Izvješće za Hrvatsku 2016. s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih neravnoteža*, European Economy Institutional Papers, Europska komisija, Bruxelles (<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-croatia-hr.pdf>).

Europska komisija (2016.c), *Progress Report on the implementation of Partnership Agreement*, Europska komisija, Bruxelles.

Europska komisija (2016.d), *Report on Public Finances in EMU*, European Economy Institutional Papers, br. 45., Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ip045_en_0.pdf).

Europska komisija (2016.e), *Public opinion in the European Union*, Standardno istraživanje Eurobarometra, br. 85., Europska unija, Bruxelles (http://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2130_85_2_STD85_ENG).

Europska komisija (GU za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključivanje (GU EMPL)) (2017.a), *Europski semestar 2018.: Nacrt zajedničkog izvješća o zapošljavanju*, Europska komisija, Bruxelles (https://ec.europa.eu/info/publications/2018-european-semester-draft-joint-employment-report_en).

Europska komisija (2017.b), *Izvješće o mehanizmu upozoravanja za 2018.*, Europska komisija, Bruxelles (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0771&from=EN>).

Europska komisija (2017.c), *Benchmarks for the assessment of private debt*, Note for the Economic Policy Committee.

Europska komisija (2017.d), *Businesses' attitudes towards corruption in the EU*, Flash Business Eurobarometar, br. 457., Europska unija, Bruxelles (https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2177_457_ENG).

Europska komisija (2017.e), *Corruption. Report*, Posebno istraživanje Eurobarometra, br. 47., Europska unija, Bruxelles (https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2176_88_2_470_ENG).

Europska komisija (GU za ekonomske i financijske poslove (GU ECFIN)) (2017.f), *Izvješće za Hrvatsku 2017. s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih neravnoteža*, European Economy Institutional Papers, Europska komisija, Bruxelles (<https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-croatia-hr.pdf>).

Europska komisija (2017.g), *Digital economy and society index 2017 – Croatia*, Europska komisija, Bruxelles (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digital-economy-and-society-index-desi-2017>).

Europska komisija (2017.h), *Education and Training Monitor 2017 — Country Analysis, Croatia*, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg (http://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017_en.pdf).

Europska komisija (2017.i), *Empirical current account benchmarks: modelling the impact of demographic variables*, Radna skupina LIME, 24. travnja 2017.

Europska komisija (GU za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključivanje (GU EMPL)) (2017.j), *Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual Review 2017*, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg (<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2df2eaca-b3b0-11e7-837e-01aa75ed71a1/language-en>).

Europska komisija (GU za oporezivanje i carinsku uniju (GU TAXUD)) (2017.k), *Taxation Trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway. Izdanje iz 2018.*, Europska unija, Luxembourg (https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2017.pdf).

Europska komisija (2018.a), *Pregled digitalnih rezultata*.

Europska komisija (GU za oporezivanje i carinsku uniju (GU TAXUD)) (2018.b), *Taxation trends in the European Union. Data for the EU member states, Iceland and Norway. Izdanje iz 2018.*, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, uskoro će se objaviti.

Europska komisija (2018.c), *European Public Administration Country Knowledge (EUPACK)* (<https://www.hertie-school.org/en/eupack/>).

Europska investicijska banka (EIB) (2017.), „EIB Group reaffirms commitment to financing in the Western Balkans”, *EIF press release*, Luxembourg (www.eif.org/what_we_do/equity/news/2017/wbedif_cosme_western_balkans.htm).

EY (2017.), *EMEIA fraud survey 2017* (<https://fraudsurveys.ey.com/>).

GAN Integrity (2017.), *Croatia corruption report*, GAN (www.business-anti-corruption.com/country-profiles/croatia).

Državni zavod za statistiku (2017.), *Bruto domaći proizvod za Republiku Hrvatsku. NKPS 2012. – 2. razina i županije u 2014.*, (https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/12-01-03_01_2017.htm).

OECD i Europski opservatorij za zdravstvene sustave i politike (2017.), *Hrvatska: pregled stanja zdravlja i zdravstvene zaštite 2017.*, Stanje zdravlja u EU-u, Publikacije OECD-a / Europskog opservatorija za zdravstvene sustave i politike, Pariz / Bruxelles (<http://dx.doi.org/10.1787/9789264283312-en>).

Ott, K. i al. (Institut za javne financije) (2017.), *Proračunska transparentnost županija, gradova i općina*, Institut za javne financije, Zagreb (www.ijf.hr/upload/files/file/ENG/newsletter/112.pdf).

Podumljak, M. i E. Dávid-Barrett (2015.), *Javna nabava građevinskih radova: slučaj Hrvatske*, Projekt Anticorrp, Partnerstvo za socijalni razvoj, Zagreb (<https://www.vkontrola.lt/tf/files/files/The%20Public%20Procurement%20of%20Construction%20Work-The%20Case%20of%20Croatia.pdf>).

Simoes, A. J. G. i C. A. Hidalgo (2011.), „The Economic Complexity Observatory: An Analytical Tool for Understanding the Dynamics of Economic Development”, *Scalable Integration of Analytics and Visualization*, Papers from the 2011 AAAI Workshop, Association for the Advancement of Artificial Intelligence (AAI), Palo Alto (<https://pdfs.semanticscholar.org/7733/68ce1faa36d9ac833b3c3412d136033b91c1.pdf>).

Regionalni centar za razvoj poduzetničkih kompetencija zemalja jugoistočne Europe (SEECCEL) (2017.), *Jačanje kapaciteta komora i partnera za pomoć malim i srednjim poduzećima za uključivanje u naukovanje. Analiza postojećeg stanja naukovanja u Hrvatskoj*, Projekt Cap4App, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb (www.hgk.hr/documents/seecel-reportfinalreviewed58e5fad85b0fe.pdf).

Vehovec, M. (ur.) (2014.), *O zdravstvu iz ekonomske perspektive*, Ekonomski institut, Zagreb (www.eizg.hr/hr-HR/O-zdravstvu-iz-ekonomske-perspektive-1417.aspx).

Svjetska banka (2017.a), *Doing business 2018. Reforming to create jobs*, Glavno izvješće Grupacije Svjetske banke, Međunarodna banka za obnovu i razvoj / Svjetska banka, Washington. D.C. (www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf).

Svjetska banka (2017.b), *Worldwide Governance Indicators* (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>).

Svjetski gospodarski forum (2017.), *Indeks globalne konkurentnosti 2017. – 2018.: Hrvatska: Anketa o mišljenju poduzetnika*.